

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV FILOZOFICKÉ FAKULTY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Josef Holeček jako osobnost veřejná i soukromá.
Možnosti integrity tvůrčího života.

Vedoucí práce: doc. Dagmar Blümlová, CSc.

Autor práce: Veronika Sudíková

Studijní obor: ČJ-D/SŠ

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 27. prosince 2012

Veronika Sudíková

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala doc. Dagmar Blümlové, CSc. za odborné vedení mé diplomové práce, cenné rady a připomínky. Dále děkuji pracovníkům Literárního archivu Památníku národního písemnictví v Praze za ochotu, vřelý přístup a pomoc při mém studiu fondu Josefa Holečka. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým rodičům, kteří mi při psaní diplomové práce poskytovali oporu, zázemí a svou trpělivost. Veliký dík patří mým přátelům, kteří mě podporovali a vždy vyslechli.

ANOTACE

Diplomová práce představuje životní osudy spisovatele Josefa Holečka (1853 – 1929) pocházejícího z jižních Čech. Svou literární a žurnalistickou činností působil v českém kulturním prostředí přes padesát let, které se proměňovalo pod vlivem politických událostí, a zvláště vznikem Československé republiky.

Cílem diplomové práce je uceleněji rekonstruovat spisovatelův veřejný a soukromý život, který je v dostupných publikacích reflektován velmi skromně. První kapitola seznamuje s dětstvím a studentskými roky Josefa Holečka. Následující kapitoly jsou věnovány tématu budování kariéry spisovatele po příchodu do Prahy a rodinnému životu.

Druhá polovina předkládané práce se zaměřuje na soudobé vnímání Josefa Holečka českou kulturní veřejností na přelomu devatenáctého a dvacátého století, v souvislosti s jeho literární tvorbou a veřejným působením.

Závěrečná kapitola seznamuje s konceptem jihočešství, který byl úzce spjat s dílem a osobností Josefa Holečka. Tento sociologický koncept, jehož autorem je Emanuel Chalupný, přispěl k formování povědomí o tomto spisovateli.

ANNOTATION

This presented diploma thesis introduces life of a writer Josef Holeček (1853 – 1929); born in Southern Bohemia. His literary and journalistic activities in Czech cultural environment stretch over 50 years of changing political climate; especially the emergence of the Czechoslovak Republic.

The thesis aims to reconstruct the private and public life of the author in a more compact form, for it has been previously reported on in available resources only sparsely. First chapter introduces the childhood and student years of Josef Holeček. Subsequent chapters trace pursuit of writer career following author's arrival to Prague and his family life.

The second half of the thesis deals with contemporary perception of Josef Holeček by Czech cultural public in the Fin de Siècle period regarding his literary works and public impact.

Last chapter introduces the concept of "Southern-Bohemian personality"; which was closely related to the publications and personality of Josef Holeček. This sociological conception conceived by Emanuel Chalupný helped to create the awareness of the author.

OBSAH

ÚVOD	7
1. DĚTSTVÍ JOSEFA HOLEČKA	12
1.1 Školní léta	13
1.2 Gymnaziální léta; první literární práce a noví přátelé (Písek 1865-1868; České Budějovice 1868-1869; Tábor 1870-1873)	15
2. PŘÍCHOD DO PRAHY; BUDOVÁNÍ KARIÉRY SPISOVATELE A ŽURNALISTY	23
3. SOUKROMÝ ŽIVOT JOSEFA HOLEČKA	37
3.1 Zdenka Zemanová	40
3.2 Manželský a rodinný život Holečkových	44
4. VEŘEJNÝ OBRAZ JOSEFA HOLEČKA „Vychovatel národa“	49
4.1 Politická a kulturní orientace	55
4.2 Selství.....	58
4.3 Názory odborné veřejnosti.....	60
4.4 Poslední rozloučení.....	67
4.5 Holečkův odkaz ve 30. a 40. letech 20. století „Věštec národa“	68
5. EMANUEL CHALUPNÝ A JOSEF HOLEČEK; KONCEPCE JIHOČEŠSTVÍ	71
5.1 Emanuel Chalupný.....	71
5.2 Jihočešství a Jihočeši	74
5.3 Josef Holeček, typický Jihočech?	78
ZÁVĚR	82
SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY	86
SEZNAM PŘÍLOH	93

ÚVOD

Během posledních dvou let nebylo jednoduché odpovídat na otázku, na jaké téma píši diplomovou práci. Vždy, když jsem odpověděla, že se zabývám spisovatelem Josefem Holečkem, následovala otázka: „Kdo to byl? Co napsal?“ Nemohla jsem se svým rodičům ani přátelům divit, protože podobnou otázku jsem si sama položila o několik let dříve při psaní kolokviální práce z literatury. Ze studia na gymnáziu jsem ho dokázala přiřadit mezi autory žánru vesnického románu či vesnické kroniky z devatenáctého století. Dále moje znalosti o Josefu Holečkovi nesahaly. Změna přišla ve chvíli, kdy jsem poprvé otevřela jeho knihu *Zájezd na Rus*. Od začátku mě toto rozsáhlé dílo nepřestávalo překvapovat. Zaujal mě autorův ostrý tón, kterým předkládal všechny své postřehy z cesty. Někde mezi literárními postavami *Zájezdu na Rus* byl stále přítomen jejich tvůrce - český člověk z konce devatenáctého století, který byl z mého pohledu ukázkou mnoha kulturních stereotypů provázejících české dějiny. Následovaly jen další otázky. Proč ho neznám, ačkoliv byl tak přímý ve své kritice společnosti? Proč takový byl? V kolokviální práci nebyl dostatečný prostor pro jejich zodpovězení, ale o to intenzivnějšími se stávaly. Když jsem si uvědomila, že Josef Holeček pocházel z jižních Čech a ze selského prostředí, měla jsem o tématu diplomové práce rozhodnuto. Přece jen můj otec také pochází ze selské rodiny a často mi to připomíná.

Vytyčila jsem si úkol uceleněji nastínit jeho postavení v české kulturní společnosti na přelomu 19. a 20. století, a zároveň se přiblížit jeho soukromému životu. Důvodem byly níže uvedené otázky. Proč není více známý mezi českou laickou veřejností, přestože se pohyboval mezi nejvýznamnějšími spisovateli té doby? Proč skoro nic nevíme o jeho osobním životě? Jak byl vnímán veřejností? Tato práce si však neklade za cíl sepsat Holečkovu biografii. Soustředila jsem se na nejvýznamnější životní události tohoto spisovatele, které zasáhly nejen jeho samotného, ale také formovaly jeho literární tvorbu.

Základní faktografické údaje o Holečkově životě a tvorbě jsem získala z *Lexikonu české literatury*¹. Bylo více než zřejmé, že o Josefu Holečkovi nevznikl žádný ucelenější životopis. V *Lexikonu* se objevují pouze zmínky o studiích různého rozsahu, které se pokoušejí propojit autorův život a jeho dílo. Zdrojem některých

¹*Lexikon české literatury H–J*, Praha 1993, s. 239-242.

biografických údajů se tak stala Holečkova čtyřdílná románová biografie *Peru*. Přestože je podrobným svědectvím o části jeho života, je nutné na ni pohlížet kriticky. Nelze opomenout, že sám autor ji nazval románovou biografií. Hodnotíme ji tedy jako žánr na pomezí beletrie a literatury faktu. Využívá esteticky účinnějších postupů románové stavby – umělecký výmysl nahrazuje chybějící faktografii, typické jsou odchylky od chronologie, začlenění psychologické hypotézy, modelování dokumentárně nedoložených dialogů.² Všechny tyto literární postupy jsou v *Peru* uplatněny, včetně zdůrazňovaného hrdinova úsilí o uhájení vnitřní svobody a osobnostní integrity i za cenu strádání a obětí. Jedná se o úskalí, se kterými se musíme potýkat při získávání konkrétních údajů o spisovatelově životě z této knihy. Všechny zachycené události nejsou zcela konkrétně datovány. Biografie není dovedena do závěru autorova života. Holeček se zde nezmiňuje o svém osobním a rodinném životě v Praze. Orientoval se pouze na svou kariéru spisovatele a pražské kulturní prostředí. V *Peru* soustředil pozornost na další spisovatele a politiky, např. na J. V. Sládka, J. Zeyera, J. Vrchlického, S. Čecha, J. S. Skrejšovského a další. Holečkem uvedené události v *Peru* jsem srovnávala s dostupnými archivními prameny, zejména s jeho osobní korespondencí, uloženými v osobním fondu J. Holečka v LA PNP.

Množství studií zabývajících se jeho tvorbou pochází z období dvacátých a třicátých let 20. století. Hlavními interprety a propagátory Holečkova díla byli Jan Voborník, Antonín Řezáč a Emanuel Chalupný. Úzce propojovali Holečkovy knihy s jeho životem a původem. Proto se v jejich textech objevují drobné údaje o jeho dětství a místě narození, které byly hodnoceny jako klíčové pro charakteristiku samotného spisovatele. Do jisté míry jsou jejich názory natolik totožné, že nepřinášejí jiný úhel pohledu a jimi uvedená fakta se opakují. Podobný jev je sledovatelný v další literatuře, kterou představují zejména almanachy a sborníky. Není tomu jinak ani v soudobých periodikách přejímajících Holečkův obraz moudrého, vousatého, statného patriarchy a slavjanofila pocházejícího ze selského rodu. Ale Holečkův život provázely spory, polemiky, nepochopení jeho myšlenek, kterými si vysloužil přezdívku Rubyvratič. Do dnešní doby přetrvává názor, že byl konzervativní tradicionalista odmítající moderní pokrok, přísný a neúprosně kritický k lidem. Sociolog Emanuel Chalupný našel v osobě Josefa Holečka vzor pro koncepci jihočešství. Tím více přispíval k jeho „veřejnému

² Dagmar MOCNÁ – Josef PETERKA (edd.), *Encyklopedie literárních žánrů*, Paseka 2004, s. 62-67. Románová biografie *Peru* vykazuje prvky tohoto žánru, přesto není v této encyklopedii uvedena jako příklad.

obrazu“. Jan Voborník i Emanuel Chalupný jistě doufali, že svými studii přispějí k pochopení a uchování Holečkova odkazu. Jak se zdá, nepodařilo se a já se ptala, jaký je důvod, že byl Holeček polozapomenut. Mnozí se snažili najít odpověď na to, proč čtenáři nemohli nebo nechtěli Josefu Holečkovi porozumět. Mezi nimi byl František Xaver Šalda nebo Arne Novák.

Nejnovější studie jsou věnovány především jeho nejrozsáhlejšímu dílu *Naši* nebo se Holečkovo jméno objevuje i v souvislosti s některými diplomovými pracemi. Obsáhlým příspěvkem byl sborník vydaný ku příležitosti 150. výročí narození Jaroslava Vrchlického a Josefa Holečka. Z novějších prací, částečně věnovaných Josefu Holečkovi, lze uvést diplomovou práci Tomáše Mála *Odras balkánské války 1875 – 1876 v českém tisku*. V ní se Málek věnoval Holečkově žurnalistické kariéře válečného zpravodaje. Přinesl tím nový úhel pohledu na novinářskou činnost Josefa Holečka. Důsledně pracoval s Holečkovou pozůstalostí, konkrétně soukromou korespondencí uloženou v LA PNP. Svou pozornost na Holečkovu literární tvorbu zaměřil Ondřej Macura, literární historik Jiří Trávníček, zesnulý literární historik Přemysl Blažiček a Jaroslava Janáčková. Všichni uvedení se zaměřili na interpretaci a význam *Našich* v současné české literatuře.

Holečkovu osobnost můžeme hodnotit jak z literárního hlediska, tak z pozice sociálních rolí, které zaujímal. Nabízí se jich mnohem více. Byl nejenom spisovatel a novinář, ale i překladatel, a do jisté míry folklorista. Jen nevíme, jaký byl například přítel, manžel a otec. Zda skutečně byl celý jeho osobní život těsně spjat s jihočeským selským prostředím, které zachytil na stránkách eposu *Naši*. Dále se literární historie potýkala s tím, jakou roli přiřknout Holečkovi v české literatuře. Pověstné a dnes nežádoucí „škatulkování“ do žánrů či literárních proudů zkrátka v jeho případě nefungovalo. Z jakého důvodu? Byl v tom nějaký úmysl nebo to v jeho případě nemělo být jinak? Snažila jsem se hledat odpovědi v mezilidských vztazích, které Holeček udržoval a které se vzhledem k neochotě autora zaznamenávat události z osobního života jen obtížně odkrývají a dešifrují.

Při zpracovávání odborných textů a pramenů jsem používala kombinaci několika metod. Velké místo zaujala komparace. Studium pramenů a dobové literatury se neobešlo bez analýzy, interpretace a metody induktivní a deduktivní. Stěžejní pro mě byla korespondence z fondu Josefa Holečka. Jeho poměrně rozsáhlá pozůstalost je uložena ve 42 kartonech. Pečlivě se o ni starala Holečkova dcera Jelena Dolanská, která ji také Literárnímu archivu předala.

Fond čítá stovky dopisů osobní i úřední povahy, korespondenci přijatou a odeslanou. Velkou část pozůstalosti tvoří cizojazyčná korespondence převážně v srbochorvatštině a blahopřání k životním jubileím. Nalezneme v ní Holečkovy rukopisy, legitimace, členské průkazy, výstřižky, odborné studie a obrazové prameny, zejména fotografie a pohlednice. Velmi inspirující byly dopisy mezi Josefem Holečkem a jeho snoubenkou Zdenkou Zemanovou. Korespondence s Františkem Heritesem nebo Otakarem Mokřým mi poskytla možnost komparace s biografií *Pero*. Hledala jsem informace vedoucí k bližšímu poznání Holečkova mládí. V tomto případě jsem také čerpala z vydaných vzpomínek spisovatele Františka Heritese pocházejícího z Vodňan. Ověřovala jsem si, do jaké míry je Holečkova vlastní biografie beletristickým dílem. Úryvky z pramenů citované v textu diplomové práce jsem ponechala v původním znění bez úpravy podle současných pravopisných norem.

Podobně tomu bylo při četbě *Našich*, v nichž jsem pomocí analýzy a komparace našla několik společných prvků objevujících se společně ve vydaných vzpomínkách a v korespondenci. Tento epos je stěžejní nejenom pro pochopení povahy Holečkovy literární práce. Odráží se v něm desítky let soustavné práce, množství osobních úvah a názorů. Vyplývá z nich jakýsi systém morálních hodnot a model soužití mezi lidmi. Zajímalo mě, do jaké míry byl tento model vlastní Holečkovi. Emanuel Chalupný nepochyboval o tom, že byl jeho součástí.

V kapitolách věnovaných Holečkovu dětství a studiím jsem se přidržovala chronologického sledu událostí. Seznamuji stručně se spisovatelovým rodinným zázemím. Informace jsem čerpala z digitalizovaných knih narozených, pramenů osobní povahy, biografie *Pero* a sborníku píseckého gymnázia. Nebylo zcela jasné, jaké zvraty se odehrávaly v době Holečkových studií, např. proč navštěvoval několik různých škol a v jakých časových rozestupech. Významné pro toto období byly vztahy s přáteli z jižních Čech, při jejichž popisu jsem se za pomoci metody sondy mírně snažila o psychologický přístup a zhodnocení jejich povahy. Konkrétně na vztazích Josef Holeček – František Herites nebo Josef Holeček – autorita učitele. V závěru této části jsou zachyceny také jeho první literární pokusy.

Druhá kapitola pojednává o životních krocích začínajícího spisovatele a následně o rozvoji jeho spisovatelské kariéry. Přidržela jsem se Holečkovy autobiografie. Za zlomový okamžik je zvolen jeho příchod do Prahy, kde se měl zapojit do dění v literární společnosti. Tato fáze Holečkova života je důležitá pro přiblížení jeho sebe prezentace.

Vztah s jeho nejbližšími, manželkou a dětmi, je obsahem třetí kapitoly. Poskytuje nový pohled na osobnost Josefa Holečka v roli uvážlivého a milujícího manžela a otce. Pro tuto životní etapu jsou přínosné vzpomínky Holečkovy nejmladší dcery Jeleny Dolanské. V jejich případě bylo nutné brát v potaz, že svého otce znala už jako staršího muže a některé zachycené vzpomínky byly zprostředkované pouze z matčina vyprávění.

Čtvrtá kapitola čerpající z periodik a soudobých odborných studií se zaměřuje na celkový veřejný obraz Josefa Holečka. Je vystavěna na otázce, jak a z jakých hledisek mohla být vnímána jeho činnost a názory. Vybrána byla ústřední témata, ke kterým se vyjadřoval a věnoval jim svou žurnalistickou či literární tvorbu, tedy selství, slovanství, vztah k Rusku a německému národu. Názory přátel a odborníků byly shrnovány přímou metodou. Cílem této kapitoly je nahlédnout do mínění jeho současníků a popsat Holečkovo postavení, zejména v závěru života.

V tomto případě nejde opominout sociologický koncept jihočešství. Holeček se stal jednou z ústředních postav této teorie. Byl chápán jako „typický Jihočech“, jehož vlastnosti jsou dány prostředím a místem, v němž vyrůstal. Pokud tuto myšlenku opravdu naplňoval, pak by celé jeho dílo bylo pevně svázáno s jeho osobním přesvědčením a činy.

1. DĚTSTVÍ JOSEFA HOLEČKA

Rodným místem spisovatele, novináře a publicisty Josefa Holečka jsou Stožice u Vodňan.³ Kniha narozených uvádí, že se Josef narodil 27. února roku 1853 v domě s číslem popisným sedm a křtil ho kaplan Jan Duben.⁴ Pocházel ze staré selské zámožné rodiny svázané s jihočeským regionem. Jeho otec se jmenoval Vojtěch Holeček, jeho děd Tomáš Holeček. Holečkova matka Kateřina Holečková, rozená Bláhová, pocházela ze Žďáru. Obě jeho babičky Kateřina Holečková, rozená Budínová, a Rosarie Bláhová, rozená Polanská, pocházely ze Křtetic.⁵

V očích malého Josefa byl jeho statný otec nejdůležitější autoritou a mělo tomu tak být po celý život. Vojtěch Holeček představoval muže pevného charakteru, který se řídil řádem a duchem tradic jihočeských sedláků. Byl hluboce nábožensky založený, moudrý a rozvážný.⁶ Vojtěch Holeček přísně dohlížel na chlapcovu výchovu a vzdělávání. Pěstoval v něm znalost a úctu k místu, kde se narodil. Od dětství mu vyprávěl o každé vsi ležící v jejich kraji. Vzbuzovalo to v něm „pocit něčeho tajemného a autoritativního, byl to respekt před něčím silným“.⁷

Matka Kateřina něžně pečovala o postonávajícího chlapce, který trpěl v pěti letech „bolením hlavičky“. Holeček nebyl jejich jediné dítě, měl pět vlastních sourozenců, Matěje, Annu, Václava, Jana a Františka. V 60. letech 19. století se Vojtěch Holeček po smrti Josefovy matky Kateřiny podruhé oženil s její sestrou Eleonorou. Z tohoto manželství pocházeli další tři Holečkovi nevlastní sourozenci, Marie, Eleonora, Kateřina.⁸

Oproti ostatním dětem z vesnice byl Josef vysoký, slabý a hubený. Trpěl silnými bolestmi hlavy a krvácivostí z nosu. „Hlava pochýlená začala bolet a čelo pálit. V takových trpkých chvílích měl jediné, ale bezpečné útočiště: náruč matčinu. Ona sama bolením hlavy velice trpěla, a když viděla, že je synek dědí, měla pocit, jakoby byla jeho vinnicí.“⁹ U své matky také hledal útočiště v okamžicích, kdy se mu vrstevníci z vesnice posmívali. V raném věku snášel posměch velmi těžce a po celou dobu jeho

³ Příloha 1.

⁴ Státní oblastní archiv v Třeboni, Sběrka jihočeských farních matrik, FÚ Vodňany, kniha č. 36 (N 1848–1888), snímek 21. <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=8443> (citováno 27. 2. 2012)

⁵ Příloha 2.

⁶ František Xaver ŠALDA, *Josef Holeček a jeho selský epos*, in: Kritické projevy 13, Praha 1928, s. 336–341. F. X. Šalda jej dokonce chápal jako předobraz Kojana z *Našich*.

⁷ Josef HOLEČEK, *Selství*, Praha 1928, s. 297.

⁸ Literární archiv Památníku národního písemnictví, fond J. Holeček, dopis Josefa Holečka Zdence Zemanové z 16. března 1889.

⁹ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 23.

dospívání tomu nebylo jinak. Citlivě a vznětlivě reagoval na jakýkoliv projev kritiky, kterou si bral osobně.

Ačkoliv byl fyzicky slabší než jeho vrstevníci, trávil čas objevováním a dlouhým touláním po stožickém kraji. Často trávil celé dny pozorováním přírody, jejích detailů a výjimečnosti. Její podobu pak několikrát literárně ztvárnil, vtiskl jejímu popisu silný lyrický výraz, který v něm jako dítěti zanechala.¹⁰ Rozvinula se u něj dobrá pozorovací schopnost a smysl pro detail. „Na slunci bylo mu tělesně více než zdrávo: slabé údy cítily se jarými, mrštnými a silnými, v srdci se rozlévala smělá odvaha, zdálo se mu, že je silák jako tatínek...“¹¹

Malého chlapce dokázali zaujmout lidé - sousedé, jejich podoba a denní práce. V těchto okamžicích radostného dětství se rodila láska k rodnému kraji, podrobná znalost místní kultury a především i zdroj literární inspirace.¹²

Kolem šestého roku života se v Josefovi probouzela touha poznávat sousední vsi a vydával se na delší nebezpečnější výpravy. Rodiče se začali o chlapce bát a hledali prostředek, kterým by ho odradili od toulání. Zvolili školu, do které Josefa nechali zapsat o pár měsíců dříve.

1.1 Školní léta

Holečkovi rodiče byli přesvědčeni, že se jejich syn vzhledem ke svému zdravotnímu stavu nehodí pro selskou práci. Považovali za nutné, aby se jejich syn vzdělával. Holeček si školu oblíbil. Své povinnosti si plnil příkladně. Ve druhé třídě však nastal zajímavý zlom, protože se musel začít učit německý jazyk. Tento předmět v něm dokázal vzbudit odpor a nechut'. Tvrdohlavě němčinu odmítal, opovrhoval jí. Pro důvody, proč tak činil, se nabízí jednoduché vysvětlení, němčina mu nešla a dělala mu problémy. „Slova německého vysloviti nemůže, na každé slabice se zalyká, jazyk se mu láme a z úst mu vycházejí docela jiné zvuky, než jaké podle ‚Fiblu‘ vyjítí mají.“¹³

¹⁰ Na osobní sepletí s přírodou kladl Holeček důraz v autobiografickém románu *Pero* (1922), ve kterém popisuje např. jeho tajemný vztah k měsíci, který ho přitahoval svou silou. Podobné motivy přírody a jejího vnímání očima dětí se objevily i v díle *Naši*.

¹¹ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 22.

¹² V časopise *Květy* v roce 1879 publikoval humoresku *První kabát*, v níž se inspiroval historií a děním v rodině Holečků ve Stožicích. Dále při komparaci literárních postav Bartoně či Frantíka z *Našich* s Holečkovým popisem vlastního dětství nejdou přehlédnout společné prvky. Zážitky z dětství použil Holeček při ztvárnění chlapců z jihočeské vesnice.

¹³ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 39.

Holeček sám ale tuto nechuť vysvětloval jako ponížení selského dítěte, jeho mateřského jazyka a původu.¹⁴

Poprvé se projevila jeho neústupná povaha založená na vštípeném hodnotovém systému otce, která ho nutila řídit se vlastním úsudkem či citem. V souvislosti s jeho povahou je vzpomínána i událost, kdy už jako dítě odmítl z morálních důvodů dojít katechetovi pro tabák a odvážně ho označil jako prostopášníka.¹⁵ „Každý uslyší ode mne pravdu, ať je kdo je!“¹⁶

Němčina se pro něj stala nutností pro budoucí studia a společenské uplatnění. Úlevu mu přinesl Říjnový diplom z roku 1860. Všechny předměty obecného vzdělání se začaly vyučovat v mateřském jazyce. Nastala významná etapa pro formování moderního českého národa a její nálada ovlivňovala generace bez rozdílu věku i do budoucna.

Během let strávených na obecné škole se u Holečka projevila nejenom tvrdošíjná zásadová povaha, ale i cit pro hudbu. Housle ho zaujaly svými tóny, dokonce se na ně začal učit. Jako dospělý muž se k houslím vracel v soukromí domova a jeho dcera Jelena vzpomínala na tesklivé písně, které rád hrál.¹⁷

Avšak převážila láska ke knihám a tuto náklonnost považoval Holeček za vrozenou.¹⁸ První kniha, která jej zaujala, byly *Životy svatých*, kvůli které snil o sobě jako o budoucím svatém mučedníku.¹⁹ „Na knihu hleděl jako na zázrak a toho, kdo knihu dělá, pokládal za světce nebo proroka, jemuž jest od boha dána zázračná moc. Ale kdo ty knihy dělal, nevěděl.“²⁰

Od obdivovaných knih nebylo daleko k prvním literárním pokusům. V deseti letech vypracoval domácí slohový úkol, za který si vysloužil velkou pochvalu a povzbuzení. Učitele o svých schopnostech a pilnosti přesvědčil natolik, že ten následně

¹⁴ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, s. 37-38. „Že nějací Němci na světě jsou, z domova mu bylo známo, ale mělo o nich pojem, že jsou lidé také smrtelní a spíše trochu omezení a směšní, než nad Čechy převládající.“

¹⁵ Událost je hodnocena jako jeho první konflikt. Srov. Beáta SEDLÁČKOVÁ, *Kariéra českého žurnalisty a spisovatele druhé poloviny 19. století: Josef Holeček, Pero*, in. J. Machačová – J. Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám 4*, Opava – Kutná Hora 1999, s. 197.

¹⁶ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 69.

¹⁷ Jelena HOLEČKOVÁ – DOLANSKÁ, *O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi*, Vodňany 2008, s. 23.

¹⁸ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 54.

¹⁹ Opět je u této Holečkovy vzpomínky zajímavá skutečnost, že i Bartoň z *Našich* se toužil stát svatým mužem, bližší TÝŽ, *Naši II.*, Praha 1902, s. 402.

²⁰ TÝŽ, *Pero I.*, Praha 1922, s. 55.

doporučil rodičům, aby Josefa poslali na latinské gymnázium do Písku. Tam si ho vzal pod svou ochranu profesor Václav Babánek.²¹

1.2 Gymnaziální léta; první literární práce a noví přátelé (Písek 1865-1868; České Budějovice 1868-1869; Tábor 1870-1873)

„Uč se ve škole pilně a dobře se chovej, aby tobě bylo k užitku a nám ne k hanbě.“²² Těmito slovy poučoval Vojtěch Holeček svého syna při první cestě na C.k. vyšší gymnázium v Písku v roce 1863, jak uvádějí některé zdroje.²³ Holečkovy první dojmy z nové školy nebyly ani trochu pozitivní a loučení s rodiči se také neobešlo bez smutku. První důležitá funkce, kterou ve třídě získal hned první den, mu nebyla příjemná. Dostal za úkol hlídat klíček od katedry a měl hlásit každý prohřešek spolužáků ve třídě i mimo školu. S něčím takovým se odmítal ztotožnit. Měl donášet na své spolužáky. Celá situace odporovala jeho vštípené výchově z domova a smyslu pro pravdu. Jeho odmítavá reakce vyvolala následně spor mezi ním a místním katechetou Ctiborem. Katecheta se měl vyjádřit o mladém studentovi takto: „Původ je ve vás, ve vašem nezkrotném a odbojném duchu. A ani ve vás není vlastní jeho původ, nýbrž v kacířské nepoddajnosti našich pobloudilých předků.“²⁴ Holečkova tvrdošíjná a revoltující povaha se opět projevila. První školní den se mu podařilo také porušit školní řád. Při cestě ze školy neodolal a koupil si knihy *Máj* a *Romeo a Julii*, které měli studenti zakázané do doby, než je navrhne sám vyučující. Tyto knihy se mu staly inspirací a pod jejich vlivem se pokoušel skládat své první básně.

Odmítal se podřizovat autoritám, ke kterým neměl důvěru a nenacházel u nich vlastnosti, které od sebe i ostatních vyžadoval – upřímnost, čestnost, rozhodnost a v neposlední řadě smysl pro češství. Následně se pod vlivem horkokrevného mládí

²¹ Prof. Václav BABÁNEK (1827-1899) od roku 1849 vyučoval na píseckém gymnáziu českou řeč a literaturu, zeměpis, dějepis. V roce 1878 napsal první dějiny písecké školy. Blanka ZEMANOVÁ, *230 let píseckého gymnázia*, aktualizace 21.6.2009, citováno 27. 2. 2012, www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml

²² Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 125.

²³ Roky 1863-1868 jako Holečkovu dobu studia na píseckém gymnáziu uvádí např. *Lexikon české literatury H-J*, Praha 1993, s. 239.

²⁴ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 229-230. Tento výrok či spíše způsob jeho formulace se dá chápat jako autorova potřeba vyhranit se proti představiteli katolické církve v duchu husitských myšlenek. Jedná se o popis charakteru jezuity, který je nepřítelem českého národa. „*Představujete si ústav, na kterém k našemu neštěstí působíte, představujete si celý svět jako jezovitskou kolej a kdo se vám nehodí pod jezovitskou míru, každého chcete uštvat a zničit, a nejrady byste ho upálil, kdyby to bylo možno.*“

rozhodl celé gymnázium zreformovat.²⁵ Taková tvrzení se zdají přehnaná, přesto mu skutečně v tomto věku nechyběla chuť rebelovat a odporovat.²⁶ Příčily se mu poměry na tomto vzdělávacím ústavu, neměl rád vyučující pro jejich německý původ a jejich metody, a vedle toho ho těšil obdiv spolužáků vyvolaný odbojným chováním. Tento přehnaný a smělý plán vyústil jen v nepřátelství mezi ním a pedagogy. Dráždil je svou upřímností za každé situace. I přízeň spolužáků časem opadávala. Sám konstatoval: „Nemám té rozvahy a chladnokrevnosti, které by bylo zapotřebí, abych se srážce vyhnul. Vůbec nejsem chytrý nebo vypočítavý, ano přiznávám se, že jakási neviditelná moc mne puď tam, kde je nebezpečí a boj.“²⁷ Domů se vracel se špatným vysvědčením. Nejhorší známku si odnášel z mravů.²⁸ Nelze opomenout, že se jedná o jednostranný soukromý Holečkův pohled na studia v Písku a skrývá v sobě značnou míru subjektivitu. Jak skutečně probíhalo jeho studium, dokládají částečně záznamy v třídních katalogích: „Podle lokace byl v primě 14. z 43 žáků a v sekundě 14. ze 69 žáků. Osudná mu byla tercie. Na konci roku dostal z řečtiny nedostatečnou, opravná zkouška byla povolena, při ní patrně neobstál, neboť tercii opakoval. Pozorujeme-li známky z tohoto nešťastného roku 1864, kdy bylo Holečkovi 14 let, ukazuje se jasně, že se s tím chlapcem děla nějaká změna. Z matematiky měl v primě a sekundě jednotku – v tercii čtyřku. I z češtiny měl v 1. pololetí v tercii trojku, ačkoliv měl předtím vždy jednotku, v 2. čtyřku. Naproti tomu z náboženství od onoho nenáviděného Ctibora má dvojku. V 1. pololetí té nešťastné tercie zameškal nejvíc hodin za celou dobu svých studií na píseckém gymnáziu (54hod.) a v druhém pololetí je poznamenáno 5 neomluvených hodin a nezákonné mravy.“²⁹ Holeček se nikde nezmiňoval o opakování tercie, ve vzpomínkách *Pero* přiznal pouze špatnou známku z mravů a za viníky svého neprospěchu, pravděpodobně nespravedlivě, obviňoval celé písecké gymnázium. Lze se jen dohadovat, co za jeho zhoršením školního prospěchu stálo, zda konflikty s vyučujícími nebo jen kritická doba dospívání.

²⁵ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 239.

²⁶ Tuto skutečnost dokládají nejenom vzpomínky z *Pera*, ale i některé dopisy zaslané přátelům, např. Heritesovi z 26. října 1870: „Prosit jsem se nenaučil a pokorně šiji shýbat!“

²⁷ TAMTÉŽ, s. 275.

²⁸ Dokumenty evidující Holečkovu studium na píseckém gymnáziu jsou uloženy ve Státním okresním archivu Písek. Konkrétně školní katalogy, a další osobní záležitosti žactva - přijímání, přestupování, zkoušky do tříd, posudky, maturita, reprobace. Podrobnější informace o dalších letech strávených na píseckém gymnáziu nenalezneme v *Peru* ani v soukromé korespondenci. Blíže jen Karel VOTAVA, *Čtyři typy slavných studentů píseckého gymnásia. Josef Holeček*, in: *Stosedmdesát let píseckého gymnásia 1778 – 1948*, Písek 1948, s. 71.

²⁹ TAMTÉŽ.

Situace se pro něj ve škole nevyvíjela příznivě. V této době se začal věnovat studiu českých dějin. Z českých dějin nejvíce obdivoval husitství. Jan Hus a Jan Žižka byli jeho národními hrdiny a vzory. Sám se chtěl zasadit o rozkvět českého národa. Nechtěl se stát profesorem, úředníkem nebo knězem, jak si prý jeho otec přál, ale pro toto tvrzení nemáme konkrétní doklad.³⁰ Inspirován svými dětskými hrdiny, mučedníky, chtěl být ochráncem slabších. Rozhodl se tedy studovat práva a stát se advokátem chudých. Ale jeho kroky vedly ke spisovatelské dráze.

Psal se rok 1868 a Holeček opustil písecké gymnázium. Po domluvě s otcem přestoupil do Českých Budějovic na nově vzniklé gymnázium Jana Valeriána Jirsíka.³¹ Novou školu přijal s nadšením a mnohými ideály. Zaujali ho mladí čeští vyučující plní národního nadšení. Cenil si jejich elánu, zajímavého výkladu a přátelského vztahu ke studentům. Holečkův zájem o dějiny byl nadále podporován profesorem Františkem Šemberou, který na českobudějovickém gymnáziu přednášel dějepis. Kolem patnáctého roku života byl Holeček energický a podnikavý mladík. Podle jeho vlastních slov, která psal svému celoživotnímu příteli Františku Heritesovi³², ideály pro něj nebyly cílem, ale pobídkou k činům.³³ Nesnášel lenost a jak on říkal „shnilost“. „Ale čert aby vzal všecku shnilotinu!“³⁴ Byl poměrně temperamentní a nesnesl kolem sebe společnost fádních a slabých lidí. Raději pak byl sám, než aby setrval ve společnosti lidí, se kterými si nerozuměl.

Ve volném čase se při studiu věnoval psaní básní a zájem o literární tvorbu sdílel se svými přáteli. „Ach ano! Já ti nemohu v sobě umožnit básnickou žilku!“ psal Heritesovi.³⁵ Jeho první básnička byla otištěna 15. února 1869 v *Českém studentu*.

³⁰ Některé zdroje uvádějí, že si otec Josefa Holečka přál, aby se stal knězem. Pro toto tvrzení nebyl nalezen doklad ani v *Peru* či korespondenci. Srov. Beáta SEDLÁČKOVÁ, *Kariéra českého žurnalisty a spisovatele druhé poloviny 19. století: Josef Holeček, Pero*, in: J. Macháčová – J. Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám 4*, Opava – Kutná Hora 1999, s. 194. Dále Dalibor HOLUB, *Josef Holeček*, in: Vladimír Forst (ed.), *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce H-J*, Praha 1993, s. 239.

³¹ Jan Valerián JIRSÍK (1798-1883), od roku 1851 biskup českobudějovické diecéze. Zasadil se o řadu významných projektů, např. se zasloužil o české školství. Roku 1856 otevřel diecézní učitelský ústav v Českých Budějovicích. Na podzim roku 1868 bylo postaveno české gymnázium v Českých Budějovicích. Blíže Dagmar BLŮMLOVÁ, *Sto tváří z jihočeské kulturní historie*, Pelhřimov 2000, s. 26-29.

³² František HERITES (1851-1929), vodňanský rodák, spisovatel, redaktor almanachu *Anemonky*, člen literárního tzv. vodňanského trojlístku do r. 1896, který tvořil spolu s Juliem Zeyerem a Otakarem Mokrým. Blízký celoživotní přítel Josefa Holečka.

³³ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi, rok 1868. Podepsán pseudonymem Kopřiva. „*Ideály dosíci se nedá, on má nám býti pouhým ostnem, který pobádá k činům prospěšným, má nám býti pramenem, z něhož čerpáme vodu potřebnou, užitečnou...*“

³⁴ TAMTÉŽ, dopis Josefa Holečka F. Heritesovi 20.2.1872.

³⁵ TAMTÉŽ, dopis Josefa Holečka Františku Heritesovi, rok 1868.

Zájem o básnickou tvorbu svedl Holečka dohromady s několika studenty a přáteli, kteří se rozhodli vydat almanach. Ten vyšel roku 1871 pod jménem *Anemonky, básně omladiny jižních Čech*. Věnován byl „památce Petra Chelčického“.³⁶ Redaktory byli František Herites, Jan Dunovský, Josef Kálal, básnicky zde debutovali Josef Holeček, František Herites a Jaroslav Vrchlický.³⁷ Byli to chlapi, kteří pocházeli převážně z Vodňanska či Písecka.³⁸ Herites a Holeček chodili do vodňanské školy, poté studovali na píseckém gymnáziu. Přesto se spřátelili až na husinecké slavnosti v roce 1869, kterou navštívil Holeček s Otakarem Mokřým.³⁹ Oba byli studenty českobudějovického gymnázia. Ve volných chvílích spolu Holeček s Heritesem trávili čas v lékárně u Heritesů ve Vodňanech a spřádali své plány do života. Stali se přáteli na celý život. Herites a Holeček se seznámili tedy v roce 1869. Tento fakt poukazuje na skutečnost, že jejich první vzájemná korespondence uložená v LA PNP je datována nesprávně už od roku 1868.

O vzniku spolku mladých literátů z jižních Čech napsal Herites do svých vzpomínek: „Písecká družina literární vešla ve styk s Budějovicemi prostřednictvím přátel Otakara Mokrého a Josefa Holečka, z části též s Jindřichovým Hradcem, a tak jsme utvořili jakousi jihočeskou skupinu literární, jež chtěla se přirozeně uplatnit v české literární veřejnosti. Usneseno vydat almanach a tím svět překvapit, hromadně vpadnout do literatury...“⁴⁰ Konkrétně Josefa Holečka kontaktoval Jan Dunovský a informoval ho o svých literárních plánech.⁴¹ Mladí studenti si začali posílat básně ke kritickému čtení a začali sdílet své životní touhy a cíle.

Tvorba almanachu se neobešla bez konfliktů, jak dokazují některé Holečkovy dopisy korespondované Mokřému, Heritesovi či Dunovskému. Prvním konfliktem mezi přáteli se stal samotný Holečkův zájem na vzniku *Anemonek*. Od začátku usiloval o to,

³⁶ Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 69.

³⁷ Jan DUNOVSKÝ (1849-1925), prozaik z ruchovsko-lumírovské generace. Byl ředitelem na učitelském ústavu v Jičíně a vládním radou v Praze. Pracoval v Umělecké besedě (od roku 1872 byl jednatelem literárního odboru). Zabýval se slovanskou národní poezií. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce I/A-G*, Praha 1985, s. 614-615.

³⁸ Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 652. Jaroslav Vrchlický se k této literární skupině přidal až po příchodu do Prahy, kde členové redakce začali studovat na vysoké škole. Blíže Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 69.

³⁹ Otakar MOKRÝ 1854-1899, básník, právník, pocházel z rodiny notáře. V almanachu Ruch se roku 1873 přihlásil k básnickému vzoru Jaroslava Vrchlického, od dětství se přátelil s Františkem Heritesem. Spolu se Zeyerem a Heritesem vytvořili ve Vodňanech literární centrum, které ovlivňovalo kulturní život města. Blíže Dagmar BLŮMLOVÁ, *Sto tváří z jihočeské kulturní historie*, Pelhřimov 2000, s. 134-137. 6. července 1869 se v Husinci konala národní slavnost ku příležitosti 500. výročí narození mistra Jana Husa. K této události se Holeček ve svých vzpomínkách nevyjadřuje.

⁴⁰ Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 68.

⁴¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis od Jana Dunovského J. Holečkovi z 8. června 1869.

aby vyšel almanach tiskem ve větším nákladu: „Kdybychom každý po jednom opisu dostal, jak Vy pravíte, co by tím vykonáno bylo dobrého? Nic, a snad by ještě bylo pochybeno. Práce naše nedostaly by se dále než mezi nás několik, a my přece musíme se snažit, aby je posoudilo obecenstvo co možná nejširší...“⁴²

Jeho myšlenky nesměřovaly jenom k almanachu. Psal básně a posílal je do literárních časopisů v naději, že je otisknou.⁴³ Zároveň ho nenechávala chladným ani politická situace českého národa. Svou energii nechtěl zaměřit pouze na psaní a korekci příspěvků. „My bysme vůbec neměli myslet na almanach, naprosto“ psal v dopise.⁴⁴ Příliš nevěřil ani v jeho vznik. To, že svá slova myslel vážně, dokládá i zajímavý zápis z ustavující schůze *Anemonek* ze 16. a 17. dubna 1870: „Občan Holeček je kárán, že rozšiřuje pověst ‚*Náš almanach že umírá a z toho ze všeho nebude nic.*‘“⁴⁵ Mezi příspěvateli vzrůstala nedůvěra vůči Holečkovi, jak je zřejmé z pokračování zápisu. „Občanu Holečkovi vyslovuje se důtka pro intrické se chování vzhledem k básním Olgy Slavětínské. Občan Holeček nechce připustit, aby vyzvala se příspěvatelka k dalšímu zasílání prací, ano chce se vši silou o to zasaditi, aby další všechno jich zasílání zamezilo. Jsa tázán, z jakých příčin toho činí, nechce podati vysvětlení. Za tou příčinou prohlašuje se jednání jeho za švigulanství.“⁴⁶

Byl tedy podezírán z podvodu a z předkládání podvrhů celé skupině studentů.⁴⁷ Takové obvinění se Holečka dotklo: „Ostatně bych si přál, aby ‚přátelé‘ moji nepronášeli o mně úsudky, které hrozí existenci mé duše.“⁴⁸ Obvinění z podvodu nebylo však neoprávněné. To dokazují Holečkova slova z dopisu F. Heritesovi, ve kterém se k činu přiznal a vysvětloval svůj záměr s básněmi od údajné příspěvatelky Slavětínské: „Dnes Ti chci povědět, že jsem jimi chtěl způsobiti v našem kruhu jakousi sensaci. Chtěl jsem, aby Olgou Slavětínskou byli jsme povzbuzováni my, a zároveň jí abychom získali více dam.“⁴⁹ V takovém případě nepovažoval svůj čin za prohřešek. Chtěl svůj čin omluvit dobrým úmyslem. Vyčítavou reakci a obvinění od přátel považoval za

⁴² LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi, blíže nedatovaný z roku 1869.

⁴³ Konkrétně je zasílal do redakce *Světozoru*, ve kterém také jeho verše vyšly v roce 1870-1871. Časopis *Světozor* publikoval Holečkovy příspěvky po celou dobu jeho kariéry. Další básně uveřejnil v sedmdesátých letech v *Lumíru*. Příloha 3.

⁴⁴ TAMTÉŽ, rok 1868.

⁴⁵ Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 83.

⁴⁶ TAMTÉŽ, s. 84.

⁴⁷ Jiří Louženský se chybně domnívá, že se pod pseudonymem může skrývat František Herites. Blíže Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 84.

⁴⁸ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi z 21. dubna 1870.

⁴⁹ TAMTÉŽ.

nespravedlivé. Jak je známo, od dětství špatně snášel kritiku. V té záležitosti poměrně sebestředně konstatoval: „Vy jste mi ublížili. Odpouštím Vám, protože jste sami za to nemohli. Sud' nyní, jestli jsem se choval nekale, když jsem chtěl zámyslům našim pomoci byť i lstí... Ke mně jste se přátelsky nechovali.“⁵⁰ Pod vlivem emocí a nepříjemné kritiky byl Holeček rozhodnutý opustit literární spolek a radikálně přerušit kontakty se všemi členy.

Nakonec měl pro něj pochopení Herites. „Ty jediný porozuměl jsi tomu, co by jinému bylo nerozluštitelnou hádankou. Ty jediný dovedl jsi čísti v duši mé a čtené pochopiti... My jediná hodíme se k sobě jako vejce k vejci.“⁵¹ Nastalá situace byla pro mladé muže zátěžovou zkouškou, ze které se zrodil přátelský vztah trvajícím až do konce jejich života.

Janu Dunovskému nebyl osud Josefa Holečka lhostejný. Jejich vztah byl založen nejenom na literární spolupráci. Nemohl si nevšimnout, jak se mladý chlapec nechával snadno unášet náladami a snažil se Holečka usměrňovat. „Víš, jak mně ale mnohdy připadáš? Podivně! Někdy jako vítr, jenž unáší sloupy v prachy a metá lidem do očí – bere klobouky mužským a ženským krynoliny – hloupé vyražení! A jindy opět jako větříček tak jemný, že nezhasí ani svíci, ale člověka zabije. Takový větříček mají prý v Madridě. Prosím tě, dej si na sebe lepší pozor! Josífků můj! Prosím tě, vyuč se nějakým pravidlům – bujným koňům dáváme uzdy – jinak by přetrhali prostraňky a nedošli nikam.“⁵² Přes všechny krizové okamžiky se stal Holeček jedním z debutantů *Anemonek*.

Pokus vydat almanach nebyl ve druhé polovině 60. let 19. století ojedinělým případem. Jejich snažení bylo poplatné době. Zakládání menších spolků a vydávání almanachů souviselo se vzrůstajícím kulturním životem v Čechách.⁵³ Později na dobu svého mládí vzpomínal nejenom Holeček, ale ve svých vzpomínkách i František Herites: „Byla to krásná doba v Čechách koncem let šedesátých. Jako by celá země najednou rozkvétala, jako strom, který sehnul, nemaje dosti vláhy a najednou osvěžen byl spásným deštěm s nebes.“⁵⁴ „České spolky rostly jako houby po dešti“ napsal

⁵⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi z 28. dubna 1870.

⁵¹ TAMTÉŽ, dopis ze 17. května 1870.

⁵² LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Jana Dunovského J. Holečkovi z 8. května 1871.

⁵³ Jan LEHÁR - Alexandr STICH, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2006, s. 297. Zároveň se u této mladé generace spisovatelů dala pozorovat rozčarovanosť z české politické scény a zklamání z rakousko-uherského vyrovnání.

⁵⁴ Jiří LOUŽENSKÝ (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009, s. 79.

Holeček.⁵⁵ S odstupem času charakterizoval dobu 60. let jako naivní, ale dokázal na ní ocenit nadšení a chuť pro práci.

Sám si v té době vytkl nelehký úkol - práci pro národ. Představoval si, jak bude pomáhat při reformě národa. Holeček uvažoval o revoluci, o budoucnosti, ve které bude stát on a jeho přátelé na barikádách. „V nás vychovává svět a čas karaktéry revoluční. Já to pozoruji: vše, co počínáme, sahá až k extrémům...Však přijde čas, že budeš stát na strmé barikádě.“⁵⁶

S prudkou odvahou a smělostí snil o společenských změnách a boji. S tím se svěřoval přáteli: „Kdy přijde doba činů? Snad co nejdříve. My musíme druh druhá dopodrobna znát...My se musíme na onu dobu velikou, vznešenou připravovat.“⁵⁷

Jeho přátelé byli nadšeni podobnými myšlenkami. Nejbližší přátelé (např. Otakar Mokřý, Jan Dunovský, František Herites) byli ovládnáni stejnými touhami. V dopisech se navzájem oslovovali „bratře v národu“. Otakar Mokřý a Holeček obdivovali husitství. S Dunovským sdíleli představu spisovatele pracujícího pro národ, který je pravdomluvný a národ neustále budí k činnosti. Právě Dunovský povzbuzoval mladého Holečka k literární činnosti a věřil v jeho schopnosti.

První dva roky studia na novém gymnáziu plynuly bez konfliktů či studijních problémů. Až do chvíle, kdy přednesl svou „báseň o neomylnosti“ na veřejné oslavě. Tato báseň se dotkla místního katechety a Holeček byl opět v konfliktu s představitelem katolické církve. Z gymnázia v Českých Budějovicích odešel, doslova utekl.⁵⁸ Z osobní korespondence vyplývá, že Josef Holeček začal v letech 1870-1871 studovat na reálném gymnáziu v Táboře. Tady se seznámil se studenty z Bulharska, Srbska a jihoslovanskou poezií, která ovlivnila jeho budoucnost na několik dalších desítek let. Začal se věnovat překladům z jihoslovanské poezie.⁵⁹ Částečně informace poskytuje osobní korespondence. Františku Heritesovi psal 26. října 1870 z Tábora, kde postrádal svého důvěrného přítele. Sděloval mu, že rodiče jsou na něj velice rozzlobeni kvůli útěku z Českých Budějovic a velmi rozhořčeně psal o představitelích katolické církve. Na

⁵⁵ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 365.

⁵⁶ LA PNP, fond František Herites, dopis Josefa Holečka Františku Heritesovi, blíže nedatový z roku 1868.

⁵⁷ TAMTÉŽ, blíže nedatový z roku 1868.

⁵⁸ V *Peru I.* J. Holeček uvedl, že sám ředitel českobudějovického gymnázia mu doporučil, aby přestoupil na jiné gymnázium a nemusel podstoupit vyloučení ze školy.

⁵⁹ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 430 - 431. „Naleznuvše v mém hrdinovi dychtivého posluchače, Srbové i Bulhaři rádi mu vypravovali o svých věcech, o životě u nich doma, o jazyku a literatuře. S nimi čítal jejich národní písně, jež mu dokořán otevřely bránu do květnice netušené krásy. Ona jej tak uchvátila, jako dotud žádné poetické dílo...byl vysvobozen národní poezií jihoslovanskou.“

pozadí událostí stála nenávist ke všemu katolickému. Plný zlosti sliboval pomstu: „Budu se mstítí!...Budu otřásati základy zvětšelé církve katolické!“⁶⁰ Hodlal podnikat kroky k povolání, jehož vykonáváním by se stal národu nejprospěšnějším. Přesto ani pobyt v Táboře nebyl ideální. Na zdejším gymnáziu byl profesor, kterého Holeček neměl rád a proti učitelům při vyučování vystupoval. Necítil se spokojený. Toužil utéct zpět do Českých Budějovic. Nechtěl chodit dál do zdejší školy. Zatím, podle vlastních slov, vedl nákladný a bujarý život.⁶¹ Tábor se mu zdál „plísni zamořený“⁶². Jeho třídní učitel i ředitel tábořské školy psali otci, aby chlapci domluvil a jeho syn zůstal v Táboře.

O důvodech, proč tábořské gymnázium nedostudoval a proč z něj v roce 1871 skutečně odešel, se nikde sám Holeček nezmiňuje; stejně tak neinformuje ani o dalších svých studiích. Jeho vztah k Táboru vyjadřuje pár slov psaných Františku Heritesovi. V roce 1872 psal: „I umínil jsem si, že budu do Tábora šťourat. Připadát' mi jako veliké h oživené četnými brundiváry, i nu, rejpnu do toho!“⁶³ Roku 1872 začal studovat na Vyšším zemském hospodářském ústavu. Ten úspěšně absolvoval v roce 1873. Své poslední prázdniny v roce 1873 strávil s Otakarem Mokřým a Františkem Heritesem cestováním po Slovensku.

Jako každý mladý muž v tomto věku, ani on nezapomínal na rozptýlení a zábavu. Chodil do společnosti, s ostatními studenty hrál divadlo, navštěvoval masopustní zábavy a taneční hodiny. Holeček byl urostlý chlapec, vyčnívající mezi svými přáteli.⁶⁴ „Študenti v čamarách, s ‚poděbradkami‘ se sokolím pérem na hlavách – s pučícím chmýřím na bradách, a tak podnikavými, krásnými kravatami – do kterých jsme se my, mladá děvčata, všechny zamilovala,“ vzpomínala Holečkova přítelkyně z mládí.⁶⁵ Přesto se cítil v takových chvílích nesvůj. Pochyboval o svých schopnostech být příjemným a zábavným společníkem. Označil to jako „neohrabanost“ danou jeho selským původem.⁶⁶ Mezi lidmi ho netěšil ani zájem dívek. Příteli se svěřil, na co myslel při setkání s jednou dívkou: „Nedejž ti bůh, poupátečko, aby v srdéčku tvém mladistvém vznikly city lásky ke mně – po pustinách mých prsou vane jen divý ramam,

⁶⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 26. října 1870.

⁶¹ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 18. ledna 1871. „*Jsem živ skutečně divoče, až nevázaně.*“

⁶² LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi ze 14. února 1871.

⁶³ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 22. května 1872.

⁶⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis od Václava Bečváře Josefu Holečkovi 26. února 1923. „*Ale já si Vás výborně pamatuji jako – akademika...Jak jste mezi nimi vynikal svým vzrůstem, chlapík rostlý jak jedle! A víte, co se mně klukovi na Vás nejvíc líbilo? Vaše vždycky krásná mašle vázanka!...Vidím Vás, jako by to bylo dnes, hrát divadlo o jedněch prázdninách...*“

⁶⁵ TAMTÉŽ, dopis od Anny Krásové J. Holečkovi z 23. února 1923.

⁶⁶ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 353.

nikdy zefýr milostný.“⁶⁷ Romantické pohnutky, které jsou běžné v dobách dospívání, ho vedly k rozhodnutí, že k sobě nikdy nepřipoutá žádnou dívku. „Pro mne není všedního štěstí jiných, já jsem zasvěcenec smrti, já nesmím k sobě připoutávat osob druhého pohlaví, protože by mou vinou trpěly...“⁶⁸

Nelze věřit, že se mu láska vyhýbala. Sám o sobě napsal: „Byl jsem tehdyž brulant, zamilované nerozumné klouče...“.⁶⁹ V dopisech Heritesovi či Dunovskému se zmiňoval o Tonušce. Svým nejbližším se vyznával z nešťastné lásky: „Co se mé nebožky lásky týče, neměj starostí! Vede se mi lépe bez ní, ač ne tak sladce bonbon odpadl. Je štěstí, že se tak stalo, protože neměla síly na tu cestu životní, kterou mám před sebou. Kdyby to bylo trvalo déle, zdá se mi, že bych na vše jiné zapomínal pro snahu, abych ji co nejdříve mohl nazývat svou ženou. Jsem spokojen a šťasten, protože se cítím být na pravé dráze povolání.“⁷⁰ Holeček se vypořádával s krizí, kterou procházel v Táboře. Jan Dunovský věděl nejenom o jeho lásce, ale i o problémech provázející jeho studia.⁷¹ Později, ještě v dobách svých tábořských studií, byl také zamilovaný do Márinky Mokřých, sestry svého přítele, které se začal dvořit i František Herites.⁷² Na ni vzpomínal v dopisech z Prahy, kam odešel na vojnu v roce 1873.

2. PŘÍCHOD DO PRAHY; BUDOVÁNÍ KARIÉRY SPISOVATELE A ŽURNALISTY

Václav Polanský⁷³ ve svém spise o Josefu Holečkovi zdůrazňuje, že byl spisovatelem tělem i duší. Po celý život. Za jediné povolání si zvolil spisovatelství. Nestal se sedlákem, přestože byl nejstarší. Jeho otci bylo zřejmé, že se syn k takovému živobytí nehodí. Jako dítě působil příliš slabě a jako dospívající muž zaměřil svůj zájem pouze ke knihám. Také se snažil sám sobě odpovědět na otázku, proč nezůstal na rodném statku: „Představoval jsem si, jak bych si vedl, kdybych byl doma a zůstal

⁶⁷ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi, blíže nedatovaný z roku 1868.

⁶⁸ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 353.

⁶⁹ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi ze 7. prosince 1873.

⁷⁰ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka F. Heritesovi z 25. května 1873.

⁷¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Jana Dunovského J. Holečkovi z 15. ledna 1872. „*Dříve jsem k Tobě nemohl: učinil jsi kolem sebe opravdové záseky, bojoval jsi v duchu s celým světem, vlastní Tvoji přátelé stali se Ti osobami příliš malichernými; než abys je činil účastny svých citů. Od přítele žádáš více nežli pouhou lásku – pohrdáš jeho malými obětmi a zbavuješ se přátel.*“

⁷² LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi z 11. února 1875. „*Márinka Mokřých je ta, kterouž miluji od těch dob, co jsem s ní několik slov promluvil, co jsem se zahloubal v černá očka její, co jsem se vyhříval na slunci jejího úsměvu, co jsem viděl panenský půvab v růžové záři nevinnosti...*“

⁷³ Václav Polanský je pseudonym Holečkova syna Jeronýma Holečka.

sedlákem. S tím jsem byl brzy hotov. Uznal jsem, že nejsem pro rovnoměrnou mechanickou selského života, ani ona pro mne... Co bych dělal, kdybych byl dědicem otcovského statku? Především hospodářské experimenty, jež by končily mou škodou. Byl bych z těch „pokročilých“ sedláků-písmáků. ... Ne, já jsem se nenarodil, abych byl sedlákem v praxi! Já mohu selský život objímat srdcem, pronikat umem, mohu být tlumočníkem jeho poesie a velebitelem jeho sociálně harmonického skladu, ale kdybych sám byl sedlákem, vnášel bych do ladu selského života nelad a nebyl bych v něm dobrým živlem.“⁷⁴ A skutečně zůstal svým selským kořenům věrný.

Kroky mladého literáta Josefa Holečka vedly do Prahy. Než se mohl naplno věnovat psaní, musel nastoupit v roce 1873 na vojnu k 28. pěšímu pluku v Praze, zde měl strávit jeden rok. Vezl sebou hotový překlad bulharských národních písní. Jeho představy o vlastním budoucím životě byly naplněny mnohými ideály budoucího spisovatele burčující a povzbuzující národ k činnosti.

S mladickou odhodlaností se zařekl, že nikdy nebude vykonávat takové povolání, u kterého by se musel před druhými ponížovat nebo si vymýšlet. Při své práci odmítal pracovat s převzatými myšlenkami a názory, které by si sám neověřil. Nebyl příliš nakloněn literatuře, která pouze kopírovala zahraniční vzory. Chtěl sám hledat inspiraci. Dál za hranicemi své rodné země.⁷⁵ Toužil vnést do české literatury něco skutečně originálního a původního. Přesto v něm stále dřímalo něco konzervativního. Přidržel se myšlenky, že každý mladý umělec by si měl být vědom vlastní původnosti ve starších generacích. Novinky nemající kořeny v tradičním prostředí odmítal.⁷⁶ Mladí básníci hledali nová slova nebo užívali hojně archaismů, aby dodali české poezii vytríbenějšího výrazu. Paradoxně ji tím od čtenářů vzdalovali. Proto se na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století mezi českou literární veřejností objevily obavy o budoucnost národní literatury, protože zaznamenali pokles čtenářů.⁷⁷ Mohly osobní Holečkovy názory na tuto skutečnost vycházet z tradičního vlivu jihočeského prostředí? Sám napsal: „Naši lidé odolali všemu pokušení žít jiným

⁷⁴ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 228 – 229.

⁷⁵ Českému národu a české zemi věnoval mnoho knih, ale odmítal si svůj národ idealizovat. Potvrzoval to přísnou kritikou českých poměrů, ke které se uchýloval poměrně často. Nepovažoval slepou lásku k národu za smysluplnou cestu k pokroku. Na svých zahraničních cestách srovnával tradice, zvyky, chování různých národů. Nejdůležitějším prvkem jeho tvorby je samotný proces pozorování.

⁷⁶ Např. odmítal nová slova převzatá z cizích jazyků nebo slova vytvořená uměle autorem. Podobné jazykové experimenty považoval za znehodnocování českého jazyka.

⁷⁷ Blíže Aleš HAMAN, *Trvání v proměně*, Praha 2007, s. 216. Dále srov. podkapitola *Názory odborné veřejnosti*, s. 56.

životem než svým vlastním, míti jiné názory, než své vlastní, jiné přesvědčené, než své vlastní. Odolali i cizímu meči, cizí knize, a i české knize s cizím duchem.⁷⁸

V posledních letech studia začal psát prózu, což mu z počátku činilo problémy.⁷⁹ Psaní veršů a překladů jihoslovanské poezie mu mělo otevřít dveře do pražských literárních kruhů. Próza se mu stala prostředkem k vyjadřování myšlenek. Takový prostor mu psaní básní neposkytovalo.

Musel si také ujasnit, do jaké míry je pro něj důležitá sláva a uznání. Bohatství od spisovatelství neočekával. Nikdy se nechtěl ohlížet na finanční prospěch. Zavrhoval materialistický přístup k životu. Odmítal se podbízet pro zisk a přízeň. Nelze s určitostí říct, do jaké míry šlo o jeho prvotní přesvědčení či pouhé přizpůsobení se nepříznivým životním událostem.

Při pohledu na jeho předchozí životní kroky⁸⁰ si rodina a někteří přátelé nebyli jisti Holečkovým úspěchem. Herites mu svěřil mínění Kálala, člena *Anemonek*: „Tebe měl Kálal sice za rozhodný talent, ale pochyboval, že z tebe něco bude, hlavně pro tvé tuze ‚holečkovské‘ myšlenky; jak se říkalo tvým i mým bujným divokostem ouředně.“⁸¹ Nebo přítel Šebek, ten ho měl za komedianta, který jakživ nic jiného nedovede, než dělat kotrmelce.⁸²

Osudovým dnem se stal 17. říjen roku 1874. V *Umělecké besedě*⁸³ debutoval předčítáním překladů bulharských písní. Předsedou literárního odboru byl Vítězslav Hálek. Při této příležitosti si měl dovolit kritizovat před posluchači dílo Vítězslava Háleka a jeho údajné nedostatky. Na začínajícího spisovatele se jednalo o odvážný čin. Hálek byl miláčkem publika, které ve svých knihách uchvacoval lehkou improvizací, čistou formou a populárním idealismem. Holeček si uchovával svou rebelskou tvář v duchu „roztržce se vyhýbati nebudu a stále půjdu svou cestou“⁸⁴.

V Praze se dlouho nezdržel, na Hálkovo doporučení vycestoval do Záhřebu.⁸⁵ Stal se vychovatelem malého chlapce v rodině majora Miletiče. S tamějším pobytem se

⁷⁸ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 100.

⁷⁹ Josef HOLEČEK, *Pero I.*, Praha 1922, s. 443. „Co mu vycházelo z pera bylo mdlé a nevýrazné; co bylo v myšlenkách původního, zavíralo se při převádění na papír; co napsáno, bylo jen slaboučkým stínem toho, co myšleno.“

⁸⁰ Nestálost na studiích – několik škol, konflikty s vyučujícími, útěk ze studií.

⁸¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis F. Heritese J. Holečkovi z 1. března 1875.

⁸² TAMTÉŽ, dopis F. Heritese J. Holečkovi z března 1875.

⁸³ Umělecká beseda je nejstarší umělecký spolek založený roku 1863.

⁸⁴ Josef HOLEČEK, *Pero II.*, Praha 1923, s. 185.

⁸⁵ Záhy po jeho odjezdu Vítězslav Hálek zemřel.

zdál zpočátku velmi spokojený.⁸⁶ Užíval si luxusu, který mu pobyt poskytoval a nebyl v jeho životě běžný. Jeho pozornosti neunikly ani Záhřebanky, které měly jedinou špatnou vlastnost - hovořily německy. Prožíval stejné zklamání jako pohádkový pastýř ve Zlaté hoře, jehož panna také mluvila jen německy.⁸⁷ Mohl poznávat zemi, která upoutala jeho pozornost mezi balkánskými přáteli v Táboře. Zároveň ho kontaktoval Julius Grégr⁸⁸ a nabídl mu práci dopisovatele politických dopisů z Chorvatska pro *Národní listy*⁸⁹. Dopisováním s přítelem Heritesem si udržoval přehled o situaci v Čechách. Rozhodně jej zaskočila Hálkova smrt a stále ho zajímala politika staročechů, v jejichž představitele neměl důvěru. Nelichotivě se vyjadřoval na adresu Františka Palackého i Františka Ladislava Riegra.⁹⁰ Po šesti nedělích se rozhodl, že práce vychovatele zanechá. 27. června 1875 podal výpověď a plánoval tříměsíční studijní cestu po jihoslovanském venkově. V červenci 1875 vypuklo osvobozené povstání proti Osmanské říši v Hercegovině a Julius Grégr nabídl Holečkovi pozici válečného zpravodaje v Hercegovině.⁹¹ Dostal se přímo do centra dění. Bohužel už cestou na hranice Dalmácie a Hercegoviny se dostal do finančních potíží, které měly sužovat celou redakci *Národních listů*. S příchodem zimy v listopadu 1875 se chystal zpravodaj Holeček domů, ale neměl peníze na cestu domů ani na zaplacení dluhů za stravování. Juliu Grégrovi, který nevyplácel zahraničním zpravodajům náležitý honorář, psal do Prahy roztrpčené dopisy.

V roce 1876 zamířil Holeček opět na území jihoslovanské Evropy. Situace s nepravidelným vyplácením honorářů se opakovala. Po příjezdu domů usiloval Holeček o vyplacení svých peníze a s Grégrem se ostře rozhádal. V příštím roce Julius Grégr nevyslal Holečka jako zahraničního zpravodaje k rusko – tureckému konfliktu. Na dalších osm let byla ukončena spolupráce mezi Holečkem a *Národními listy*. V Holečkově náladě pomalu ale jistě převládala skepse a znechucení. „Konstatuj jako

⁸⁶ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi 18. října 1874. „*Všecko je bohaté a nádherné. Bydlím v krásném salonu, valím se na měkké lenošce a myslím si: tohle vše kdyby bylo mé a kdybych k tomu všemu mohl mít každý den jednu Záhřebanku k večeři.*“

⁸⁷ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 200.

⁸⁸ Julius GRÉGR (1831-1896) byl doktor práv, poslanec, zakladatel a vedoucí redaktor *Národních listů*. Politický deník založený Juliem Grégrem v roce 1861 prosazující liberálně demokratický program. Politické uskupení kolem *Národních listů* se roku 1863 nazvalo mladočechy.

⁸⁹ Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 491.

⁹⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 6. března 1875. „*Náčelníci staročešství jsou baby, které jen svou neodhodlaností propásly mnohý příhodný okamžik, kdy mohlo národu být získáno vše. Palacký je baba a Rieger je mimo to udavač.*“

⁹¹ Blíže v diplomové práci Tomáše MÁLKA, *Odras balkánské války 1875 – 1876 v českém tisku*, JČU ČB 2000.

já, že je svět do kosti špatný a nestojí prazanic, vezmi to u vědomost, ale nehlobej a nepátřej po těch špatnostech dál.“⁹²

Na cestách mezi jihoslovanskými národy zesílila Holečkova náklonnost k jejich povaze, tradicím a kultuře. Mnohonásobně vzrostl jeho obdiv k černohorské odvaze a odhodlanosti. Mezi nimi hledal odpovědi na to, kým chce skutečně být. Jestli bohém a dobrodruh nebo usazený spisovatel. Prokázal schopnost systematicky pracovat v terénu, ale byl stále výbušný, hádavý a tvrdohlavý. Svou práci zasvětil černohorské tematice, kterou chtěl neúnavně předkládat české společnosti zmítané šarvátkami mezi staročechy a mladočechy. V kontaktu s balkánskými národy našel pro Čechy vzor hodný pozornosti. Nešlo o nekritický obdiv, byl si vědom i negativních stránek Balkánu. Poznal jejich stinné stránky, „nezkrotnou vášeň, nevzdělance a jinou slotu“⁹³. Nebyl jediným českým spisovatelem obdivujícím Jihoslovany. Pod vlivem balkánských událostí v 70. letech 19. století získali Slované z Balkánu pozornost mnohých básníků, v jejichž popředí stáli Svatopluk Čech a Eliška Krásnohorská.⁹⁴ V této době se zvedala vlna zájmu o slovanství.

Začátkem roku se schylovalo k soudu s Juliem Grégrem o plat 460 zlatých a dostal nabídku stát se žurnalistou na plný úvazek a šéfovat redakci u Františka Šimáčka. Nová pracovní příležitost přiměla Holečka zůstat v Praze a na čas odložit cestování. Pozici redaktora v *Poslu z Prahy* mu nabídl vydavatel František Šimáček. Bohužel netrvalo dlouho a přišly první konflikty. Nedokázal „v zásadných otázkách zapřítí názory a přesvědčení“.⁹⁵ Šimáček preferoval kapitalistickou myšlenku podnikání, která byla podle Holečka bezúčelná. Neshodli se v názoru na žurnalistiku a její poslání. V novinových člancích chtěl být Holeček názorově vyhraněný a přímý. Vadilo mu, že by měl jako v jiných denících pouze přejímat informace z rakouského nebo německého tisku.

Vzhledem k napjaté české politické situaci sedmdesátých let 19. století nechtěl ani Holeček zůstat stranou a burcovat Čechy psaným slovem. Celá situace měla prozaičtější závěr. Šimáček, stejně jako Grégr, měl problém vyplácet Holečkovi přislíbený honorář. Sice se k němu do redakce nakrátko vrátil, ale neshodli se na způsobu vedení redakce. Holeček posléze redakci *Posla z Prahy* opustil. Nechtěl se

⁹² LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Fr. Heritesovi z 30. ledna 1876

⁹³ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 179.

⁹⁴ K tomu blíže Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 781. Eliška Krásnohorská dala najevo své sympatie k Bulharům v básnické knize *K slovanskému jihu* (1880).

⁹⁵ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 128.

naplno uvázat žurnalistice, kterou vnímal jako nutnou práci k obživě. Také konstatoval, že v Praze je hůř a hůř a prosil v dopisech adresovaných Františku Heritesovi, aby nic neříkal jeho otci a tvrdil v jeho rodném kraji, jak se mu dobře daří a je spokojený.

Oporu hledal u Josefa Václava Sládka, kterého považoval za přítele. Sládko poznal během roku 1873 prostřednictvím Jana Nerudy a blíže se poznávali díky Svatopluku Čechovi. Básníky J. V. Sládka, Sv. Čecha a J. Holečka spojoval mimo jiné zájem o selské prostředí, které každý z nich reflektoval ve své literární tvorbě.⁹⁶ Sládek byl dalším z těch, kteří Holečka povzbuzovali v činnosti, a seznámil ho s Juliem Zeyerem. Sládek vedl od roku 1877 (až roku 1898) redakci *Lumíra* a seznámil Holečka se svým úmyslem udělat z tohoto plátku časopis evropského formátu a s Holečkem počítal jako přispěvatelem. Sládek měl v přítomnosti Holečka říci: „My musíme k sobě do Čech přiváděti idey, které hýbají světem, a musíme se připojit k myšlenkovému proudu, který v sebe strhuje všechny vzdělané národy, Západní Evropa jest vůdcem, pod její prapor musíme se postavit a pod ním si vybojovati čestné místo v řadě národů civilizovaných.“⁹⁷ Holeček do diskuzí přispíval myšlenkou hledat inspiraci nejenom v západní Evropě, ale také na slovanském jihu, mezi literaturou a kulturou jiných národů, například se neodvracet striktně od východu Evropy a poznávat severní Evropu. Sám se poté obrátil k Finsku. Vadila mu myšlenka, že se čeští spisovatelé z německé kultury přeorientují pouze na západní, kterou představovaly Francie a Velká Británie. Neshodli se nejenom na roli a na budoucím vývoji české literatury. Celkově se „v osmdesátých letech se rozvinuly polemiky, jak o povaze literárního publika, tak o poslání literatury...“⁹⁸

Sládek byl Holečkovým oponentem také v otázce carského Ruska. Sládek nepřijal několik Holečkových prací do novin. Netrvalo dlouho a Holeček se Sládkem se názorově rozešli na několik dalších desítek let. Holeček se tedy rozhodl jít svým směrem: „Obstojím bez vás. Budu si psát, co za dobré uznám, mysliti budu svým mozkiem a ne vaším, budu svým pánem i pánem svého času.“⁹⁹ . Odmítal se vzdávat za jakýchkoliv okolností. V Holečkově pojetí se jihočeský sedlák nevzdával. Správný Jihočechem nepodléhal slabostem a nepřiznal osudu.

⁹⁶ Projevilo se u nich nadšení pro selský lid dosahující výchovného charakteru, provázané s romantickým ideálem venkova a národních dějin. Věnovali se také studiu života a tradic českých sedláků. Blíže Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 742-743.

⁹⁷ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 140.

⁹⁸ Aleš HAMAN, *Trvání v proměně*, Praha 2007, s. 217.

⁹⁹ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 189.

Přesto procházel v letech 1877/78 tvůrčí krizí, uvědomoval si zbrklou svému jednání. Doléhaly na něj nezájem a neshody s lidmi v Praze. Vždy dával nahlas průchod svým zásadám, které působily až káravým dojmem. Nastával konflikt mezi jeho ideály a skutečností. Ve vzpomínkách vinil ze své neutěšené situace v první řadě českou společnost, která dle jeho mínění nutila mladé lidi přizpůsobovat se jejím požadavkům a společně přehlížet její nedostatky. O mnoho let později přiznával, že se „spustil s osudem do křížku a byl od něho strašně bit“¹⁰⁰. V květnu 1877 se rozhodl odjet domů ke svým rodičům do Stožic hledat u nich oporu. Musel jim přiznat, že v Praze zažíval pocity zklamání a neúspěchu. Styděl se a obával se reakcí na jeho příjezd k rodičům v rodné vsi. Považovali ho za přílišného idealistu. Přítel František Herites ho před cestou do rodné vsi varoval: „Jedno Ti radím: Nejezdi domů, nýbrž ubytuj se ve Vodňanech. Znáám sice Tvého otce a vím, že on v duši své je k Tobě vždy laskavý, ale je slaboch, který si od každé báby dá všechno namluvit. A dobří tvoji Stožičáci neměli by nic pilnějšího na práci, nežli se jej ptát: ‚Nu tak Josef už je zase doma – máte ho zas žít?‘ atd.“¹⁰¹ Doma ve Stožicích tušili, že Holečka jako spisovatele trápí v Praze špatná finanční situace. Měl čas vytyčit si další postup pro další kroky ve spisovatelské kariéře. Chystal se založit vlastní nakladatelství, rozvrhl si literární tvorbu na původní a překladatelskou. Žurnalistickou práci chtěl nechat na okraji své činnosti. Do jaké míry přiznal vinu na neúspěchu v Praze sobě a svým povahovým vlastnostem, se můžeme pouze domnívat. Až s odstupem mnoha let přiznával, že mu nejvíc chyběla trpělivost a stálost. Z nejhoršího mu pomohl otec, který mu poskytl finanční obnos. Holeček si svého otce nesmírně vážil. „Můj otec je výtečný a rozumný a hodný a nemá sobě rovna na světě. Pomohl mi z nejhoršího.“¹⁰²

Po usmíření s Juliem Grégrem a návratu do Prahy začal Holeček přispívat svými fejetony do *Národních listů*. Bohužel Grégr odmítal dál vydávat fejetony s černohorským námětem, z něhož chtěl Holeček čerpat po další následující roky. V roce 1877 vydal *Hercegovské písně*. V této době se začal intenzivněji věnovat zamýšlenému překladu *Kalevaly*, o které se mohl dozvědět ze studie literárního kritika Václava Bolemíra Nebeského uveřejněné už v roce 1866.¹⁰³

¹⁰⁰ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 110.

¹⁰¹ LA PNP, fond Josef Holeček, František Herites J. Holečkovi 28. února 1877.

¹⁰² LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 16. dubna 1880.

¹⁰³ Václav NEBESKÝ, *Kalevala, čudské národní epos*, in: Časopis Musea Království českého 40, 1866, s. 369-413.

Z Holečkových vzpomínek vyplývá, že nápad přeložit finský epos *Kalevala* dostal poprvé v Záhřebu v polovině sedmdesátých let. „Samotnému vydání celé *Kalevaly* předcházelo zhruba dvacetileté období, během něhož Holeček pracoval na překladu tohoto rozsáhlého díla a zároveň hledal podporu k jeho vydání. První úryvek z *Kalevaly*, uveřejnil časopis *Lumír* již v roce 1875. Postupně vycházely úryvky i v dalších listech, v roce 1877 ve *Světozoru* a v roce 1884 v obrázkovém časopisu *Ruch*.“¹⁰⁴ První veřejná přednáška o tomto eposu se konala v Umělecké besedě v roce 1877. Na této přednášce se nenašel nakladatel, který by projevil zájem o vydání *Kalevaly*. Dostal nabídku napsat studii¹⁰⁵ o *Kalevale*, která vyšla v *Osvětě* jako rozsáhlá studie v roce 1878. Celou pětisvazkovou *Kalevalu. Národní epos Finů* se mu podařilo vydat až vlastním nákladem a za finanční pomoci České akademie věd a umění v roce 1894. Jedná se o jeden z nejrozsáhlejších překladů v české literatuře.¹⁰⁶ Na *Kalevale* ho nejvíce oslovoval národní charakter poezie. Ze stejného důvodu překládal i jihoslovanskou národní poezii a jeho vlastní básnická tvorba se podobou blížila národní písni. Nehledě na to, že Holeček měl od dětství velmi rád hudbu. Přirovnával ji k jihoslovanské národní poezii, kterou si oblíbil v období „jinošských“ let, ale *Kalevala* na něj působila mnohem impozantnějším dojmem.

V letech 1878 -1879 působil v redakci českého levného denního listu *Brousek*¹⁰⁷ (založeném v roce 1874) Jana Stanislava Skrejšovského. Tento novinář a staročeský politik, zakladatel německého politického listu *Politik*, který zároveň vytvořil český *Národní pokrok*, představoval pro Josefa Holečka ideál energického radikálního politika. Obdivoval na něm odvalu, se kterou vystupoval proti politice rakousko-uherské monarchie a proti mladočechům. Sdílel s ním názory na slovanskou otázku. Domníval se, že byl Skrejšovský stejný zastánce carského Ruska a jeho výsadní role mezi Slovany, jako on sám. „...Byl Slovanem s celou duší, přesvědčením i

¹⁰⁴ Lenka FÁROVÁ, *Josef Holeček a jeho překlady finské "lidové" poezie*, in: Ondřej Macura (ed.) Jaroslav Vrchlický a Josef Holeček (1853-2003). Sborník ke 150. výročí narození dvou protichůdců, Praha 2004, s. 174-175.

¹⁰⁵ „...Holeček v ní popisuje zřejmě vše, co o Finsku, finštině a Finech nastudoval. Také zde nabádá k tomu, aby se používaly termíny Čudsko a Čudové, které jsou pravděpodobně původu slovanského nebo laponského, a ne Finsko a Finové, které jsou původu germánského, nicméně sám v tomto ohledu příkladem nejde a v doprovodných textech knižního vydání *Kalevaly* už ono kritizované Finsko a Finové bez výhrad používá. Některé jeho vývody dnes samozřejmě působí trochu naivně a jsou místy i chybné. Nejvýraznější je Holečkova snaha považovat Finy za národ Slovanům duchovně blízký, i když si uvědomoval, že jsou původem i jazykově různí. Je třeba si však uvědomit, že Holečkova studie vycházela z nejnovějších soudobých výzkumů a vědeckých prací, které mu byly dostupné.“ TAMTĚŽ, s. 175-177.

¹⁰⁶ Petr KALETA, *Josef Holeček a Rusko*, in: Jitka Velková (ed.), *Vodňany a Vodňansko 5*, Vodňany 2002, s. 132.

¹⁰⁷ *Brousek: politický denník prstonárodní* (1874-1879).

temperamentem.“¹⁰⁸ Jediné, co mu Holeček zazlival, byla Skrejšovského větší náklonnost k německému listu. Čím více rostla Skrejšovského všeobecná popularita mezi lidmi, tím více se proti němu obraceli představitelé staročechů. Po smrti Františka Palackého v roce 1876 byl jeho největším rivalem František Ladislav Rieger. Nejvíce Skrejšovskému uškodil soudní proces, ve kterém byl odsouzen za ublížení na zdraví a Holeček působil v téže době v jeho redakci. Jan Stanislav Skrejšovský v roce 1879 odešel do Vídně.

Holeček vlastnil a od 1. srpna 1879 vydával *Slovanské listy*¹⁰⁹ namísto zrušeného *Brousku*. *Slovanské listy* přijal od Skrejšovského, který poskytl plnou moc k předání jeho majetku Josefu Václavu Fričovi.¹¹⁰ Od počátku vydávání je provázely stížnosti. První notářsky ověřená stížnost přišla redaktorovi Josefu Holečkovi od Julia Grégra 21. srpna 1879. Bránil se lživým tvrzením uvedených v článku *Slovanských listů*, která měl údajně pronést v rozhovorech se spolupracovníkem *Pester Lloyd* a také s baronem Ivorem Kaasem. Podobnou stížnost podal odpovědný redaktor a vydavatel *Národních listů* Josef Barák 26. srpna 1879. Obvinil redakci *Slovanských listů* z vydání nepravdivé zprávy v čísle 22. Barák podal na Josefa Holečka žalobu, kterou řešil soud. Hlavní soudní přelíčení se konalo 19. září 1879. V Holečkův prospěch vypovídali před soudem členové redakce *Národních listů* Josef Hozdecký a Edvard Founek. Ti potvrdili pravdivost novinové zprávy uveřejněné ve *Slovanských listech* číslo 22. Z rozsudku vyplývá, že Holeček byl zproštěn viny a povinnosti otisknout veřejnou omluvu. Vydávání těchto novin nemělo dlouhého trvání. Dne 12. prosince 1879 obdržel Josef Holeček výzvu C. k. policejního ředitelství v Praze, aby zaplatil kauci do osmi následujících dnů za vydávání politického deníku *Slovanské listy*. Z pohledu policie se *Slovanské listy* nepodobaly svým obsahem předešlému *Brousku* a Holeček měl tedy uhradit 6 000 zlatých za vydávání denního tisku.¹¹¹ Úředně bylo vydávání Úředně bylo vydávání zastaveno z rozhodnutí C. k. policejního ředitelství v Praze dne 23. prosince 1879.¹¹² Pro tuto chvíli byl rozhodnutý opustit žurnalistické kruhy a zaměřit se pouze na spisovatelskou činnost.

Definitivně se rozhodl vydávat své spisy ve vlastním nakladatelství. Jeho nakladatelství nebudilo u veřejnosti příliš důvěru a mnozí jeho činnost odmítali brát

¹⁰⁸ Josef HOLEČEK, *Pero IV.*, Praha 1925, s. 25.

¹⁰⁹ Příloha 4.

¹¹⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 20. ledna 1880.

¹¹¹ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 20. ledna 1880.

¹¹² LA PNP, fond Josef Holeček, vyznění C. k. policejního ředitelství v Praze z roku 1879.

vážně. Zdá se, že ani Holečkův otec ještě nebyl zcela přesvědčen o synově budoucnosti v Praze. Vypomáhal mu finančně a žádal syna, aby mu častěji psal.¹¹³ O to víc byl Holeček následně rád, že se o své živobytí postaral sám bez závislosti na rozhodnutích dalších osob. Napsal Františku Heritesovi: „Hmotné moje poměry nejsou zrovna skvělé, ale přece jsou takové, že za nich mohu existovat a co hlavní: býti neodvislým ode všech stran: osob. To arci trápí mnohé moje odpůrce, kteří by mne nejraději viděli natažena. O příteli! Kdybys tu byl a změřiti mohl všechn ten kal a hnus, jimiž život náš znešvařen jak chlív! Kam se ohlédněš, podlec, podlec, podlec! Závist, neupřímnost, licoměrství, pomluvy, úskoky, úklady stíhají Tě za každým krokem!“¹¹⁴ V *Zrcadle naší národní společnosti* z roku 1881 sepsal v satirickém tónu všechny „nectnosti“ českého národa (zbabělost, furiantství, ješitnost, přetvářka, byrokratismus) a vyrovnával se s českou společností celkem útočným způsobem. Vydávání jeho spisů převzalo až v roce 1909 nakladatelství Františka Topiče.

Od konce sedmdesátých let je zřejmé, že se jeho blízkým přítelem stával Adolf Heyduk. Koncem šedesátých let působil Heyduk jako profesor na píseckém gymnáziu. S Holečkem ho dělil osmnáctiletý věkový rozdíl. Heydukovi imponovala Holečkova tvorba a chtěl se zasadit o šíření jeho knih na Písecku. Sledoval, jak se literární kritika vyjadřovala o Holečkových spisech. V roce 1878 se skepticky vyjadřoval o vydávání *Lumíru* a jeho náplni stejně jako Holeček. Ten také zprostředkoval Heydukovi publikování v Praze a na jeho žádost řešil jeho nevyplacené honoráře za básně uveřejněné ve *Světozoru*. V roce 1882 Heyduk pomohl Holečkovi zařídit uvolnění z povinného vojenského cvičení v Písku.¹¹⁵ „Učinil jsem hned po přáním Vašem, bez odkladu. Budiž Vám to důkazem opravdové lásky.“¹¹⁶ V Písku panoval velký ruch kolem shromažďování českého pluku s počtem sedm stovek mužů v záloze. Pluk byl vyslán do okupované Bosny a Hercegoviny. Holeček s tímto krokem Rakouska-Uherska nesohlasil. Tato událost oba muže sblížila, protože Holeček musel kvůli úředním formalitám strávit několik týdnů v Písku a pobýval u Heyduků. Heyduk ho „zachránil od mobilisace“.¹¹⁷ Po deseti letech přátelství se nazývali „pobratimi“. Po pravidelném čtení Holečkových knih jej označil za nejlepšího stylistu u nás, který disponoval slohem „bez hračkařských ozdůbek, malicherných cetek, řízný, prostosrdečný, jasný,

¹¹³ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Františka Heritese J. Holečkovi z 10. února 1880.

¹¹⁴ LA PNP, fond Františka Heritese, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 27. září 1880.

¹¹⁵ Příloha 5.

¹¹⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Adolfa Heyduka J. Holečkovi ze 13. února 1882.

¹¹⁷ Josef HOLEČEK, *Pero IV.*, Praha 1925, s. 71.

svěží.¹¹⁸ Ale stále přes všechny tyto klady přehlížen. Velmi nadšen byl Heyduk z postupně překládané *Kalevaly*. Nechápal, jak si Akademie mohla nechat ujít takový skvost mezi překlady, protože „krásnějšího u nás není!“¹¹⁹

Holeček se v roce 1882 vrátil na Balkán, konkrétně na Černou Horu. Tuto cestu financovali Jan a Josef Rixovi, kteří mu sami učinili nabídku. Při pobytu v Podgorici si opět uvědomoval, čím ho Jihoslované fascinují. Lid shledával „krásný, v každém ohledu výtečný, vzor statečnosti a plný charakteru“.¹²⁰ Čekalo ho tu milé překvapení. Zjistil, že jsou jeho práce Černohorci vyhledávané a oblíbené. Netušil, že je zde o něj takový zájem. Jejich reakcí se spíše obával: „Myslel jsem, že Černohorci o mé práci ani nezvědí a kde zvědí, že mi budou nadávati – z té příčiny asi, jako jsem si rozlil ocet u Strunkováků, v naší vsi, ano i u svého otce.“¹²¹ Domů si z cest přivezl mnoho materiálu na další literární práci. Očekával velký zájem nakladatelů, který ale nepřišel, doslova jeho „plány naprosto se nezdařily“.¹²² V letech 1883 až 1889 vydal na své náklady spisy *Černá Hora v míru*, *Černohorské povídky* a *Junácké kresby černohorské*. Práce z černohorského prostředí mu získaly popularitu převážně ve slovanském prostředí.¹²³

Heritese ujišťoval slovy: „Neboj se pranic. Přiznávám se, že jsem dosud nikdy za svého života nebyl tak klidně spokojen jako letos. Práce má se daří, čtenáři počínají mým snahám rozuměti a já mám vědomí, že jsem se propracoval vlastní silou, bez cizí pomoci, navzdory těm, kteří si osobují právo rozhodovati nade jménem spisovatelovým. Tím je zajištěna i moje hmotná existence, neboť není mi se báti, že dnes nebo zítra vystoupí proti mně literární zákeřník, aby mne zabil...Protivenství se nelekám, překážky mne mohou jen povzbuditi.“¹²⁴ Svého přítele přesvědčil, že se vydal správným směrem, ačkoliv o tom někteří dlouho pochybovali.¹²⁵ Přesto měl v letech 1885 až 1888 největší finanční potíže a nemohl Rixovým splatit jejich půjčku.

Holečkovy vztahy s představiteli literární a žurnalistické společnosti v Praze se výrazně nelepšily. Stále pociťoval určité nepochopení. Dávno nebyl zaskočeným

¹¹⁸ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Adolfa Heyduka J. Holečkovi ze 13. října 1893.

¹¹⁹ TAMTÉŽ, dopis Adolfa Heyduka J. Holečkovi ze 30. ledna 1895.

¹²⁰ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Janu a Josefu Rixymu ze 17. července 1882.

¹²¹ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Janu a Josefu Rixymu ze 17. července 1882.

¹²² TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Janu a Josefu Rixymu z 28. října 1892.

¹²³ Petr KALETA, *Josef Holeček a Rusko*, in: Jitka Velková (ed.), *Vodňany a Vodňansko 5*, Vodňany 2002, s. 132.

¹²⁴ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 15. května 1883.

¹²⁵ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Fr. Heritese Josefu Holečkovi z 20. května 1883. „*Pronesli jsme kdy jakousi nedůvěru v spolehlivost tvého postavení, buď jist, že stalo se to jen a jenom z citu přátelského. Raduji se z každého tvého úspěchu jako jsem přesvědčen, že ty z každého mého dobrého kroku kupředu se těšíš?*“

mladíkem z venkova jako během prvního roku pobytu v hlavním městě. Se svou situací se definitivně po „holečkovsku“ vyrovnal. „S literární společností zdejší nejsem na štíru víc než jindy, může li se můj poměr k ní tak označovati. Zaujal jsem své stanovisko, na němž nezvratně stojím a státi zůstanu, ať zvítězím nebo padnu. Já té ‚literární společnosti‘ dosud nepotřeboval a bohdá potřebovati nebudu. Podobá se mi tedy, že můj poměr k ní bude i nadále beze změny.“¹²⁶

V roce 1884 se vrátil do *Národních listů* jako redaktor slovanské zahraniční politické rubriky a setrval v ní až do roku 1918. Uskutečnil první cestu do Ruska (1887) a v Petrohradě chtěl pobývat jako dopisovatel *Národních listů*. Měl dojem, že česká společnost je udržovaná v bludech o Rusech a Rusku obecně jako takovém a jedním z jeho cílů bylo vyvracet nesmyslné povídačky o Rusku.¹²⁷ Jeho stanovisko vůči Rusku bylo značně nadhodnocené.¹²⁸ Rusko vnímal jako „opěrný bod“ Slovanstva. Rusy shledával jako pohostinné a upřímné. Měl porozumění pro jejich tendenci ovládat či panovat, jedině tak mohli být silní, ale zároveň nechápaví k romantické představě o velkém všeslovanském národě. Kritické negativní výroky českých cestovatelů, kteří také navštívili Rusko, považoval za neobjektivní a vyvozené z názorů zahraničních spisovatelů a novinářů. Vinu na této interpretaci připisoval českým školám vedených v rakousko-uherském duchu, vychovávající Čechy bez osobního názoru. Ve dvacátých letech 20. století považoval zahraniční výroky na adresu Ruska za provokaci vedoucí k pozdějšímu převratu!

V rozmezí dvaceti let se Holeček vypravil do Ruska opakovaně. První spis zaměřený na ruské prostředí nazval *Ruskočeské kapitoly* (1891), v němž prezentoval své názory. Ke zpracování svých vzpomínek a zážitků z cest přistoupil až roku 1896 a svou práci nazval *Zájezd na Rus*. Literární historik Jan Voborník se domníval, že „vedle *Kalevaly* a *Našich* je to největší Holečkovovo dílo, sklad slovanského myšlení, výheň hněvu i lásky, výstražný prapor na věži Slovanstva. Je poslední dávkou slovanské kritiky a bolesti.“¹²⁹ Ale čtenářský zájem vzbudila zanedbatelný, opět se jednalo o rozsáhlé dílo.

Vydání *Ruskočeských kapitol* vzbudilo zájem c. k. rakouských úřadů. C. k. Krajský trestní soud v Kutné Hoře řešil žalobu dne 20. dubna 1891, předně kvůli

¹²⁶ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Fr. Heritesovi z 27. května 1884.

¹²⁷ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Svatopluku Čechovi z 6. dubna 1899.

¹²⁸ Blíže Petr KALETA, *Josef Holeček a Rusko*, in: Jitka Velková (ed.), *Vodňany a Vodňansko 5*, Vodňany 2002, s. 131-137. Dále blíže v kapitole *Politická a kulturní orientace Josefa Holečka*, s. 52.

¹²⁹ Jan VOBORNÍK, *Josef Holeček*, Praha 1913, s. 55.

kapitolám II. *Rusko a Evropa*, III. *Rusko a Slovanstvo* a článkům 1. *Myšlenka slovanská a české státní právo*, 2. *Samočinnost Slovanů v rámci slovanské myšlenky*, 3. *Otázka společného jazyka a písma slovanského* a další.¹³⁰ Těmito texty se měl dopustit velezrady a přečinu proti veřejnému pokoji a řádu. Dle rozsudku soudu z 27. června 1891 byly všechny výtisky *Ruskočeských kapitol* zkonfiskovány a zničeny. Jako jiné zakázané knihy byla i tato lákadlem pro studenty. V devadesátých letech 19. století byl v jejich řadách budoucí redaktor *Národních listů* Ladislav Tůma. *Ruskočeské kapitoly* četl tajně ve škole pod lavicí při vyučování. Profesor jej přistihl a knihu zabavil. Sám si ji chtěl přečíst.

V českém prostředí (z hlediska literatury) rostl mezi některými spisovateli zájem o etnografii krajů a ten vyvrcholil na konci 19. století *Národopisnou výstavou* (1895), kterou Josef Holeček navštívil.¹³¹ Tvorbu realistických povídek komplikovala skutečnost, že viditelné projevy lidové kultury (nářečí, kroje, tradice) byly setřeny.¹³² Jejich autoři se obraceli k prostředí venkova, k psychologii postav a mravním hodnotám lidové vrstvy. V tomto inspiračním ovzduší začal Josef Holeček pracovat na svém stěžejním, životním díle, venkovské epopěji *Naši*. Vytyčil si nesnadný úkol - zachytit na stránkách knih celistvý svět jihočeských sedláků a zcela jinak, než to doposud činili např. Božena Němcová nebo Vítězslav Hálek. Chtěl se odpoutat od líbivých milostných zápletek, kterými by okouzloval čtenáře a proniknout hlouběji do života jihočeských sedláků. Odmítal naslouchat mladým spisovatelům přesvědčeným o nedostatku skutečně českých námětů ke psaní. Jeho vesnice mu poskytovala obraz původního života českých lidí. Rozhodl se jim *Našimi* ukázat, jak moc se mýlili. Takový projekt umožnil Holečkovi, mimo jiné, vyjadřovat se k aktuálním otázkám české společnosti na konci století. „Samotná otázka selství se totiž stala jedním z aspektů uvažování o smyslu českých dějin.“¹³³ Předehrou k desetidílnému nedokončenému dílu *Naši* byla studie z roku 1888 *Jak u nás žijou i umírají*, uveřejněné ve sborníku *Literární prémie Umělecké besedy*, který redigoval. První díl *Našich* byl vydán v roce 1898. Ukázky

130 LA PNP, fond Josef Holeček, doklady, rozhodnutí soudu ve věci Ruskočeských kapitol Josefa Holečka, rok 1891.

131 Příloha 6.

132 Blíže Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 767.

133 Ondřej MACURA, *Holečkovi Naši mezi poezií a ideologií*, in: Ondřej Macura (ed.) Jaroslav Vrchlický a Josef Holeček (1853-2003). Sborník ke 150. výročí narození dvou protichůdců, Praha 2004, s. 159.

z *Našich* byly publikovány časopisecky.¹³⁴ Soustavně na nich pracoval třicet let.¹³⁵ Názory na tuto knihu se různily a v dnešní době tomu není jinak. První díl *Našich* četl kritik Miloslav Hýsek jako „knihu vzpomínek, popisů, úvah a líčení“ a nepovažoval ji ani za čistě uměleckou. Hodnotil ji jako „knihu, v níž je roztroušeno tolik uměleckého živlu, kolik ne v mnoha knihách tzv. našich umělců dohromady“.¹³⁶ Shledával, že Holeček nabídl čtenářům postavu sedláka, který měl vlastní filozofii, tradice a kritický rozum. Knihy našly své „vykladače“ např. Emanuela Chalupného, Jana Voborníka, Antonína Řezáče. Nejvíce si získávaly zájem jihočeských rodáků a čtenářů, které přitahovalo téma venkova. S každým přibývajícím dílem bylo ale méně čtenářů.

V devadesátých letech 19. století si stěžoval Svatopluku Čechovi, že ho české noviny zcela úmyslně ignorují.¹³⁷ Vydával dál své spisy inspirované zážitky z Balkánu: *Bosna a Hercegovina v míru* (1901), *Srbská národní epika 1 – 4* (1909-1926), *Národní epika bosenských Mohamedánů* (1917, 1921), *Kralevic Marko* (1922). Adolf Heyduk mu v této záležitosti připomínal, jak těžko jeho „svěrázné“ knihy přijme čtenářská veřejnost libující si v zábavných tématech, „planá v posuzování individualit“.¹³⁸ Holečka si svými názory a recenzemi velmi získal zmíněný Antonín Řezáč. Měl dojem, že on je jeden z mála lidí, který skutečně pochopil každý jeho úmysl vložený do *Našich*. Radost měl z jeho recenzí a např. charakteristiky ženských postav v *Našich*. Mezi Řezáčem a Holečkem se vytvořil přátelský vztah založený na vzájemné úctě a obě rodiny se navzájem navštěvovaly. Řezáčovi často posílali Holečkům do Prahy dary v podobě mléka, povidel, hus, vejcí a další. Ve dvacátých letech 20. století se Holeček svěřoval Řezáčovi se svými obtížemi při vydávání dalších dílů *Našich*. Přestože knihy byly několik měsíců vytištěné, stěžoval si mu na netečnost a pomalost vydavatelů. František Topič před Holečkem otevřeně zpochybnil, že by jihočeští sedláci někdy četli jeho *Naše* či snad o ně měli skutečný zájem. „Topič mi odňal všechnu illusi... Topič mne mravně roztřásl, otrávil a odňal chuť k další činnosti.“¹³⁹ Nabízela se mu vtírává

¹³⁴ Jedním z prvních kritiků hodnotící *Naše I.* byl Miloslav HÝSEK, *Naši*, *Naše doba* 6, Praha 1899, s. 73-77. Nejnověji o *Našich* Ondřej MACURA, *Naši Josefa Holečka. Jihočeská selská epopej a její literárněhistorické souvislosti*, Praha 2005 (rigorózní práce). Dále Jaroslava JANÁČKOVÁ, *Idylická epopej a její osud*, in: *Román mezi modernami*, Praha 1998, s. 121–161. František VŠETIČKA, *Počátek Holečkova cyklu Naši*, in: *Ruralismus. Jeho kořeny a dědictví*, Semily 2005, s. 39-43. František Xaver ŠALDA, *Josef Holeček a jeho selský epos*, in: *Kritické projevy* 13, Praha 1928, s. 336-341.

¹³⁵ Příloha 7.

¹³⁶ Miloslav HÝSEK, *Naši*, *Naše doba* 6, Praha 1899, s. 74.

¹³⁷ LA PNP, fond Svatopluk Čech, dopis J. Holečka Svatopluku Čechovi ze 4. srpna 1890.

¹³⁸ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Adolfa Heyduka J. Holečkovi ze 13. února 1894.

¹³⁹ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Antonínu Řezáčovi, nedatován.

otázka, zda jeho celoživotní snažení nebylo zbytečné. K dalšímu psaní si dodával odvalu myšlenkou na smysluplnost své práce. Bez odvahy by přestal mít chuť psát.

Jen díky cestám po Bulharsku, Srbsku, Černé Hoře se těšil z úspěchu. „Měl jsem zde veliký úspěch. Proslov, kterým jsem zahájil sjezd, nadchl všechny Bulhary a jméno mé se stalo se tu rázem jedním z nejpopulárnějších. Kde jsem se objevil, všude za mnou šeptali mé jméno. Vidím ovoce mé práce a svého myšlení, přesvědčen, že jsem nežil nadarmo.“¹⁴⁰ S Jihoslovany zůstával v celoživotním kontaktu, poznal tam mnoho svých přátel a poslední cestu na Balkán podnikl v roce 1924.

V prvním Československu podobný pocit nezískal. Zaměstnávala ho myšlenka na stav první samostatné republiky. Byl velmi skeptický v otázce budoucnosti naší republiky. Ptal se sám sebe, zda bude jeho práce někdy oceněna. Ani na okamžik ho neuklidňovalo konstatování Františka Topiče, že jistě dojde národního uznání až po své smrti. „Ta slova jsem si stále opakoval a zdálo se mi, že jsem nebožtíkem a na světě již nemám žádného úkolu,“ psal Antonínu Řezáčovi.¹⁴¹ Střídali se u něj smutek s odhodlaností dokončit svou práci. V mysli se vracel k dobám mládí, vybavoval si muže plného odvahy a plánů, který šel „proti větru“. Srovnával ho s mužem, kterým se stal. Trvající na usilovné práci pro národ, jak si ji sám určil. Pak odjížděl do Stožic načerpat chuť pokračovat v literární činnosti, stejně jako to dělával předtím. Stále cítil dost sil, přestože ve vysokém věku by se hodilo více odpočívat. Jak říkal, měl v sobě ještě tolik neklidu, který ho nenechal v klidu.

3. SOUKROMÝ ŽIVOT JOSEFA HOLEČKA

Život Josefa Holečka byl vždy spojen s ideály. Systém jeho životních hodnot byl poměrně náročný a kladl požadavky nejenom na sebe samého, ale i na druhé. Byly tím, co ho činilo svérázným a pro druhé možná prapodivným. Mnozí ho hodnotili jako věčně nespokojeného, protože stále očekával od lidí ušlechtlejší vlastnosti, než jakých mohli dosáhnout. Bylo tomu tak i v případě výběru budoucí manželky. O ženách měl utvořen obraz inspirovan Jihočeškami. Podle něj byly „nadané, účelivé i myslivé, chytré i moudré, nositelkou harmonie života, od nepamětna smířené s úkolem a významem ženy

¹⁴⁰ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Holečkové z roku 1911.

¹⁴¹ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Antonínu Řezáčovi, nedatován.

ve společnosti a rodině, vědomy si svého místa po pravém boku muže. Nikdy by nedokázaly být svému muži nevěrné.¹⁴²

Sama představa, že si Holeček vybíral dlouhodobě nevěstu je zavádějící, protože ženy neměly mít v jeho životě dlouhou dobu místo.¹⁴³ Mladý energický a přímočarý Holeček se po prvních obtížných letech v Praze definitivně rozhodl zasvětit život literatuře a jakési nápravě českého národa. Nechtěl slávu ani uznání, ale přál si najít okruh čtenářů, který by ho vnímal a porozuměl jeho ideálům.¹⁴⁴ Tedy náročné práci, která se neslučuje s životem manžela a otce. „Hlavní bylo: vystříhati se ženských, předepsati si ne pouze celibát, nýbrž vzdalovati se všeho ženského tak, abych ani okem ustřelen býti nemohl, a to ne z asketismu poustevníka, nýbrž abych nemohl býti zvrtkán v přísných pravidlech a v pevném programu své spisovatelské činnosti.“¹⁴⁵ Ve svých 24 letech si vytyčil život plný odříkání. Takové rozhodnutí korespondovalo s povahou jihočeského společenského prostředí, které „ukládá sedlákovi, aby mu podřídil svou osobnou vášeň, cit a choutku.“¹⁴⁶

Do jaké míry byl schopen dostát svému rozhodnutí, se můžeme jen domnívat a věřit jeho vlastním slovům. Ale citové vzplanutí se mu nevyhýbalo, zvláště pak v letech raného mládí. Roku 1872 psal svému příteli Františku Heritesovi: „Miloval jsem. Ta láska moje – abortus, zašla než svět zřela...A přece bylo na ni tak hezky zaděláno! Tuž jsem nějak z toho milování vyrostl. Zdá se mi, že nemiluji nikoho a nic. Zdá se mi, že moje srdce je navždy zničeno. Buď si!“¹⁴⁷ Podobně tomu bylo i v dalších letech až do roku 1889, kdy se seznámil se Zdenkou Zemanovou.

Své soukromí si Holeček střežil a neměl potřebu se svěřovat se svými osobními záležitostmi či problémy širokému okolí. Vadil mu zájem lidí o jeho soukromý život.¹⁴⁸ Vystupoval jako muž pevných morálních zásad, ostrých názorů, uzavřený a chladný.¹⁴⁹ Sám o sobě napsal: „Nemohu o sobě říci, že bych byl pozbyl citu, ...ale té „lásce“ dobře nerozumím. Myslím, že to není pranic, co by vzdělaného člověka, jež svůj život zasvětil

¹⁴² Josef HOLEČEK, *Selství*, Praha 1928, s. 328-330.

¹⁴³ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka Františku Heritesovi z 21. února 1875.

„Vyrknuť jsem o sobě kdysi: Cesta moje nevede do náručí ženy. Možná, že jsem si dobře prorokoval, neznaje ani dobře dosah svých slov. Budiž jakkoliv!“

¹⁴⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 23. března 1889.

„Poznal jsem, že cti a sláva jsou modly, kterým se klaněti mohou jen lidé nižší mravní hodnoty, do kterých se ještě nevžila morálka křesťanská. Poznal jsem, že cti a sláva se neudílejí po zásluze...“

¹⁴⁵ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 242.

¹⁴⁶ TÝŽ, *Naši I.*, Praha 1902, s. 107.

¹⁴⁷ LA PNP, fond František Herites, dopis Josefa Holečka Františku Heritesovi z 24. října 1872.

¹⁴⁸ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 13. března 1889 a 6. dubna 1889.

¹⁴⁹ Holeček se ani v intenzivním korespondování s Heritesem nezmiňuje o své snoubence, zásnubách či svatbě.

vznešeným ideálům, mohlo na delší čas rozbolestnit. Mít hezké děvčátko, hladit je, mazlit se s ním, má ovšem leckteré příjemnosti do sebe, ale zůstane vždycky otázkou, sílí-li se tím duch mužův.“¹⁵⁰

K ženám zaujal přísný postoj. Bylo mnoho vlastností, které mu na ženách vadily. Opovrhoval ženskou marnivostí, prázdnou upovídáností. Potvrzují to i jeho slova: „Ta jedna věc mne vždy odvracela od ženských: že s jedněmi nelze mluvit než o počasí, o jejich kráse i šatech, a že druhé dělají se zas příliš učenými a duchaplnými.“¹⁵¹ Dále pak zmiňuje i afektovanost, falešnou sentimentálnost, nepřirozenou romantičnost.¹⁵² Jestli měl svůj život spojit s nějakou dívkou, musela opět splňovat jeho představu o dokonalé družce a manželce. Ty, které měl možnost do té doby poznat, nesplňovaly kritéria budoucí manželky.

Z osobní korespondence tato kritéria zřetelně vyplývají. Jeho žena měla disponovat takovými vlastnostmi, které by jeho osobnost harmonicky doplňovaly. Neměla být jen krásná nebo majetná. Paní Holečková měla být žena hodná, ušlechtilá, uznávající s úctou manželovo zaměstnání. Měla oplývat bystrým úsudkem, být dostatečně vzdělaná v oblasti jazyků a literatury, vládnout schopností vést vážný rozhovor, být starostlivou opatrovatelkou domácnosti a dobrou matkou jejich dětí. Svému muži měla být hlavně přítelkyní. Nepřál si mít po svém boku, jak napsal, ženu velitelku.¹⁵³ A už vůbec by nestrpěl nevěrnou ženu, kterou by v takovém případě bez milosti opustil.¹⁵⁴

Josef Holeček měl jasnou představu o manželství a manželské lásce. Napsal: „Nepopírám, že je mým požadavkem, aby má žena byla mou ženou a nikoliv paní. Vůbec mám o spokojeném manželství trochu zastaralé ponětí, tak asi z minulého století.“¹⁵⁵ Dále napsal: „Myslím, že dobré manželství není ani to, které je založeno na příkázání: žena budiž svému muži poddána, ani to, které muže i ženu emancipují od všech závazků a povinností a jest pouhým vyhověním zastaralým formálnostem, nýbrž

¹⁵⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis Josefa Holečka Františku Heritesovi z 24. května 1875.

¹⁵¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. března 1889.

rukávy po lokte vysoukané, v pravici drží vševládnou vařečku.¹⁵² LA PNP, fond J. Holeček, dopis od J. Holečka Zdence Zemanové, 5. března 1889.

¹⁵³ Holeček v osobní korespondenci často používal pojmenování paní Holečková.

¹⁵⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 15. února 1889.

¹⁵⁵ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 16. února 1889.

Aby tuto představu čtenáře dopisu co nejlépe vykreslil, použil v dopise tento popis: „Paní Holečková se dnes špatně vyspala. Od božího rána opakuje svému ubohému muži, že ho nemá ráda, že si ho jinak představovala, že si její delfické orákulum zle vyložil a to že jest jediná příčina následků dostavivších se na to. On snáší svůj osud trpělivě, jen časem podotýká: „Ale ženuško, proč pak mi zas už opakuješ, co jsi mi psala 15. února 1889? Vždyť já to dávno všechno vím!“ Mladé ženušce to dnes výtečně sluší. Má na hlavě bílý čepiček, rukávy po lokte vysoukané, v pravici drží vševládnou vařečku.

to manželství pokládám za pravé, dobré a účelné, kde muž a žena jsou upřímnými, věrnými přáteli.¹⁵⁶ Manželská láska měla podle něj růst během manželství, kdy duše manželů splývají a „proměňují se v duši jednu, až konečně tento proces duševní asimilace je tak úplný, že oba mají v pravém slova smyslu jednu myšlenku.“¹⁵⁷ Tato slova dokládají skutečnost, že Holeček věřil v celoživotní manželskou lásku, která by se obešla bez velkých komplikací. Ale pouze v případě, pokud se muž a žena vzájemně doplňují a respektují. Lze předpokládat, že vycházel z životních zkušeností a pozorování. Podobný model manželského soužití můžeme vysledovat i v jeho literárním díle ze života jihočeské vesnice.¹⁵⁸

3.1 Zdenka Zemanová

O uzavření manželství začal Josef Holeček uvažovat na počátku roku 1889, kdy mu bylo 36 let. Byl ve věku, ve kterém byl muž jeho postavení schopen finančně zajistit ženu i děti. Holeček byl v té době redaktorem slovanské politiky v redakci *Národních listů*, pracoval na své spisovatelské kariéře a založil vlastní nakladatelství, ve kterém vydával své spisy. Dále mu patřily podíly na otcově statku ve Stožicích.¹⁵⁹ Toužil po klidné domácnosti a rodině. Život svobodného mládence mu přestával vyhovovat. „Nezapírám, že mě to mládenectví už netěší, ale můj skepticismus co do druhého pohlaví stále se zmáhá; protože pak bez lásky bych se neženil a k lásce jsem nezpůsobilým, nebude mi jiné pomoci, než abych se smířil s panujícím stavem věcí“ a připravil se na to, že co nejdříve stane se ze mne mrzutý starý mládenec. Ale doposud jsem si nepořídil ani kanárka, ani psa, ani kočku, kterýžto symbol ženské dokonalosti potěšuje nyní v samotě Svatopluka Čecha.¹⁶⁰

Změnu v Holečkově dosavadním životním stylu podnítilo seznámení s osmnáctiletou Zdenkou Zemanovou 13. ledna 1889 v Ruském kroužku. Mezi ním a Zdenkou byl sedmnáctiletý věkový rozdíl. Její otec, pocházející z Kostelce nad Orlicí, se po přestěhování do Prahy stal obchodním cestujícím. Měla dva sourozence, starší sestru Emmu a mladšího bratra Hanuše. Zdence se dostalo vzdělání na vyšší dívčí škole

¹⁵⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. března 1889.

¹⁵⁷ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 5. března 1889. A dále pak pokračuje slovy: „K tomu stupni dospívají teprve v stáří, a tu se pozoruje zajímavý úkaz, že u starých manželů, kteří vždy žili v lásce a svornosti, i tváře stávají se podobnými, tak že se dědeček s babičkou zdají ne manžely, nýbrž bratrem a setrou.“

¹⁵⁸ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926.

¹⁵⁹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 22. února 1889.

¹⁶⁰ LA PNP, fond František Herites, dopis J. Holečka F. Heritesovi, nedatován.

ve Vodičkově ulici. Se zájmem četla zahraniční literaturu, sledovala kulturní dění u nás a navštěvovala divadla.¹⁶¹ Chtěla se stát vychovatelkou a učitelkou.

Holeček začal pravidelně docházet na návštěvy k Zemanům. Jak na něj mladá dívka při těchto příležitostech reagovala, se dovídáme z jejich bohaté korespondence. Bezesporu se nezkušená dívka staršího váženého spisovatele trochu bála. Budil respekt, nejen svým věkem či postavením, ale i vzhledem. Typický dlouhý Holečkův vous¹⁶² budil pozornost a zaujal i Zdenku.¹⁶³

V milostné korespondenci si Holeček počínal zpočátku racionálně a vážně. Svůj přístup vysvětloval věkem, který mu nedovoloval psát bláznivé a sladké dopisy. Naopak, psal na vážná témata – o manželství, o rodině, o podobě budoucí manželky. Některé pasáže připomínají kazatelská pojednání.¹⁶⁴ Zjistil, že Zdenka byla ženou, která dokáže i přes svůj nízký věk o vážných věcech hovořit. „Těší mne nad míru, že takový hovor snesete a nevyhýbáte se mu,“ psal Holeček v jednom z dopisů.¹⁶⁵ Odmítal se stát romantickým mládencem a slibovat nevěstě šťastnou budoucnost.¹⁶⁶ Jak sám tvrdil, nesnažil se brát naivní dívce iluze o dokonalém budoucím životě, ale naopak chtěl dostát slovu čestného muže a nic nepředstírat. Například o štěstí tvrdil: „V životě není žádného štěstí, aspoň ne trvalého. Jest jen uspokojení, jež máme po vykonání své povinnosti. Kdyby Vám někdy milenec nebo nápadník sliboval štěstí, nevěřte mu, nemůže toho, protože lidé štěstí nerozdávají a tím méně mohou se někomu za ně zaručit.“¹⁶⁷ Holečkova zásadovost a smysl pro pravdu a čest se potvrdila i v tak choulostivé situaci jakou byly námluvy.¹⁶⁸ U Holečka se objevoval specifický, snad jihočeský povahový rys, tedy rozvážné vystupování bez emocí a vášní. I Zdenka se

¹⁶¹ Jelena HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ, O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi. Výbor ze vzpomínek, Městské muzeum a galerie Vodňany 2008, s. 47-48.

¹⁶² Příloha 8.

¹⁶³ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Zdenky Zemanové J. Holečkovi z 11. února 1889. „Vždy, než vás vidím, Vaše vousy v mé fantazii jsou o loket delší a vypadáte podivně. Při Vaší návštěvě, musím se chtít nechtít do Vás se zalíbením dívat, abych věděla jakým jste...“

¹⁶⁴ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. března 1889.

¹⁶⁵ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. března 1889. „Myslím, že dobré manželství není ani to, které je založeno na příkázání: žena budiž svému muži poddána, ani to, které muže i ženu emancipují od všech závazků a povinností a jest pouhým vyhověním zastaralým formálností, nýbrž to manželství pokládám za pravé, dobré a účelné, kde muž a žena jsou upřímnými, věrnými přáteli.“

¹⁶⁶ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 15. února 1889. „Nemám nic společného s rytíři středověku, kteří se kvůli přízni svobodné dámy na turnajích kláli a vdanou zavírali na zámek jako vězň.“

¹⁶⁷ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 11. února 1889.

¹⁶⁸ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 22. února 1889. „Pomímám cukrování a přistupuji k plnění povinností.“ V dopise vypočítal všechn svůj roční příjem a podíly na otcově statku.

nezdráhala napsat: „Vy se budete těžko ženit, protože jste jediný svého druhu na světě.“¹⁶⁹

Přesto během pár dalších dní nabývaly dopisy více a více zamilovaného rozměru. Začal se podepisovat něžně: Bělouškův Josef.¹⁷⁰ Holeček začal psát Zdence dopisy stylizované do kapitol¹⁷¹, prostřednictvím kterých se chtěl dívce přiblížit, nastínit jeho vztah k její rodině, svůj život i své prožívání.¹⁷²

Pro nezkušenou dívku to byla nová zkušenost, proto její první dopisy odeslané Holečkovi působí velmi rozpačitým a zmateným dojmem. Zdenka těžko hledala slova v případech, kdy chtěla vyjadřovat své pocity. Snažila se o upřímná slova, bez předstírání. Byla poměrně spontánní, přestože to přísná výchova zakazovala. Odmítala jeho přízeň v podobě hmotných dáreků či něžných oslovení. Docházelo tak mezi nimi k drobným nedorozuměním. Nechávala jej v nejistotě, neodepisovala mu na některé dopisy. Holeček se obával, že dívka nechce opustit rodinné zázemí s nemocnou matkou a provdat se za staršího muže. Zdenka ho musela často přesvědčovat, že se za něj provdat chce a má ho ráda: „Jste takový, jak jsem si Vás myslila, a proto říkám to své ano, které jste měl tolikrát za nepředložené.“¹⁷³ Často psala o svých pochybnostech, zda zrovna ona může pro něj být tou pravou ženou. On ji ujišťoval slovy: „Vy mi dáváte svou lásku – dáváte mi vše, po čem jsem prahnul, čeho jsem potřeboval. Chtěl jsem Vám napsati: nepotřebuji jen úcty ženy, nepotřebuji jen její ruky, potřebuji její lásky. Jak jsem rád, že jsem tak neučinil a vyčkal až slovo „láska“ samo Vám přijde na rty!“¹⁷⁴

Našel ženu, která se přibližovala jeho ideálním představám. Konstatoval: „Čím dál tím víc utvrzuji se v přesvědčení, že Vy jste ta, kterou Prozřetelnost' naznačila ke mně do párku.“¹⁷⁵ Vnímал ji jako osudovou ženu, která mu byla předurčena. Co ho na Zdence zaujalo nejvíce? Výstižnou odpověď, odpovídající Holečkově přímočaré povaze, dává jeden z listů: „Hned na počátku viděl jsem ve vás sklad dobrých vlastností ženských, které se nyní plněji rozvinou, než kdybyste byla odsouzena pro povolání

¹⁶⁹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Zdenky Zemanové J. Holečkovi z února 1889.

¹⁷⁰ TAMTĚŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové ze 7. února 1889. „*Není minuty, abych si nevzpomínal svého bělouška.*“

¹⁷¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové ze 16. února 1889. Kapitoly mají podobu deníkového záznamu.

„*Napišu li, zašeptnu li nebo pomyslím si slova: můj běloušek, moje myška, moje rybička, moje Zdenka, moje žena, prolíne mi po každé celým tělem až do konečků prstů takové blaho, že musím ta slova opakovati stůj co stůj.*“

¹⁷² TAMTĚŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 5. února 1889.

¹⁷³ TAMTĚŽ, dopis Zdenky Zemanové J. Holečkovi, nedatováno.

¹⁷⁴ TAMTĚŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 22. února 1889.

¹⁷⁵ TAMTĚŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. března 1889.

neženské. Líbí se mi, že nejste fňukavá Němkyně, rozpustilá Francouzka, učená Angličanka, divoká Italka; líbí se mi, že jste pěkné a hodné české děvče, výbornou českou matkou vychované.“¹⁷⁶

Holeček byl zamilovaný a netrpělivý. Dožadoval se vyznání lásky, která ho naplňovala štěstím, ale Zdenka jimi zatím šetřila. Často se ptal, jestli ho miluje.¹⁷⁷ Naléhal na Zdenku, aby se stala co nejdříve jeho ženou a uchýlil se i k drobnému citovému vydírání: „Naříkám na Vás a myslím, že už Vás nemám ani rád.“¹⁷⁸ Zdenka měla být nevěstou aspoň rok. Svatba se měla konat v listopadu 1889. S blížící se svatbou rostla netrpělivost a náklonnost mladé nevěsty. Stupňující lásku k vážnému spisovateli prozrazují milostné dopisy, které si přála Zdenka Holečková po své smrti nechat zničit. „Nemohu-li být u Tebe, nech mne aspoň představovati si, že Tvoje ruce líbám, že Ti šeptám, jak tě mám ráda; vím to, vím, když si Tebe přeji, když myslím, nemohu déle dýchat bez něho. Vždy Tě postrádat musím a srdce mne bolí, bolí. Jsem Tvoje i citem i vůlí i rozumem, vládni mnou. Jsem Tvoje, vzpomeň si na mne, jsem Tvoje...“¹⁷⁹

Na jaře roku 1889 se o jejich svatbě začalo hovořit v pražské společnosti. Tato skutečnost byla nepříjemná jak zamilované Zdence, tak samotnému Holečkovi. Měl obavy z průběhu svatby, vadil mu zájem veřejnosti, kterou z velké části považoval za závistivou a nepřející. Jeho přáním byla malá tajná svatba jen s rodinou a nejbližšími přáteli. Nechtěl vystavovat sebe ani svou snoubenku přihlížejícím zvědavcům. Vyjádřil se takto: „Nemiluji ceremonií, nemám rád, když mne lidé pozorují...“¹⁸⁰ Holeček tyto zvědavce označil způsobem sobě vlastním jako „zevlující lid“.¹⁸¹ Mladou nevěstu znepokojovala i rodinná situace. Maminka, která trpěla psychickými problémy, ji příliš situaci neusnadňovala.

Dva měsíce před svatbou odcestoval Holeček do Ruska. Před odjezdem začal zařizovat jejich společnou domácnost a plánovat svatební cestu na Slovensko. Snoubenci se chystali po svatbě přestěhovat do bytu na pražskou Větrovku. Nový

¹⁷⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 5. března 1889.

¹⁷⁷ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 11. června 1889.

¹⁷⁸ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 6. dubna 1889.

¹⁷⁹ TAMTÉŽ, dopis Zdenky Zemanové J. Holečkovi ze 14. října 1889.

¹⁸⁰ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové ze 13. března 1889.

¹⁸¹ TAMTÉŽ, dopis J. Holečka Zdence Zemanové ze 13. března 1889.

společný domov pak novomanželé s prvním dítětem našli na Smíchově v Karlově ulici č. p. 105.¹⁸²

Zdenka o jejich bytě psala: „Všechno se mi tam líbí, bude to pěkné, bude to jako z pohádky, až mne tam budeš objímat – a já nemohu být pořád rozvážná, stále opatrná, já nechci. Ale, pravdu li mluvím, těším se i na svoje hospodářské starosti, snad na ně nejvíce, nebudeš li přísným.“¹⁸³

Svatební obřad se konal 16. listopadu v roce 1889 ve vinohradském kostele. Svatební hostina trvající až do ranních hodin byla bohatá a novomanželka se vlídně věnovala hostům.

3.2 Manželský a rodinný život Holečkových

Jihočeští sedláci byli v manželství sušší, váhaví, střízliví. Nebyli nakloněni velkým romantickým gestům.¹⁸⁴ Sňatky měly být vždy dopředu rozvázně naplánovány. Rodina byla nejvyšší hodnotou. Jak tomu bylo u Holečků v Praze?

Jejich manželství bylo bezesporu založené na oboustranné lásce. Holeček měl jasnou představu o rozdělení ženské a mužské role. Stejně jako sedlák Kojan si cenil ženy – matky: „Svaté jsou prsty ženské,“ pravil, „svaté, i když robátku košilku šijou, i když oči zatlačují. Svatá je žena, dokud sama svatou se zachovává. Posvěceno jest všecko, čeho se dotkne v stavu svaté čistoty. Svatý je život její, z něhož vyšla spása světa. Svatá je hrud' její, první pokrm lidstva, svaté srdce její, pramen lidské lásky, svatá ústa její, z nichž plyne balzám první útechy. Všecko rád ženě přiznám, co jí patří, ale robota jí nepatří, robota je mužova.“¹⁸⁵ Z vlastního domova ve Stožicích si odnášel velmi kladný vztah k rodině a manželskému soužití.

Holeček se jako manžel snažil své ženě vyjít vždy vstříc a respektovat její přání. Cenil si jejích názorů, které považoval za osobité, podle jeho mínění nepřevzaté od rodiny či přítelkyň. Přál se stát jejím důvěrníkem a zpovědníkem. Po svatbě se mu stala drahou a milou ženuškou, jak ji oslovoval v dopisech.

Veškerá péče o domácnost byla v rukou paní Holečkové, která působila zpočátku jako paní domu nejistě. Ale nikdy by se nesmířila s podřízenou rolí. Nebála se

¹⁸² LA PNP, fond Josef Holeček, dopis. J. Holečka Eleonoře Holečkové, nedatován. „*Minulý pátek počali jsme se stěhovat a trvalo nám to až do neděle...Já a chlapec jsme chválabohu zdraví...Máme byt velmi pěkný, je při něm zahrada.*“

¹⁸³ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Zdenky Zemanové J. Holečkovi ze 14. října 1889.

¹⁸⁴ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 98.

¹⁸⁵ TÝŽ, *Naši II.*, Praha 1902, s. 126.

prosazovat svoji vůli a její manžel se jí příliš nebránil. Svým způsobem ho takto jeho žena okouzlovala už v dobách zasnoubení, kdy jí psal: „Vám to krásně sluší, když se hněváte. Tu se vám dolení rtík počne chvětí, naběhne trochu, a Vaše ústa jsou v tom okamžiku jako růžové poupě.“¹⁸⁶ Dcera Jelena vzpomínala, že maminka prý nikdy neměla ráda odmlouvání a Holeček se rád svou ženou nechával vést. Podroboval se „příkazům“ své manželky, ale nikdy se nepodřídil jejímu vkusu. Bývala náladová, několik dní dokázala nemluvit. Jako manžel měl starost, aby se jeho žena příliš nervově nevyčerpávala. Ale ona vládla domácnosti a on býval bez své ženy ztracený. Když jeho žena odjela na letní pobyt, Holeček neměl ani přehled, kde má své oblečení. Sám se opuštěný v domácnosti označoval za Robinsona a „poustevníčil si“¹⁸⁷. Trápilo ho, že zmizela pradelna, nesnídal a musel chodit na obědy do restaurace. Jeho manželka byla jeho opatrovatelkou a také jeho velkou oporou. Pomáhala mu v jeho soukromém nakladatelství, které mělo skladiště v kůlně na dvorku jejich domu na Smíchově. Spravovala ho a vedla si přehled o tom, kde a jaké knihy byly naskladněny. Dokonce měla za úkol roznášet objednané knihy do knihkupectví.

Zdenčin životní styl byl určován měšťskými konvencemi, které nebyly spisovateli vlastní. V její domácnosti nechyběly stříbrné přibory, bílé čajové šálky a talířky, jemné ubrusy. V rámci modernizace si v roce 1919 nechali zavést do bytu elektrické osvětlení. On si naopak uchovával své prosté zvyky, které si připomínal vždy, když jezdil do Stožic na návštěvu.

Z pohledu nejmladší dcery, která svého otce pamatovala jako padesátiletého muže, Holečkův soukromý život nepostrádal řád. V podstatě se vše v domácnosti nenásilně přizpůsobovalo jeho zvykům. Vstával pravidelně kolem osmé a deváté ráno. S oblibou zůstával ležet v posteli a četl si noviny nebo knihu, někdy i učebnice angličtiny a dějepisu svých dětí.

Nezapomínal na otužování a udržování fyzické kondice. Poléval se studenou vodou a prováděl jednoduché cviky. Ke snídani si dělával čaj z vlastnoručně nasbíraných bylinek. Dopoledne trávil čas v kavárně, kde se scházel s přáteli ze Smíchova. Také si dělal poznámky o lidech, které pozoroval nebo poslouchal. Když se nevěnoval psaní, učil se cizím jazykům. Sám se naučil několika jazykům, mezi ně patřila finština, angličtina, srbochorvatština, slovinština.

¹⁸⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdence Zemanové z 12. srpna 1889.

¹⁸⁷ TAMTÉŽ, dopis Josefa Holečka Zdence Holečkové z 27. srpna 1915.

Oběd se podával až v odpoledních hodinách. Měl rád dobré jídlo, doma se vařilo jídlo jak ze Stožic, tak ze zemí, které navštívil. Po chvilce oddechu odcházel kolem páté hodiny do redakce. K večeři si krájel k chlebu kedlubny, mrkev, petržel a celer.

V neděli dopoledne bylo zvykem, aby děti tatínkovi přály dobré jitro a za odměnu od něj dostávali po „zlatém“ krejcaru „za neděličku“ – nové měděné mince, které strádal pro své děti. K nedělnímu odpoledni patřily procházky za město, při kterých si cestou sbíral bylinky na čaj. Při svých nedělních vycházkách chodil daleko za město, stejnými úvozy a silnicemi. Ve vysokém věku byly jeho nejoblíbenějším místem zahrady Kinských, kam za ním v poledne chodila manželka s dětmi. Mezi rodinné zvyky také patřilo vždy popřát Holečkovi k svátku a k narozeninám ráno u postele.

Josef a Zdenka Holečkovi měli tři děti.¹⁸⁸ Syna Jeronýma (1891 – 1941) a dvě dcery, Darju (1896 – 1959) a Jelenu (1899 – 1980). Jejich jména zřetelně vypovídají o slovanské a husitské orientaci jejich otce.¹⁸⁹ Otec působil na děti svým zjevem majestátně. Představoval pro ně pevnost a stálost domova. Byl autoritou, přestože nebyl ten, kdo by vydával přímá nařízení. Oba rodiče je chránili před nepříznivými vlivy okolního světa. Například pokud si rodiče před dětmi potřebovali sdělit něco choulostivého, mluvili mezi sebou rusky.

Vyrůstaly v prostředí spisovatele, jehož práce byla doma plně respektována a ctěna. Byly obklopeny knihami a hudbou. Nejmladší dcera Jelena znala dobře otcovy knihy dřív, než uměla číst. Ona a ostatní sourozenci chodili mamince „jako knihkupeští úředníčkové“ pomáhat do skladiště Holečkova nakladatelství.¹⁹⁰

Hudba je provázela po celé dětství, protože byla jednou z nemilejších zálib jejich otce. Tato láska k hudbě se odrážela nejenom v jejich každodenním životě, ale v samotné autorově tvorbě, která jí prostupuje v podobě lidových písní. V soukromí si často zpíval, někdy i z notových zápisů a hrával na housle. Děti se zpěvem přidávaly ke svému otci a doma také byly přítomny soukromým koncertům.

Děti jezdily na návštěvy do Stožic. Dokud byly malé, jezdily v doprovodu své matky. Někdy s nimi jezdil jejich tatínek. Na venkov přijížděly oblečeny podle vkusu maminky – nazdobeně a městscky. Ona sama zavítala do Stožic zřídka. Vztah Zdenky Holečkové ke stožickému příbuzenstvu byl spíše chladnější. Jako nevěstu ji stožičtí

¹⁸⁸ Příloha 9.

¹⁸⁹ Jeroným Holeček dostal jméno podle Jeronýma Pražského. Darja měla jméno podle dívky z ruského románu *Daria*. Jelena dostala jméno černohorské princezny.

¹⁹⁰ Jelena HOLEČKOVÁ - DOLANSKÁ, *O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi. Výbor ze vzpomínek*, Vodňany 2008, s. 13.

přijali velmi vřele. Při výběru nevěsty měl Josef Holeček důvěru rodiny. S odstupem času bylo zřejmé, že si Zdenka držela odstup.¹⁹¹

Eleonora Holečková, Josefova matka, myslela na Zdenčino zdraví, které bylo poměrně křehké. Nemoc ji trápila při stěhování na Smíchov, také po narození Darji a Jeleny. Matka a bratr Jan pravidelně informovali o dění na statku a ve vesnici. Holečkův otec Vojtěch v dopisech nefiguruje, zemřel v červenci 1888 v sedmdesáti pěti letech.¹⁹² Svatby svého syna se nedožil. Smrt otce byla pro Holečka bolestivou životní ztrátou.¹⁹³

Vzájemná korespondence mezi Josefem Holečkem a příbuznými z jižních Čech neustávala. Jeho sourozenci vždy pamatovali na Josefovi narozeniny nebo svátek. On psal své mamince Eleonoře o dění v jeho rodině. Jeho vztah k dětem ilustruje dopis odeslaný Eleonoře Holečkové v době, kdy se narodila nejmladší dcera Jelena. „Před vánočními svátky narodila se nám dceruška Jelenka. Zdenka Roju dobře ošetřovala, ale když se jeho nemoc blížila ke konci, již byla přemožena... Holčička je hodná, statečná a podobná svému vinohradskému nebožtíku dědečkovi. Roja chodí do školy, do 4. třídy. Dobře se učí, ale je uličník. Dáša je hodné, přítulné, něžné děvčátko. Na ní je nyní, aby nás všechny obveselovala.“¹⁹⁴ Od svých příbuzných si nechávali posílat máslo, vejce aj. zásoby, ale nepřijímali nic zadarmo.¹⁹⁵ Během první světové války se jim stožičtí snažili více hmotně pomáhat. V době strádání během první světové války dostávali z venkova máslo, peří, vejce, mouku, přestože sami stožičtí neměli zásob nazbyt.

Když na venkov odjížděly děti, přál si Josef Holeček, aby si z místního prostředí odnášely to nejlepší. V dopisech zasílaných o letních prázdninách na rodný venkov, nezapomněl manželce připomínat pozitivní vliv vesnického prostředí na zdraví a psychiku malých dětí. Zajímal se, jak se děti ve Stožicích stravují. Něžně mluvil o svém synu Jeronýmovi jako Jerulíčkoví. Vyptával se, zda se jeho synkovi nestýská po tatínkovi a zda na něj vzpomíná. S maminkou také děti jezdily do Potštýna ve

¹⁹¹ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis od Jana Holečka J. Holečkovi z 28. srpna 1918. „Mrzí nás že Zdenka k nám nechce jet. Myslel jsem, že Zdenka bude jako naše a ona zatím se nám stále více odcizuje.“

¹⁹² SOA Třeboň, Sbirka jihočeských farních matrik, FÚ Vodňany, kniha č. 38 (Z 1784-1912), snímek 101. <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=8445> (citováno 11. 10. 2012)

¹⁹³ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Eleonoře Holečkové z 27. července 1888. „Ačkoliv bylo známo, že náš otec nikdy by nemohl úplně se pozdraviti, přece jsem se nikdy nemohl smířiti se s myšlenkou, že by nás navždy opustil... Vědomí, že muž tak příkladný, hodný a dokonalý, jenž byl vždy v pořádku s bohem i lidmi, byl hlavou naší rodiny, může nás naplňovati hrdostí.“ O smrti svého otce se zmiňoval v *Našich*, jako o době naplněné strachem ze smrti. Blíže Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 145.

¹⁹⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Eleonoře Holečkové z 20. února 1900.

¹⁹⁵ TAMTEŽ, dopis J. Holečka Eleonoře Holečkové z 19. února 1901. S přípisem Zdenky Holečkové: „Odpusťte, že přidávám o svém účtu. Do dnes nevíme, jak Kačenka došla, dostala-li jste peníze, které jsem vložila do plecháče a koše, a co nejhlavnějšího, kolik jsem Vám nyní povinna.“

východních Čechách, který byl oblíbeným místem Zdenky Holečkové. Někdy společně jezdila celá rodina na výlety nebo pobyt do Stožic, Potštýna, Vodňan nebo do Orlických hor. Tato místa Zdenky Holečkové prospívala, často si stěžovala na nervové vypětí, bolesti hlavy, žaludeční křeče, které se mírnily při pobytu mimo Prahu. Míval radost ze zlepšení manželčina zdravotního stavu, ale tajně si přával pobyt zkrátit a „nezahálčit“.¹⁹⁶

Během svých cest na Balkán či do Ruska psal Holeček pravidelně domů starostlivé dopisy. Ujišťoval je, jak má svou „milou rodinečku“ rád a ženu oslovoval „ženuško“, „maminko“. V každém listě myslel na syna Roju a svou ženu a dceru Dášenu. „Již se mi po vás stýská, moje drahé“, psal z Bělehradu. Měl o ně náležitou starost, o jejich matce se vyjadřoval s úctou a důvěrou v její moudrost a schopnosti. V rádcích dopisů věnoval pozornost manželčině zdraví. Nabádal ji, ať se opatruje, nestresuje a hodně odpočívá. I svoji vlastní přítomnost někdy považoval za rušivou, pokud se ona necítila dobře.

Všechny tři Holečkovy děti během svého dospívání a života dokazovaly, kolik se toho od svých rodičů naučily, nakolik je jejich otec a matka inspirovali. Syn Jeroným¹⁹⁷ od mládí sdílel s otcem jeho zájem o jazyk a psaní. Otec ho vzal na jednu ze svých zahraničních cest na Balkán v roce 1911, kde překvapoval znalostí ruštiny a srbštiny. Prošel první světovou válku jako voják a aktivně si dopisoval se svými rodiči a sestrami. Tuto životní etapu s ním prožívali všichni. Jeho otec na Roju stále myslel: „...Je mi ho jaksi strašně líto. Dokud psal bodře a jaře, bylo mi i hezky; ale nyní z každého slova mluví tesknost' a já ji procit'uji s ním. Piště mu hezká psaníčka, že je matkou a sestrami milován. Já mu napíšu zítra.“¹⁹⁸ Během války bývala Zdenka Holečková natolik rozrušená, že nechtěla, aby kamkoliv jezdil a opouštěl ji. Nejhorší situace musela pro rodinu nastat, když obdržela oficiální oznámení o Jeronýmově pohřešování, případném zajetí. Jeroným se však z války vrátil v pořádku a stal spisovatelem a novinářem. Stejně jako jeho otec měl zájem o jazykovědu. V roce 1940 vydal studii o díle svého otce pod pseudonymem Václav Polanský.

Dcera Darja, která se podle mínění nejmladší Jeleny nejvíce podobala jejich otci, s ním sdílela náklonnost k jihoslovanské kultuře. Byla překladatelkou ze srbochorvatštiny a ruštiny. Jejím manželem se stal Jaroslav Podlipský, vnuk Sofie

¹⁹⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Antonínu Řezáčovi z 21. srpna 1923.

¹⁹⁷ Příloha 10.

¹⁹⁸ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Zdenky Zemanové ze 16. srpna 1915.

Podlipské. Spolu žili ve 20. letech 20. století v Jugoslávii. Oba byli od roku 1942 vězněni v koncentračním táboře. Po válce žili v Praze ve společném bytě s Evou Vrchlickou.

Jelena, provdaná Dolanská¹⁹⁹, sdílela se svým otcem lásku k hudbě. Studovala Filozofickou fakultu Univerzity Karlovy. Posléze vystudovala zpěv na pražské konzervatoři. Na konzervatoři později sama vyučovala. Jako nejmladší potomek Josefa Holečka pečovala o otcovu památku a pozůstalost. Napsala vzpomínkou knihu a psala o svém otci do novin.

Se všemi svými dětmi, které postupně opouštěli domov, zůstával v kontaktu. Jak psal své matce v roce 1921, byl rád, že je má. Byly hodné, pilné a jemu mezi nimi bylo příjemně.

4. VEŘEJNÝ OBRAZ JOSEFA HOLEČKA „Vychovatel národa“

Zdrojem informací o Holečkovi a jeho veřejném působení jsou nejčastěji noviny a jeho životopis. V románové autobiografii *Pero* vytváří nepochybně literární obraz sebe samého.²⁰⁰ Umožnil čtenářům nahlédnout do svého myšlenkového světa a velmi nepatrně do svého soukromého života. Nelehké je konkrétněji sestavit veřejný obraz Holečka jako začínajícího spisovatele. Můžeme se pouze spoléhat na pravdivost jeho vyprávění. Zmapovat Holečkův život a dílo ztěžuje mnohostrannost jeho spisovatelské a žurnalistické činnosti. Stejně jako jeho jihočeský sedlák z *Našich* byl všestrannou myslitelskou osobností, která reaguje na otázky literatury, politiky, národa, filozofie a náboženství.²⁰¹ Svou osobností a prací naplnil obraz spisovatele 19. století, který svým dílem vypovídá o celém světě. Nabízí se otázka, jak působil Josef Holeček na veřejnost?

Měl několik přezdivek, které si získal svým veřejným působením. Jednou z nich byla „Rubyvratič“, jak ho oslovoval ve svých dopisech Adolf Heyduk²⁰² nebo

¹⁹⁹ Příloha 11.

²⁰⁰ Josef HOLEČEK, *Pero I. – IV.*, Praha 1922 – 1925.

²⁰¹ Konkrétně lze uvést pro příklad postavu sedláka Kojana, který se zamýšlel nad náboženskými otázkami nebo společenskými. Nebyl mu lhostejný osud a povaha selského stavu jako tomu bylo u Holečka.

²⁰² Adolf HEYDUK (1835 – 1923). Český básník, člen literárního kruhu májovců. Blíže Otakar CHALOUPKA, *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*, Praha 2007, s. 280.

„Vojvoda“, jak mu říkal Servác Heller²⁰³ podle jedné básnické knihy o Černé Hoře. Čím si zasloužil tyto přezdívky? Není pochyb, že se od útlého mládí neobával protivníků. Dokonce vyhledával situace, ve kterých bylo, dle jeho mínění, nutné vyslovit svobodný názor. Jako šestnáctiletý mladík, zmítán mnohými romantickými ideály, chtěl stát na barikádách. Chtěl revoltovat a měnit. V dospělém věku tomu u něj nebylo jinak. Nebál se použít ostrého slova kritiky. Slovem a písmem chtěl obracet svět naruby, doslova ho vychovávat. Hlasitě dával najevo vlastní názory, které se nesetkávaly často s porozuměním. Adolf Heyduk vyjádřil obavy, že jeho knihy lidé nepřijmou pro svou svéráznost a jeho samotného kvůli výrazné individuálnosti.²⁰⁴

Odmítal dělat, co se od něj očekávalo, a nechtěl být nikým omezován. Vždy hájil svá stanoviska. Protože jihočeský sedlák vždy zůstal věrný své pravdě.²⁰⁵ Jeden z mnoha citátů k tomu říká: „Nejraději bych byl, kdyby si lidé vůbec křivdy nečinili; ale když ji někdo činí, je povinností bránit a nedati se mu. Je li mi taková sebeobrana vnucena, provádím ji zuby nehty a prováděti budu do posledního dechu...“²⁰⁶ Svě povahy, v níž se mísil romantismus, idealismus, radikalismus a touha po vyšších cílech, si byl jako starší muž vědom. S odstupem času se ji naučil určitým racionálním přístupem korigovat. Pokud se s něčím zprvu chladněji a nedůvěřivěji seznamoval, o to víc se pak pro nějakou věc dokázal nadchnout a zůstat ji věrný.

Svérázný byl Holečkův vzhled. Lze tak soudit podle způsobu, jak jej popisovali jeho spolupracovníci a přátelé. Hovořili o muži statné postavy, s patriarchálním vzhledem, dlouhým vousem.²⁰⁷ V zimě s typickou beranicí, kožichem a holinkami.²⁰⁸ Např. Karel Matěj Čapek – Chod si z jeho příznačného dlouhého vousu dělal žerty.²⁰⁹ Jeho vous se stal natolik pověstný, že při vhodných příležitostech (např. výročí) vycházely na toto téma v novinách humorné historky a karikatury²¹⁰. Zemědělské noviny uvedly tuto anekdotu: „Potkal jednou někdo spisovatele Josefa Holečka, a

²⁰³ Servác HELLER (1845 – 1922). Český novinář, spisovatel a mladočeský politik. Jako Holeček podnikl také cesty na Balkán, do Ruska a Slovenska. Aktualizace 9. 7. 2011, citováno 8. 10. 2012, http://cs.wikipedia.org/wiki/Serv%C3%A1c_Heller

²⁰⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Adolfa Heyduka Josefu Holečkovi blíže nedatovaný z roku 1894.

²⁰⁵ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 109. „*Ačkoliv českému lidu po mnoho set let vnucovány západní řády, ..., ale v nitru svém zůstal tím, čím byl.*“

²⁰⁶ TÝŽ, *Pero III.*, Praha 1924, s. 99.

²⁰⁷ Příloha 12.

²⁰⁸ Národní listy, 6. května 1929. „*Míval holinkové boty, v zimě beranici s kožichem, obé letitého věku. Lidé si o něm povídali, že s tím dlouhým vousem činí dojem starozákonního proroka.*“

²⁰⁹ Národní listy, 10. března 1929. „*Jednou, když s Holečkem a jinými spisovateli byli při jakési slavnosti v Domažlicích a vysloveny byly obavy, že nebude kde spát, jak je všechno v hotelích obsazeno, prohodil Čapek: 'Copak tuhle Holeček je na tom dobře! Dá si své vousy pod hlavu a má polštář, ale my ubozí...'*“ Ale jak spisovatel na žert reagoval, autor článku neuvádí.

²¹⁰ Příloha 13.

protože bylo nesnesitelné letní vedro, neodpustil si soucitnou poznámku nad jeho bohatýrským vousem ‚Poslyšte, Mistře, ale teď v létě vám musí být pod těmi vousy horko, co?‘ ‚Ani ne,‘ řekl čile Josef Holeček. ‚Víte, on se mi v těch chlupech drží stín!‘²¹¹

Velké množství novinových článků připomínající Holečka vycházely v době jeho životních výročí. Vyplývá z nich skutečnost, že ho lidé považovali za důsledného a často zadumaného muže, kterého nemůže vyvést z klidu žádná maličkost.²¹²

V kmetském věku, v době oslav 75. narozenin, vycházely další mnohé novinové články připomínající osobnost Josefa Holečka. Nedají se považovat za příliš originální či osobité. Do určité míry jsou psány ve stejném duchu – opěvují Holečkovy celoživotní zásluhy na poli žurnalistiky a literatury, překladatelství, slovanské vzájemnosti, národního povzbuzování. V úctyhodném věku byl zosobňován jako vzor občanských ctností, za muže, který nikdy nepracoval pro slávu či bohatství. Hlavně nikdy ve své činnosti neustal, ačkoliv se často setkávala s nepochopením. Ve vzpomínkách se neobjevily poznámky o jeho hádavé a výbušné povaze z dob mládí a spisovatelských začátků, ke které se sám vyznával v autobiografii *Pero*. Podle společenských konvencí jeho vážnost vzrostla s věkem a „rubivrtičeské“ nálady byly přetaveny v ctnostný ideál celoživotního bojovníka za svobodu a pravdu.²¹³

Ku příležitosti jeho životního jubilea byla zveřejněna blahopřejná korespondence. Bezesporu je zajímavé přání od Tomáše Garrigue Masaryka: ‚Pane Holečku, přeju Vám zdraví a v duchu ‚Našich‘ Boží požehnání. Jsem pilný čtenář literatury (krásné); většinou mám ke spisovatelům poměr literárního historika nebo kritika, ale mám řadu spisovatelů, k nimž mám poměr osobní, jež mám, stručně řečeno, rád – k těmto svým autorům počítám také Vás. Už dávno! Vám oddaný, T.G. Masaryk‘²¹⁴

Uznávanému spisovateli byly udělovány pocty. Po jeho pětadesátých narozeninách, z rozhodnutí zástupců obecního výboru, bylo v lednu 1919 přejmenováno Stožické předměstí na Holečkovu předměstí.²¹⁵ Na Holečkovu počest byla v roce 1921

²¹¹ LA PNP, fond Josef Holeček, článek ze *Zemědělských novin*, blíže nedatovaný.

²¹² Vzpomínky přicházely i ze Slovenska. V ní se autor vracel se k popisu patriarchálního Holečkova vzhledu, jeho snaze seznámit se či potkat s osobnostmi slovenské kultury, ačkoliv primárně přijel na Slovensko na ozdravný pobyt. Při svém působení na Slovensku navštívil i několik novinových redakcí, kde projevil zájem o slovenskou žurnalistiku.

²¹³ LA PNP, fond Josef Holeček, novinový výstřižek z roku 1929. ‚*Teprve když budovatel není mezi námi a my procházíme pod smělymi klenbami jeho díla, připomínáme si, kdo vlastně žil mezi námi.*‘

²¹⁴ NL, 2. března 1928.

²¹⁵ Příloha 14.

na jeho rodném domě ve Stožicích pověšena pamětní deska. Roku 1923 byla přejmenována Karlova ulice, ve které desítky let žil se svou rodinou, na Holečkovu ulici. V roce 1925 byla po spisovateli pojmenována nově založená osada poblíž Netolic. Dodnes nese jméno Holečkov.²¹⁶ Veřejného založení a oslav se Josef Holeček zúčastnil na pozvání samotných kolonistů Holečkova a přednesl projev.²¹⁷ Pro své krajany byl symbolem jihočeského kraje. K těmto významným událostem se vyjádřil jeden z pamětníků drobnou vzpomínkou na Holečkovu reakci: „Ano – vesnici mi dali, ulici mi dali,“ odpověděl, trpce se usmívaje, „ale byt mi vzali – dostal jsem dokonce výpověď!“²¹⁸ Roku 1926 se Holečkovi museli po třiceti letech stěhovat.

Jeho kolegové z *Národních listů*, ve kterých pracoval od roku 1884 do roku 1918, veřejně vzpomínali na spolupráci s Josefem Holečkem. Popisovali jej jako statného muže, který přesně dodržoval svůj denní harmonogram. Jen jeho psací stůl nebyl nikdy pořádně uklizený a ani v práci neopouštěl svůj zvyk psát na rub došlých obálek, pozvánek či pohlednic ve snaze ušetřit co nejvíce papíru.

Připomínána byla Holečkova kolegiálnost. S ráznou povahou sobě vlastní se zastával svých kolegů, pokud bylo třeba. Mladší kolega později v tisku připomínal tuto zkušenost: „... Vytýkal mi Prokop Grégr, že napsal jsem, co proti řečníkovi naší strany mluvili řečníci jiných stran... Holeček však svařil čelo, přejel rukou bohatýrský vous, a zastal se mě velmi energicky. „Tak – proto, že jiné listy jsou nespravedlivé a nepoctivé, že zamlčují v referátě, co se jim nelíbí – mají být Národní listy taky takové? A to s vámi nesouhlasím! Čtenář má právo slyšet hlasy pro a proti, nejen naše!“²¹⁹ Konkrétní případ odráží Holečkova stanoviska, kterými se netajil. Měl pevně danou představu o tom, jak by měla česká žurnalistika vypadat a jak by se měla psát. Nesouhlasil se zatajováním či přecházením některých informací, jak tomu dělaly některé české či zahraniční noviny. Promlouval snad z Holečka zakořeněný smysl pro pravdu jihočeských sedláků?

Ráznost Holečkových názorů se neobešla bez polemik. Byly charakteru literárního, politického i společenského. Formou dialogů různých literárních postav (sedlák, kněz, cestující, lékař, Němec, Čech, Žid, dělník, nakladatel atd.) vyjadřoval své

²¹⁶ Podrobně o vzniku Holečkova Václav STARÝ, *Josef Holeček a Holečkov*, in: Vodňany a Vodňansko 4, Vodňany 1997, s. 112-125.

²¹⁷ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Jana Panka J. Holečkovi z 4. června 1925. „Včera byl u mne Josef Čížek, kolonista z Holečkova u Netolic a žádal, abych jménem všech občanů místní kolonie Vám napsal, byste se ráčil zúčastniti jejich slavnosti.“

²¹⁸ Národní listy, 10. března 1929.

²¹⁹ Národní listy, 6. května 1929.

názory a postoje.²²⁰ Prostřednictvím jejich slov rozvíjel diskuze týkající se různorodých otázek. Činil tak v prozaické i žurnalistické tvorbě.²²¹ „Mého volného kozáctví i česká veřejnost nemiluje, protože často pronáším názory, jaké se jí nehodí do krámu a nesrovnávají se s programem, nebo i jen s dočasnou taktikou té neb oné politické strany,“ prohlásil.²²² Například ve svých recenzích nešetřil umělce. V roce 1888 napsal strhující kritiku na překlad knihy *Vojna a mír* od Viléma Mrštíka. I přes Mrštíkovu snahu se bránit, jej dál označoval za velmi špatného překladatele.

Citelně se dotkl nakladatelů a knihkupců fejetonem *O knihách a čtenářích*. V tomto fejetonu kritizoval prostřednictvím postavy „Mistra knihaře“ čtenářskou kulturu české společnosti. Cynicky se vyjadřoval na adresu lidí, kteří kupují drahé knihy, a to pouze kvůli jejich krásným pevným vazbám.²²³ Knihkupce a nakladatele označil jako prospěcháře, kterým záleží jen na vysokém výdělku. Zamýšlel se nad různými sociálními skupinami čtenářů (dělníci, učitelé, úředníci) a jejich literárními preferencemi. Neváhal zařadit úředníky mezi čilé čtenáře pornografie. Reakce se daly očekávat. Čtenáři mu posílali rozhořčené dopisy. Jedním z nich byl Karel Držmíšek, kterého popudily Holečkovy soudy o úřednicích a pornografii. Spisovateli Holečkovi, poměrně ironickým tónem, napsal: „Naprosto nechápu, že spisovatel tak vážený a takového rozhledu, může celému stavu připisovat vlastnost takovou – nedůstojnou a snižující. Formálně zaráží, že jeden z našich největších spisovatelů pasuje na odborného kritika pana mistra knihaře... Věčně je pak urážlivý úsudek o literárním vkusu úředníků naprosto nesprávný.“²²⁴ Jako důkaz pečlivě vyjmenoval, jací čeští autoři jsou mezi úředníky nejoblíbenější (B. Němcová, A. Jirásek, V. B. Třebízský) a z jakých důvodů (vlastenecké cítění, nenáročnost, reklama). Vypsal mu zkrácený seznam knih z osobní

²²⁰ Slovy Martina C. Putny se jedná o příznačné vymezování „my a oni“, „dobré a zlé“. Holeček se snažil pronikat do hloubky problémů a paradoxně se často pohyboval na hranici zjednodušujících výroků postrádající třetí (další) úhel pohledu.

²²¹ Např. na tomto principu vystavěl celé úvahové pasáže prolínající se eposem *Naši* či cestopisem *Zájezd na Rus*. V něm se nejdůležitější součástí cesty stávají rozhovory a diskuze se spolecestujícími nebo lidmi, které měl Holeček možnost poznat. Spisovatel se stylizoval do role vypravěče. Lze napočítat více osob, s nimž vedl autor delší rozhovory. Výmluvná je hned první kapitola nazvaná *První Rusové*, v níž Holeček poznává paní Marii Leontěvnu Pokrokovskou s manželem, tato část je převážně dialogická. Hovoří „řečí Holečkovou“ a vyslovují jeho myšlenky. Lze uvést jako další příklad dialog s německým kolonistou v kapitole páté, který nešetří skutečnou „pravdou“ o Čechách, o českém národním obrození a krnící „smrti“ celého národa.

²²² Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 308.

²²³ Národní listy, 23. června 1917. „*To je velice krásné, ale kniha chce, aby byla čtena, hledána a vážena ne kvůli svému vnějšku, nýbrž pro svůj vnitřní obsah, a kdo kupuje pouze vazbu, neprokazuje knize čest, nýbrž uráží ji.*“

²²⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Karla Držmíška J. Holečkovi z 25. 6. 1917.

knihovny a náležitě zdůraznil jen jména autorů začínající na písmeno H.²²⁵ Holeček dalším fejetonem s názvem *Úřednictvo a literatura* reagoval na stížnosti a citoval některé pasáže z dopisu od pana Držmíška. Odmítl, že by jeho názory vyplynuly z neúcty či předsudků vůči úředníkům.

Ve výše uvedeném fejetonu se nejednalo se o nahodilé téma. Holečka bezesporu zajímal vztah čtenáře ke knihám a k literatuře. V úvodu prvního dílu *Našich* zdůrazňoval, jakou roli hrály knihy v životě sedláků a jaké byly mezi nimi oblíbené.²²⁶ Soudil, že jednoznačně jim byla cizí literatura s erotickými prvky. Holečkovými slovy: „Erotomanská literatura, již je v našich dobách hlavní vzpruhou papírnického průmyslu“.²²⁷

V dalším případě polemiky se dotkl svými názory pravoslavné církve, ačkoliv byl jejím příznivcem. Spatřoval mezi husitstvím a pravoslavím společné ideje.²²⁸ Protopresbyter Dr. Miloš Červinka se ostře ohradil proti některým kapitolám a konkrétním výrokům v knize *V Jugoslavii roku 1924*²²⁹. V dopise z 21. června 1926 Holečkovi naznačil, že v některých případech není jeho úsudek zcela objektivní. Konkrétně napsal tato slova: „U Vás naprosto nepředpokládám zlého úmyslu, ale domnívám se, že Jste ve vřelém srbofilství uvěřil všemu, co Vám bylo řečeno, nepátraje pokud se to shoduje s pravdou. Bohužel obvinění nás jest příliš veliké, neb Vy nás obviňujete, že jsme za peníze dosáhli svých hodností, čili, že jsme se dopustili svatokupectví... a co nejhoršího – obvinění to jest veskrze křivé.“²³⁰ Široce se rozepsal a hájil vysvěcení kněží, které mělo být údajně pošpiněno úplatky a kontrolováno vládou. Nemůžeme tedy říci, že by byl kritický pouze ke katolické církvi, jak by se mohlo zdát z výroků na její adresu.²³¹

²²⁵ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Karla Držmíška J. Holečkovi z 25. 6. 1917. „Vypisuji písmeno H, které pana spisovatele může nejvíce zajímati a dodávám, že nejsem žádný puritán a čudař.“ Doložil, že přečetl devět knih Josefa Holečka.

²²⁶ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 99. „Kniha musí vyhledávati a hlásati pravdu; nikoliv pravdu materialnou, povrchní, změnám podrobenou, nýbrž pravdu vnitřní, bozskou, již mol nežere a rez nekazí.“

²²⁷ TÝŽ, *Naši I.*, Praha 1926, s. 98.

²²⁸ TÝŽ, *Naši II.*, Praha 1902, s. 297.

„České snahy náboženské vždycky se nesly k obnově prvotné církve Kristovy, česká reforma spatřovala svůj vzor vzadu a nikoli vpředu, v minulosti a nikoli budoucnosti. Tím se podstatně liší od jiných reforem a duchovně se sblíží s pravoslavím.“

²²⁹ TÝŽ, *V Jugoslavii roku 1924*, Praha 1927.

²³⁰ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Miloše Červinky Josefu Holečkovi z 21. června 1926.

²³¹ Často kritizoval jezuitský řád a katolické kněze v *Našich*. V osobním životě k ní byl kritický. Srov. v kapitole *Gymnaziální léta; první literární práce a noví přátelé*, s. 17.

Do nepříjemností ho přivedl také nepatrný odstavec z knihy *Prvé tříletí Československé republiky*²³². Popisoval situaci, v níž měl hovořit při cestě vlakem novinář Jan Herben se senátorem Jurajem Babkou. Údajně tento školní inspektor při rozhovoru s Herbenem netušil, kdo je T.G. Masaryk, jak je spojen s projíždějícím Hodonínem, a co je to Československá republika. O rok později obdržel Josef Holeček dopis od *Klubu československých sociálně demokratických senátorů*. Rozhořčený předseda *Klubu* František Soukup žádal od spisovatele vysvětlení a omluvu. Na Slovensku měla tato část knihy vzbudit všeobecné pohoršení a na senátora Babku uvrhnout obraz „analfabeta“.²³³ Senátor J. Babka popíral, že by kdy něco takového v přítomnosti J. Herbena pronesl.

4.1 Politická a kulturní orientace

Co se týče jeho politické orientace, není pochyb o Holečkově silně slovanském cítění zakotvené v osobním poznání slovanských zemí. Zájem o ně byl podnícen seznámením s jihoslovanskými studenty v dobách mládí. Holeček se nechtěl spokojit s povrchností a ledabylostí. Proto prohluboval své znalosti o slovanských zemích cestováním, které mu bylo zdrojem informací. Se slovanskými zeměmi se seznamoval osobně. Stejně chtěl znát podrobně jejich historii. Odmítal pouhou teoretickou znalost cizích zemí zprostředkovanou knihami. Z článku Gabriela Moudrého uveřejněného v *Národních listech* 24. února 1925 vyplývá, že Holeček byl výrazným a uznávaným představitelem slovanské politiky, odborníkem na jihoslovanský kulturní okruh a propagátorem myšlenky o prvořadém velmocenském postavení Ruska v rámci slovanských národů celé Evropy.²³⁴

Pro Holečka Rusko představovalo jedinou alternativou Západu (lze chápat jako německou kulturu) a byl přesvědčen, že Češi ruským zájmům nerozumí. O vztahu

²³² Josef HOLEČEK, *Prvé tříletí Československé republiky*, Praha 1922.

²³³ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis *Klubu československých sociálně demokratických senátorů* J. Holečkovi ze 4. května 1923.

²³⁴ V posledních desetiletích 19. století slavjanofilství vzhledem k svým možnostem sláblo. Rusko ztrácelo zájem zvláště o západní Slovany v Rakousku-Uhersku a orientovalo svou politiku na asijskou část nebo svůj zájem soustřeďovalo na pravoslavné Slovany na Balkáně. Přispěl k tomu vývoj vztahů mezi Rakouskem-Uherskem a Ruskem na Balkáně v osmdesátých letech 19. století. Česká slovanská politika do té doby spoléhala na ruský tlak v otázce českého státního práva, což se nakonec v devadesátých letech ukázalo zcela nereálné. Např. T. G. Masaryk přehodnotil své mínění o Rusech. Navštívil Rusko v roce 1887, stejně jako Holeček. Zpočátku je považoval za jeden z nejtolerantnějších národů, ale pod vlivem rusko-polských vztahů začal Rusko kritizovat pro jeho bezohlednost. Blíže Vratislav DOUBEK, *T. G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*, Praha 1999, s. 48 – 58.

k Rusku vypovídají jeho cesty do Ruska, knihy věnované ruskému prostředí a jeho členství ve *Všeslovanské národní jednotě*, která se hlásila k politickému sjednocení Slovanů. Byl čestným předsedou, pro kterého *Jednota* organizovala oslavy. Její členové obhajovali pravost *Rukopisů*²³⁵, byli odpůrci sovětského Ruska a jejich ideje byly prostoupeny antisemitismem.²³⁶

Holeček napsal: „Chci toliko, abychom se Východu neuzavírali, a k lepšímu porozumění dodám, že stejně horlivě bych byl i pro Sever a Jih, kdyby se o nich mluvilo...odevsad přinášejme nové poznatky a vědomosti i poklady slovesného umění, které tam najdeme.“²³⁷ Svými články vydávanými desítky let pro *Národní listy* nejen podporoval a rozšiřoval slovanskou ideu, ale neustále jimi mezi čtenáři podrýval autoritu rakouské monarchie.²³⁸ Jedním ze základních aspektů české politiky byla dlouhou dobu „česká slovanská politika“. „Proslovanské, proruské a další tendence totiž představovaly nezastupitelný fenomén se zřetelnou formativní úlohou. Právě na poměru k slovanské – polské, balkánské či ruské - otázce se tříbila česká politická diskuze. Tyto vazby sehrávaly v českém prostředí posilující roli od dob Kollára a Herdera.“²³⁹ Do tohoto proudu řadíme Josefa Holečka.

Co znamenalo podle Holečka slovanství? Nutno podotknout, že myšlenka jednotného slovanského národa byla pro něj iluzí. „Co jsou Slované Slovany, vždycky se jen od sebe různili a vzdalovali,“ psal v *Peru*.²⁴⁰ Hájil názor, že každý slovanský národ se musí rozvíjet svébytně a samostatně. Dále nabádal, že pro český národ je důležitá česká jednotná myšlenka, která musí vzniknout doma, nezávislá na velkých slovanských národech. Josef Holeček dával najevo, že nevěří ve všeslovanství. Na tuto skutečnost upozorňoval Albert Pražák a v *Českém obrození* napsal, že „Holeček přes všechna hesla o slovanství v literatuře a o nutnosti přibírat do ní východní prvky, pokládal Slovanstvo jako celek za iluzi a počítal s faktem čtyř hlavních slovanských národů.“²⁴¹

²³⁵ Jan Herben napsal, že Holeček byl v roce 1886 asi jediným členem redakce *Národních listů*, který zůstával přesvědčen o pravosti Rukopisů. Blíže Jan HERBEN, *Knihy vzpomínek*, Praha 1936, s. 252.

²³⁶ Alexandr BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, Brno 2012, s. 238. (disertační práce)

²³⁷ Josef HOLEČEK, *Pero III.*, Praha 1924, s. 151.

²³⁸ Srov. blíže v kapitole I. *Příchod do Prahy; budování kariéry spisovatele a žurnalisty*, s. 30-31.

²³⁹ Vratislav DOUBEK, *T. G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*, Praha 1999, s. 12-14.

²⁴⁰ Josef HOLEČEK, *Pero IV.*, Praha 1925, s. 218.

²⁴¹ Albert PRAŽÁK, *České obrození*, Praha 1948, s. 168.

V podstatě toto mínění koresponduje s Holečkovým životním principem individuálnosti a nezávislosti. Zastával právo na sebeurčení národů. Věřil, že každý moderní a vzdělaný člověk musí takové právo respektovat.

Nikdy ze svých stanovisek neustoupil. Např. ve své proruské orientaci byl neochvějný. Těžko přijímal rusko – japonský konflikt z let 1904-1905, který zpočátku hodnotil optimisticky slovy: „Rusové utlukou Japonce čepicemi!“²⁴² Jako redaktor *Národních listů* specializovaný na slovanskou politiku musel události na bojišti sledovat a podávat o nich informace ve svých zprávách. Ze vzpomínek jeho kolegy Zevlouna (pseudonym Ladislava Tůmy) vyplývá, že nesl tuto práci velmi těžce. Posléze předal Prokop Grégr tuto agendu jinému kolegovi z redakce, protože špatně se vyvíjející válečná situace byla pro Holečka nesnesitelná. Zvlášť když tento konflikt popisovaly německé noviny, které denně procházel. V redakci přiznával, jak citelně se ho vývoj na východě dotýká: „Přišel bych o zdraví – celé noci nespím! Prosím vás, dělejte to, abych ty prolhané vídeňské a berlínské zprávy ani číst nemusel!“²⁴³ Bezesporu se u něj projevila jeho typická nechuť vůči všemu německému či rakouskému. Další velká vlna rusofilství přišla s vypuknutím první světové války a „napájela se především ze zdrojů literárních a metafyzických“.²⁴⁴ Podíl na rostoucím zájmu o Rusko mělo také hnutí Karla Kramáře.²⁴⁵ Proto se ho možná více dotkly události v Rusku z roku 1917, tedy bolševický převrat. Vznik bolševismu jako ideologie a její rozšíření připisoval Němcům. Stejně jako Karel Kramář, zůstal po první světové válce věrný své představě Ruska. Na sklonku života konstatoval, že Češi slovanskou myšlenku nikdy plně nepochopili a dívali se na ni příliš naivně. Z tohoto našeho národního „nedostatku“ opět obviňoval Němce a jejich schopnost s naším národem obratně manipulovat.

Nikdy se netajil nevráživostí vůči všemu německému. Od dětství neměl rád německý jazyk, protože se mu těžko učil a pokaždé mu němčina připomínala, do jak velké míry byla česká kultura propojena s německou kulturou. Trval na myšlence „odpradávné“ nevráživosti mezi Čechy a Němci. Vše německé mu bylo nepřátelské.

²⁴² Národní listy, 10. března 1929.

²⁴³ Národní listy, 10. března 1929.

²⁴⁴ Blíže Robert SAK, *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, Praha 1995, 174 s.

²⁴⁵ Holeček a Kramář se shodovali v myšlence slovanské vzájemnosti, kterou nevnímaly jako překážku národní osobitosti. Kramář na slovanském sjezdu v Praze roku 1908 vystoupil s teorií „novoslovanství“. Čeští „novoslované“ se snažili o posílení vztahů mezi Srby a Bulhary. To byla slovanská politika proti rakouským zájmům. Blíže Karel KRAMÁŘ, *Na obranu slovanské politiky*, Praha 1926, s. 13. „V našem národě došlo ke slévání pojmu Čech a Slovan, ale nikdy to nepřekáželo národnímu individualismu... cílem slovanství není bořit individualitu každého slovanského národa.“ (s. 13)

Němce označil v *Zájezdu na Rus* za pánovité a naduté, ale pokud chtěli něčeho dosáhnout, dokázali se přetvařovat a být příjemní.

Když slyšel Čecha nebo Slováka mluvit německy, reagoval svým „holečkovským“ stylem - prezíravostí. Kolega z redakce napsal: „Ubytovali jsem se v Grand hotelu a při večeři nám předložili jen německý jídelní lístek. Holeček jej odmítl, ale neměli jiného, a ani slovíčka mezi číšníky, který by uměl česky. Bylo to roku 1882. Konečně přišel občan, který česky uměl, ba byl dokonce i Čech. Byl to vrátný hotelu... a Holeček si spokojeně hladil svůj, již tehdy mohutný vous.“²⁴⁶

Po roce 1918 byl zklamán nejenom vývojem v Rusku, ale také vývojem Československé republiky. V dopise napsal: „I stav našeho národa mě zarmucuje. Staré chyby jeho nyní, v epoše nové samostatnosti, ještě ostřeji vystupují než dříve a já se obávám, že všechno prošustruje a že s ní bude hůř, než kdykoli jindy.“²⁴⁷ Jako člen strany Národní demokracie vystoupil kriticky proti soudobé politice spiskem *Prvé tříletí Československé republiky*²⁴⁸. Byl zklamán z první republiky, ve které převládla anglosaská filozofie a pragmatismus. Byl přesvědčený, že jen křesťanská morálka je jediný správný prostředek vedoucí k reformám. V novém československém státě ji paradoxně začal nejvíce postrádat. Nakonec se přikláněl více k pravicovým kritikům nové republiky.

4.2 Selství

Nelze zjednodušeně přiřadit Josefa Holečka ke spisovatelům venkovské prózy. Jeho mnohasvazkové dílo věnované jihočeské vesnici prostupuje složitý myšlenkový a sociální systém, který není prostým realismem druhé poloviny 19. století. Činům svých literárních hrdinů dával vyšší životní smysl. Vycházel z bohatých etnografických znalostí. Postavám v románovém cyklu *Naši* nechybí propracovaná psychologická struktura, která na sebe nejvíce upozorňuje v dětských postavách Bartoně a Frantíka.²⁴⁹ *Naši* disponují celistvým myšlenkovým světem, který se v množství pokračování nerozpadl.

²⁴⁶ Národní listy, 27. února 1928.

²⁴⁷ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis J. Holečka Antonínu Řezáčovi, rok 1922.

²⁴⁸ Josef HOLEČEK, *Prvé tříletí Československé republiky*, Praha 1922.

²⁴⁹ Frantík a Bartoň byli synové jihočeských sedláků, kteří se zpočátku neměli rádi. První a druhý díl *Našich* je věnován jim. Jsou spojeni s přírodou, oba mají nesmírně bohatou a barvitou fantazii. Bartoň rozmlouvá se zvířátky, vodou i rostlinami. Kapitoly o dětech obsahují prvky pohádkových motivů, romantismu a impresionistické obrazy krajiny.

Vlastní národ tím nabádal k hledání svébytných jednotících prvků, které našel u Jihoslovanů a v selském, potažmo slovanském prostředí. Jeho přístup lze chápat jako „nacionální konzervatismus“²⁵⁰. Jeho myšlenky byly nápadně totožné s ideologií agrární strany, která za první republiky prezentovala venkov jako jediný správný pojící prvek demokratického státu. „Jejím základem (ideologie agrární strany) bylo až mystické pojetí půdy jako základu, na němž je organizována společnost a s tím související význam zemědělců, kteří v rukou drží zdroj potravy pro celou společnost a jimž je třeba zajistit náležité postavení ve společnosti. Kromě mimořádné úlohy zemědělce v životě společnosti byla zdůrazňována převaha venkova nad městem vůbec. Půdu je třeba udržet v rukou lidu, resp. mírumilovných rolníků, kteří lpěním na tradičních hodnotách a odporem proti extrémům politickým, náboženským, sociálním i nacionálním představují základ státu a demokracie, pojistku stability a míru. Příznačná byla i idealizace venkova, zemědělce a zemědělství, vyjádřená literárním ruralismem.“²⁵¹ Josef Holeček chápal vesnici jako jediný zdravý svět, který ničí pokrok.²⁵² Stejně jako romantičtí vlastenci první poloviny 19. století věřil, že český (slovanský) národ je oproti západním národům něčím výjimečným. Podstatou, povahou nebo názory lidu. Slované vidění jako typičtí zemědělci vystupovali v souladu se starší tradicí jako mírumilovní nositelé demokracie a lidství v opozici k výbojným Němcům, dědicům zhoubné římské tradice.²⁵³ V jihoslovanské kultuře posléze našel konkrétnější inspiraci pro posílení českého národa, kterému podle něj chyběla hrdost a bojovný duch.²⁵⁴ Srovnáváním rysů jihočeských sedláků a Černohorců (a jiných slovanských národů) došel k závěru, že selství je prvotním základem evropské kultury.²⁵⁵ Holečkovými slovy: „V každém sedláku, i na Západě, žije vědomí, že od něho je živ měšťák i pán. Sedlák je živitelem společnosti.“²⁵⁶ Usuzoval, že jihočeský sedlák „zná ze staletých zkušeností mnohem

²⁵⁰ Alexandr BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, Brno 2012 (disertační práce), s. 76.

²⁵¹ TAMTÉŽ, s. 75.

²⁵² Za povšimnutí stojí skutečnost, že se Holečkova rodina ze Stožic nebránila pokroku v hospodaření, a naopak se snažila uplatňovat na svém statku moderní techniku, kterou případně mohli používat jejich sousedé. Blíže Jelena HOLEČKOVÁ – DOLANSKÁ, *O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi*, Vodňany 2008, s. 27.

²⁵³ Alexandr BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, Brno 2012, s. 76. (disertační práce)

²⁵⁴ Takové smýšlení se neobešlo bez kritiky. Pro mnohé byli Černohorci pouze zaostalým a divokým malým národem.

²⁵⁵ Blíže v Josef HOLEČEK, *Selství*, Praha 1928. Rozsáhlá kniha zabývající se „dějinami“ selství a selského lidu. Stejně jako *Zájezd na Rus* se tato kniha setkala s malým čtenářským zájmem.

²⁵⁶ TÝŽ, *Zájezd na Rus*, Praha 1899, s. 151.

více, než slavné národohospodářské kapacity, kterým se koří celý svět.²⁵⁷ Holečkův sedlák Kojan se staví zřetelně na stranu selského lidu, který byl dle jeho názoru potomkem Abela. „Lidská společnost je uspořádaná k obrazu božím a jen boží síla ji může měnit. Kain byl počátkem panského stavu, který by bez selského lidu neměl ani majetku, ani peněz, sedlák je ten, kdo na pány pracuje, obléká je, krmí je.“²⁵⁸

Základní tezí selského života byla venkovská religiozita, která vyrůstala na jihočeském venkově z tradic husitských myslitelů Husa a Chelčického. Rekatolizovaný sedlák zůstal hloubavým myslitelem. Ale nikdy nepřejímal osud pasivně, jak si přál Chelčický. Naopak byl silný a konající. „Sedlák je základem společnosti, sedlák jest jediným pomocníkem Kristovým, on jediný usnadnil mu dílo spásy a všichni ostatní stali se ho účastnými mimo svou zásluhu, leda by se jim za zásluhu počítalo umučení a ukřižování Spasitelovo.“²⁵⁹

Od konce 19. století až po 20. léta 20. století působil Holeček se svým filozofickými úvahami jako konzervativní zpátečník. Získal si příznivce i odpůrce. Do jisté míry vytvořil v deseti svazcích *Našich* konzervativní utopii. Ideální svět společnosti založené na religiozitě a tradicích. Dnes jsou tyto teze hodnocené jako jeden z mýtů českých dějin.²⁶⁰

4.3 Názory odborné veřejnosti

Pro současníky nebylo jednoduché Josefa Holečka a jeho tvorbu zařadit do literárních struktur. Zůstávala otázka, zda jej přiřadit k lumírovcům či ruchovcům. Zda je představitelem romantismu nebo realismu. Dodnes se různí odborné názory na Holečkovo rozsáhlé dílo. Stále bývá interpretováno v několika rovinách nebo naopak je hledána jeho komplexnost. Pojmy ruchovci a lumírovci hodnotíme z dnešního hlediska

²⁵⁷ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 93.

²⁵⁸ TÝŽ, *Naši I.*, Praha 1926, s. 128.

²⁵⁹ TÝŽ, *Naši I.*, Praha 1926, s. 148.

²⁶⁰ Blíže v Jiří RAK, *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*, Praha 1994.

Podobné názory v českém prostředí nebyly ničím novým. Ke zrodu tohoto vnímání selského lidu přispělo už osvícenství, které ocenilo ekonomický přínos sedláka a zdůrazňoval ho i Holeček. Společnost první poloviny 19. století hledala „nezkaženou duši“ národa. Venkovu připisovali ideální společenské uspořádání stojící na pevných morálních pravidlech a neochvějném řádu. S tím lze také ztotožnit Holečkovy názory. Arne Novák v jeho případě hovoří o filozofii selství a psychologickém obrazu selské duše. Ve druhé polovině 19. století idealizace českého venkova vrcholila. Důkazem je charakter Jubilejní výstavy z roku 1891, na které se vedle moderní hospodářské vyspělosti českého národa prezentovala také tradiční českou vesnici. Stvrzením byla také Národopisná výstava konající se roku 1895.

Z dnešního pohledu hodnotíme toto smýšlení o sedlácích jako mýtus přetrvávající z dob českého národního hnutí.

jako terminologicky nepřesné. Na přelomu sedmdesátých a osmdesátých let 19. století se v českém básnictví traduje o tzv. sporu národovců a kosmopolitů (jinak jako polemika mezi ruchovci a lumírovci). Šlo o období hledání nových cest a proudů v literatuře, které se označuje pojmem parnasismus.²⁶¹

Na filozofickou a psychologickou stránku Holečkova díla se zaměřila stať Miloslava Hýska²⁶². Upozornila na to, že Holeček nebyl pouze žurnalista či básník, ale byl také filozof. V dobách, kdy vycházely první díly *Našich*, byl vnímán spíše jako radikální slovanský žurnalista. Hovoříme o době začátku 20. století, jak uvádí ve své stati M. Hýsek z roku 1928. V prvním desetiletí 20. století zaujal Holeček významného literárního kritika F. X. Šaldu či česko-vídeňského slavistu Josefa Karáska. Ten mu přiřkl jinou roli v české literatuře – „básníka českého venkova, jenž hluboce pronikl do národní duše.“²⁶³ Dávno předtím, než s propracovaným konceptem národní povahy (jihočešství) vystoupil Emanuel Chalupný (1907), psal o jihočeské povaze sám Holeček. Vycházely první odborné studie o Josefu Holečkovi. Budovaly spolu s tiskem Holečkův veřejný obraz.

Jan Voborník svou studii o Josefu Holečkovi vydal v roce 1913.²⁶⁴ Voborník spatřoval v Holečkovi představitele jihočeského selství, do jisté míry následujícího učení Petra Chelčického. Přiřadil jej k dědicům evangelické národní české duše pocházející ze selského prostředí.

Veřejnost přijala Holečka jako představitele jihočeské povahy, ačkoliv se spekulovalo o tom, zda je takový sociologický pojem skutečně relevantní.²⁶⁵ „Časem však i Grégr poznal, že Holeček v mnohém má pravdu a že domnělý vzdor či správněji řečeno sebevědomí Holečkovo původ svůj má v jeho vždy hluboce vážném nazírání na

²⁶¹ Blíže Aleš HAMAN, *Trvání v proměně*, Praha 2007, s. 215-251. Pojem parnasismus je přejímán z francouzské literární historie. Francouzskou poezii na počátku šedesátých let 19. století ovlivnily dvě seskupení mladých básníků. Jedni se stavěli do role „věštců budoucnosti“, chtěli literaturou ovlivnit názor mládeže a dění v politice. Druhé seskupení básníků odmítalo psát společensky účelovou poezii a kladlo důraz na tvarovou propracovanost básně. V tomto požadavku se obě seskupení shodovala. V českém prostředí také došlo na vnitřní diferenciaci literatury, oddělování beletrie a populární literatury. Obnovily se nároky na kulturně reprezentativní poslání literatury. U nás se také ruchovci i lumírovci zaměřili na formální stránku projevu.

²⁶² Národní listy, 24. února 1928. Blíže Miloslav HÝSEK, *O Josefu Holečkovi. O bratřech Mrštících; dva proslovy*, Praha 1941. Dále TÝŽ, *Naši*, *Naše doba* 6, Praha 1899, s. 73-77. Dále TÝŽ, *Josef Holeček*, *Naše doba* 30, Praha 1923, s. 332-337.

²⁶³ Národní listy, 24. února 1928.

²⁶⁴ Jan VOBORNÍK, *Josef Holeček*, Praha 1913.

²⁶⁵ Blíže v kapitole Emanuel Chalupný a Holeček; koncepce jihočešství, s. 68.

tu neb onu věc, v jeho typicky jihočeské, hloubavé povaze, jež uzná-li něco za dobré a svaté, dovede toho hájiti proti všem.²⁶⁶

Voborník vyzdvihoval jeho kritičnost a přímou. Bezsporu vycházel ve svém rozboru z *Pera*, Holečkova autobiografického románu. Jako příklady přejímal mnohé Holečkovy vzpomínky. Dále ztotožňoval postavu Bartoně z *Našich* s osobou samotného autora. Bratr Josefa, Jan Holeček²⁶⁷ se svěřil neteři Jeleně, že sám v postavě Bartoně našel podobnost s jejím otcem.

Za zdroj jeho neochvějně víry a neústupnosti bylo považováno selství a slovanství, potažmo junáctví. Je jistá spojitost mezi slovanými kmeny a jihočeským sedlákem – odvaha, chuť bojovat za správnou věc, neochvějnost a morálka. V černoهورských junácích našel to samé, co u jihočeského sedláka a postrádal u českého národa – odvahu, chuť bojovat za všech okolností za pravdu, svobodu a vlastní národ. Nikdo jiný u nás neprostudoval jihoslovanský národ tak komplexně jako Holeček Černohorce. Zaměřil se na rozbor jazyka a národní historie, tradičního způsobu života. Ne náhodou dostali čeští skauti název „Junáci“. Zakladatel českého skautingu, Antonín Benjamin Svojsík, ve své první knize *Základy junáctví*²⁶⁸, dal prostor Josefu Holečkovi s kapitolou *Černohorští junáci*.

Holeček zde vzpomíná, jak radostně přivítal vznik skautingu²⁶⁹, který chápal jako možnou cestu, mezi tzv. dvěma póly evropského myšlení – německým nadčlověčenstvím a ruským tolstojovským "neodporuj zlému". Český skauting, jenž vznikl roku 1912 a primárně se odkazoval na anglický skauting, přirovnával k chování čestných obyvatel Černé Hory. Zastával myšlenku, že Slovanům je mnohem bližší černoهورství než anglické tradice. Černoهورský junák vznikl v nejtemnějších dějinách tohoto státu. Každý junák si snaží osvojit základní ctnosti. Čisté junáctví je národním ideálem Černohorců a v něm se nejvyšší chabrost snoubí s plností lidského soucitu.²⁷⁰ Pravý junák v sobě má jak soucit, tak odvahu, není možné, aby měl jen jedno.

Roku 1926 vydal E. Chalupný první obsáhlejší sociologickou studii o Josefu Holečkovi. Již na konci 20. let 20. století byl všeobecně přijímán názor, že Holeček je velikán naší literatury i filozofie, jenž nejde zařadit do literárních proudů. K tomuto

²⁶⁶ NL, 7. března 1929.

²⁶⁷ Příloha 15.

²⁶⁸ Antonín Benjamin SVOJSÍK, *Základy junáctví*, Praha 1912, s. 80 – 88.

²⁶⁹ Český skauting vznikl roku 1912 a za zakladatele je považován Antonín František Svojsík, známý jako Antonín Benjamin Svojsík. Jeho kniha *Základy junáctví* vychází z publikace *Scouting for boys*, kterou napsal a vydal zakladatel světového skautingu, Angličan sir Robert Baden Powell.

²⁷⁰ Antonín Benjamin SVOJSÍK, *Základy junáctví*. Praha 1991, s.82.

názoru přispěla právě i Chalupného práce²⁷¹. Recenzent si Chalupného práce pozitivně cenil a považoval ji za poměrně vyrovnanou a skutečně odborně vypracovanou, ačkoliv byl Chalupného obdiv zřejmý. „Celé dílo dr. Chalupného jest psáno věcně, dokumentárně přesnou vědeckou metodou i formou, a co si zvláště cením, znamenitým jazykem a stylem.“²⁷² Recenzent sdílel Chalupného myšlenku, že Holeček je představitelem typické české duše, monumentálního představitele českého národa, české touhy a vůle. A právě v *Našich* učinil svoje vyznání.

Holeček mu se svým dílem plně posloužil jako doplňující článek pro své sociologické teorie. Sporná byla kapitola, ve které velmi přísně kritizoval Jaroslava Vrchlického, a která vyvolala veliký negativní ohlas. Emanuel Chalupný s oblibou vykládal osudy a činnost obou spisovatelů v protikladech. Stavěl oba spisovatele příliš kriticky do protikladných rolí v české literatuře.

Ve dvacátých letech 20. století se v literárních kruzích otevřeně srovnával Holeček a Vrchlický. Oba narození ve stejném roce i měsíci, oba debutující ve stejném sborníku. Vstoupili do literatury se svými básnickými příspěvky v almanachu *Anemonky*. Navzájem mohli sledovat své literární počátky. Jejich dílo nabylo monumentálních rozměrů a neomezovalo se na jeden a týž žánr. Potud jsou jejich spisovatelské osudy společné. Holeček orientoval svou tvorbu na slovanské prostředí, upozorňoval na potřebu poznávat malé slovanské národy a čerpaní z jejich tradic (folklorní motivy). Věřil v sílu národní literatury, která měla být zbavena všech prvků připomínající západní vzory. Vrchlický naopak reprezentoval skupinu literátů, kteří pro rozvoj české literatury hledali zdroj inspirace v západních literaturách. Tato skutečnost ale nic nevypovídá o protikladnosti, kterou nabízel ve svých studiích Emanuel Chalupný.

Přesto jen Vrchlický si dokázal vydobýt obdiv a popularitu na dlouhá léta. Čtenáři toužili poznat demokratické a liberální země a mnohem více upřednostňovali anglosaskou literaturu. V této situaci se stalo kompromisním řešením jakési „rozdělení“ české literatury přijímající vlivy ze západní Evropy a ze slovanské části Evropy. „Vrchlický českému Parnasu razí cesty po nivách západoevropských, románských a germánských. Holeček se pouští na trnitou pouť po světě výhradně slovanském, stává se tak protiváhou poromanšťování a pogermanisování české kultury a literárního

²⁷¹ Blíže v kapitole *Emanuel Chalupný a Josef Holeček; koncepce jihočešství*, s. 67.

²⁷² Český Jih, 15. května 1926.

vkusu.²⁷³ Vrchlický i Holeček ztělesňovali oba proudy, které rozdělovaly českou literaturu hledající svou novou skutečnou podobu.

Veřejně se prodiskutovala skutečnost, proč bylo Holečkovy dílo tak málo oblíbené u čtenářů a proč bylo odmítáno i u nakladatelů nebo knihkupců. Proč nebyl tolik oblíbený jako Jaroslav Vrchlický či Alois Jirásek? Leckteří oceňovali moudrost jihočeských sedláků *Našich*, jiní nacházeli velké pozitivum v jazykovém zpracování tohoto díla. Rozsáhlé dílo mělo své obdivovatele. Mezi Holečkovy čtenáře patřily osobnosti, jako byli Karel Kramář či Alois Rašín.^{274 275}

F. X. Šalda srovnával mezi Holečkem a Aloisem Jiráskem.²⁷⁶ Vyjádřil se takto: „...Jak malá je popularita a proslulost Holečkova vedle popularity a proslulosti Jiráskovy! Jak malý a úzký okruh jeho čtenářstva vedle širé čtenářské obce Jiráskovy. V čem je toho příčina? Předně v tom, že Jirásek je do jisté míry duch odvozený, populisátor daných koncepcí historických, kdežto Holeček je duch prvotný a na výsost původní... Za druhé: Jirásek se dovolává vášní dnešního dne, vášní politických...“²⁷⁷ Jinými slovy, úskalím Holečkovy tvorby byla neaktuálnost, rozsáhlost a především stálost témat a názorů. Pohrdal pravidly pro zábavnost a čtivost. Holeček s úporností prosazoval své myšlenky, ideály v každé nové knize stejným způsobem, ačkoliv téma se lišilo. Nikdy nevynechával úvahové pasáže, které mohly čtenáře odrazovat od přečtení dalších kapitol, dokonce celých knih. Pro Šaldu bylo Holečkovy dílo jednotné a organické, nazýval jej vesnickým románem, eposem, který se bez oddychu věnuje detailu člověka, života, eposem zachycující duši vesnice; je studií vesnice a jejího života. U Holečka cenil opět snahu o originalitu a původnost, kterou si udržoval po celý život bez ohledu na kritiku či nezájem.²⁷⁸

²⁷³ Národní listy, 25. února 1928.

²⁷⁴ Alois Rašín četl *Naše* ve vídeňském vězení, jak dokládá jeho osobní korespondence. Dopis z 8. listopadu 1915. „Čtu nyní *'Naši'*. Prvý díl jako když vlahou vodu lije...*Dětská psychologie báječná. Až vám to pošlu zpět, děti musí číst. Mimovolně člověk vidí jižní Čechy pod Šumavou, náš milý Písek, se svými Jihočechy a celá kniha tou krajinou voní a dýchá, minulost do ní zasáhá ne vypravováním, nýbrž charakterem lidí, těch selských božích bojovníků a českých bratrů. Přes staletí od pokolení k pokolení přenášejí se vlastnosti předků a v denních hovorech se ozývá minulé snažení, toužení a zápasení. Je to dokonalejší, krásnější než knihy Selmy Lagerlöfövé obdařené Nobelovou cenou. Holeček snad ani neví, jak ohromnou věc napsal.*“ NL, 19. února 1933.

²⁷⁵ Od roku 1910 vlastnila Národní listy Pražská akciová tiskárna, kterou řídili Karel Kramář a Alois Rašín.

²⁷⁶ Šaldovo srovnání mrzelo např. Zdenku Holečkovou a její dceru Jelenu. Osobně se jich dotkl, že byli Holeček s Jiráskem hodnoceni jako protiklady, protože v soukromí byli dlouholetými přáteli.

²⁷⁷ František Xaver ŠALDA, *Šaldův zápisník II.*, Praha 1930, s. 250 – 251.

²⁷⁸ TAMTĚŽ, s. 250. „Holeček vynalézá si všechno, řekl bych, od samého materiálu pro svou stavbu tam, kde to Jirásek jen sbírá; Holeček je velmi původní myslitel společenský, který se ti nemusí líbit pro svůj at' domělý, at' skutečný konservatism...“

V roce 1928 byl v *Národních listech* uveřejněn rozhovor s J. Holečkem, ve kterém zmínil statistiku Masarykova lidovýchovného ústavu (dále jen MLU) poskytující knihy veřejným knihovnám. Spisovatel z ní vydedukoval skutečnost, že jeho knihy nejsou v knihovnách žádané a poptávka je velmi nízká. Proti spisovatelově reakci se vedení MLU ohradilo a nechalo otisknout dodatečné vysvětlení: „Dále statistika knižního nákupu není ještě měřítkem zájmu čtenářstva, a pokud víme, těší se Holečkovy knihy v knihovnách, v nichž jsou zařazeny, značné poptávce... Podle zájmu, který je o toto dílo, můžeme soudit, že příčinou toho, že *'Naši'* nejsou mezi nejžádanějšími (objednanými) knihami v těch knihovnách, kterým dodáváme, je jen objem a cena tohoto skvělého díla... V pořadí spisovatelů, jejichž knihy byly v posledních 4 letech nejčastěji žádány a vypraveny jest Holeček s 1036 svazky na 28. místě, před Macharem, Mrštíkem, Klicperou, Zeyerem, Staškem...“²⁷⁹ Na sklonku života si byl vědom úzkého okruhu svých čtenářů. Přesto se snažil najít uspokojení ze své práce v jakémsi morálním aspektu, který *Naši* vnášeli do literatury. Své spisy vydával vlastním nákladem a prodával, protože o ně neměli zájem nakladatelé ani následně knihkupci. V této souvislosti Ignát Hermann uváděl historku kolující mezi lidmi, jak Holeček prodával své knihy. „... Nabízel je svým přátelům a známým po kavárnách a vinárnách. Těmito knihami míval přímo nabitě kapsy všech svých spodních i vrchních kabátů, takže když přišel do kavárny anebo vinárny, poznali to sedící tam jeho přátelé a známí podle jeho zvětšené tělesné šířky.“²⁸⁰ Do jaké míry se historka zakládala na pravdě, nejde s určitostí tvrdit. Zdá se to být spíš nadsázkou, než skutečným obrazem vážného a zádumčivého Josefa Holečka.

Literární historik a kritik Arne Novák v Holečkovi viděl zvláštní směs radikálnosti a konzervatismu. Na jednu stranu byl přemýšlivým filozofem a na druhou byl přísným pozorovatelem skutečného života. Člověka zakotvoval v sociálním a národnostním prostředí. Určující pro něj ve vývoji osobnosti byl rodný kraj či zem a vše bylo podmíněné krajinou či povoláním předků. „Každý národ si podle něho v přirození rámci svého bytí vytváří svou etiku, svůj mravní a náboženský ideál, své pojetí Boha a světa a vytvořiv je, jenom nesnadno, ba takměř jen na oko od něho upouští – pro spisovatele budou tedy právě ty postavy a děje nejpoutavější a nejplodnější, za nimiž

²⁷⁹ Národní listy, 2. března 1928.

²⁸⁰ LA PNP, fond Josef HOLEČEK, nedatovaný novinový výstřížek Josef Holeček ve vzpomínkách přátel.

bude prosvítati typicky tato filosofie národní.“²⁸¹ Novák také poukazoval, jako mnozí literární kritici a historikové, na problém literárněhistorického zařazení Holečkova díla. Při rozboru Holečkovy tvorby se zaměřoval na prvky literárního realismu a romantismu. Jedna z kladených otázek byla, zda byl Holeček spíše představitel realismu či romantismu.²⁸² Odpovídal takto: „Ač v životě prokázal nemálo selského praktického realismu a odtud pramenící kritičnosti, ač v díle osvědčil silný dar skutečnostního pozorování hlavně v detailu, ač se ostře stavěl proti citové a obrazotvorné exaltaci svých vrstevníků, byl Holeček v podstatě duchem romantickým. Romantický je též nadšeně kladný Holečkův poměr k lidové písni, nejen české, ale slovanské vůbec, který ještě silněji než druh jeho mladosti, J. V. Sládek, projevil překlady, ohlasy od jinošství až po *Sokoloviče*²⁸³ a *Mráz*²⁸⁴, a který vydatně pronikl i do *Našich*. Umělecky podřizoval Holeček zpravidla reálné modely, povýšené na skladné typy, doktríně romantické, a to do takové míry, že za ideovou funkcí mizí podíl reality a přímého pozorování; pak jeho dílo, mohutné v partiích lyricky a mravoličně vzpomínkových i v živlu povahotvornem, pozbývá iluze skutečnosti a přesvědčivé konkrétnosti...“²⁸⁵

Holeček udržoval kontakt se svými čtenáři prostřednictvím korespondence. Knihy, které vlastním nákladem vydával, posílal zájemcům. Mnozí jej žádali o autogram nebo mu jen vyjadřovali obdiv.²⁸⁶ Oproti tomu v jihoslovanských zemích, konkrétně v Srbsku či Černé Hoře, byl velmi populární a známý mezi širokou veřejností. Byl vyznamenán knížetem Danilem I. v roce 1898 a řádem sv. Sávy srbským králem Petrem Osvoboditelem v roce 1911.²⁸⁷ „Udělením řádu dávali Slované najevo svůj vděk za jeho přízeň a péči o jednotlivé slovanské větve. A což bylo radostí, když

²⁸¹ LA PNP, fond Josef HOLEČEK, novinový výstřižek s textem od Arneho Nováka *Dvoji metoda*.

²⁸² V současné době se touto otázkou zabývala literární historička Jaroslava Janáčková, která považuje Holečka za novoromantika. Blíže v Jaroslava JANÁČKOVÁ, *Idylická epopéj a její osud*, in: Román mezi modernami, Praha 1998, s. 121–161. Termín novoromantikové ke srov. Jan LEHÁR - Alexandr STICH (edd.), *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2006, s. 297. Novoromantikové se projevovali výrazným smyslem pro historismus, pro prohlubující se duchovní krizi, již se snažili čelit, navazovali na romantismus z počátku 19. století, přijímali podněty realismu, dekadence, symbolismu a dalších.

Jiné stanovisko zastává literární historik a teoretik František Všeticka. Srov. František VŠETIČKA, *Počátek Holečkova cyklu Naši*, in: *Ruralismus. Jeho kořeny a dědictví*, Semily 2005, s. 39–43. „*Je to bytostný realista s moralizující a obšírně přesvědčující tendencí (inklinuje-li Holeček k některým z dobových moderních směrů, pak je to nejspíše impresionismus...)*.“

²⁸³ Josef HOLEČEK, *Sokolovič*, Praha 1922.

²⁸⁴ TÝŽ, *Mráz čili rok 1916*, Praha 1929.

²⁸⁵ Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 784.

²⁸⁶ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Sigismunda Boušky J. Holečkovi z roku 1902. „*Slovutný pane, miluji Vaše dílo. Vysoce je cením. Prosím, byste mi zaslal celou serii Našich...Váš Bartoň je tak geniální, že se mi nic z posledních let u nás nic nelíbí, než tahle práce Vaše. Jak je to české, jak česky psané, jaký slovník, jak celá naše duše v tom.*“

²⁸⁷ Příloha 16.

mezi ně Holeček zavítal! Tu jako by sám panovník mezi lid přišel. Ve vlastní redakci druhdy Holeček takového obdivu nenalézal...“²⁸⁸ Jihoslované ho poznávali na ulicích, oslovovali ho a chtěli s ním promluvit pár slov. Podobně znám byl mezi literáty či žurnalisty ve Finsku. I z této země se mu dostalo uznání a vyznamenání za vynikající překlad finského národního eposu *Kalevala*.²⁸⁹

Čeští čtenářští příznivci jej zahrnovali slovy chvály a obdivu. Z dopisů vyplývají mnohé postřehy či důvody, proč se lidé k *Našim* vraceli, a co pro ně tato kniha skutečně znamenala. *Naši* (a celá jeho tvorba) měla povzbuzující účinek pro národní vlastence, jakými například byli legionáři.²⁹⁰ A rozhodně nejcitelněji se dotýkala samotných Jihočechů.²⁹¹

4.4 Poslední rozloučení

Josef Holeček pracoval na svém nejrozsáhlejším díle *Naši* do poslední chvíle. Přesto zůstalo nedokončeno. Během několika posledních zim svého života si stěžoval na zdravotní potíže, které ho upoutávaly na lůžko. Svá předešlá drobná nastydnutí zanedbával. Soudil, že si začala vybírat svou daň. S příchodem jara se mu dařilo lépe. Od ledna 1929 se začal zhoršovat jeho zdravotní stav. Zemřel náhle 6. března 1929 mezi sedmou a osmou hodinou ranní, ačkoliv se zdálo, že se jeho stav zlepšil. Jako příčinu smrti uváděl tisk srdeční mrtvici, tedy infarkt.²⁹² Holečkovo úmrtí vzbudilo velký ohlas. Rok předtím Holeček slavil životní jubileum sedmdesát pět let a nikoho by nenapadlo, že statného muže přemůže nevládná a mrazivá zima následujícího roku. Mnozí lidé na něj vzpomínali a novinové články přinášely informace o dění kolem

²⁸⁸ Národní listy, 6. května 1929.

²⁸⁹ LA PNP, fond Josef Holeček, nedatovaný novinový výstřížek *Josef Holeček ve vzpomínkách přátel*. „Jeden z účastníků novinářského zájezdu do Finska v roce 1931 vypravuje: Finská vláda uspořádala pro nás v Helsinkách večeři...Tu nedaleko mne sedící jeden z finských účastníků se náhle zeptal: ‚A co prosím vás, dělá spisovatel Holeček?...Kdo by u nás neznal Josefa Holečka? Vždyť je to autor, který do češtiny přeložil náš národní epos *Kalevalu*! A jak jej přeložil! Toho přece u nás zná každý, kdo má něco společného s kulturou.‘“

²⁹⁰ LA PNP, fond Josef Holeček, dopis Rudolfa Medka J. Holečkovi, nedatován. „Učil jste svůj národ mužnosti a obracel jste jeho tvář k věčně živým zdrojům národní a kmenové jadrnosti. Toto veliké dílo mohutně působilo i na legionářskou duši, jež z něho tolikrát čerpala sílu a odvahu. A buďte ujištěn, drahý Mistře, že v srdcích všech opravdových a čestných legionářů jsou pro Vás živý city velmi upřímné a vroucí...“

²⁹¹ TAMTÉŽ, dopis Miloslava Novotného J. Holečkovi z 1. března 1928. „Vždyť to není jen kniha *Stožic*, je to kniha každého jihočeského srdce, které posedá otázka a úzkost, že jsme jiní poněkud než ti ze Středních Čech, že na nás to jihočeští přátelé hned poznávají hned při seznamování.“

²⁹² Dalibor HOLUB, *Josef Holeček*, in: Vladimír Forst (ed.), Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce H-J, Praha 1993, s. 239. Lexikon uvádí jako příčinu smrti záchvat mrtvice.

pohřbu. Vzpomínky bývalých kolegů či přátel uveřejněné v novinách při této smutné události působí důvěrněji a uvolněněji, než články vydávané k jeho životním jubileím.

Jeho pohřeb se konal se v Pantheonu Národního muzea dne 9. března 1929.²⁹³ Prostory byly pro veřejnost otevřeny a lidé se mohli se spisovatelem přijít rozloučit. Kvůli náročné organizaci pohřbu byla svolána schůzka v Národní radě československé. Jednalo se o velkolepou událost, kterou dokumentovalo mnoho československých novin. Členové ruského Sokola a České obce sokolské drželi u katafalku čestnou stráž. Přítomna byla rodina a oficiální představitelé kultury, jako např. ministr školství dr. Štefánek, ministr obchodu ing. Novák, senátoři V. Dyk, V. J. Klofáč, poslanec R. Beran, dále předsedové poslanecké sněmovny Národního shromáždění, senátoři republikánské a národně demokratické strany. Projev přednesli ministr školství Anton Štefánek, předseda Národní rady československé Adolf Prokůpek, prezident České akademie věd prof. Zubatý. Za ředitelství *Národních listů* promluvil univerzitní profesor Bohumil Němec. Na závěr se s Josefem Holečkem rozloučil zástupce Svazu ruských spisovatelů a novinářů v čsl. republice V. I. Němirovič-Dančenko.

V projevech byl Holeček s úctou oslavován jako největší český spisovatel a myslitel. Řečníky byla vyzdvihována jeho soustavná práce pro dobro československého národa, který jej za to miloval! Oceňován byl pro svou harmonickou a originální osobnost vzešlou ze selského prostředí, neustále bojující za zájmy Slovanstva.

Urna s popelem byla uložena na vinohradském hřbitově. Dodatečně byl na hrobě v roce 1952 dohotoven náhrobek pod bustu Josefa Holečka.

4.5 Holečkův odkaz ve 30. a 40. letech 20. století

„Věstec národa“²⁹⁴

Na spisovatele Josefa Holečka nezapomínaly některé noviny ani po smrti a vracely se k jeho životním výročím. Uplynulo deset let od smrti J. Holečka, když v byl českých zemích vyhlášen Protektorát Čechy a Morava. Holečkovo dílo i osobnost získávalo v napjaté dobové atmosféře jiné konotace. Ty tam byly uštěpačné prvorepublikové poznámky o příliš konzervativním a zpátečnickém patriarchovi. Začal se mu přiznávat až prorocký význam. Ve vývoji událostí 30. let 20. století ztrácela jeho

²⁹³ Příloha 17, příloha 18.

²⁹⁴ Emanuel Chalupný použil tohoto pojmenování v článku napsanému ku příležitosti desátého výročí smrti Josefa Holečka. Emanuel CHALUPNÝ, *Josef Holeček, věstec národa*, Venkov, 5.3.1939.

varování proti moderním technologiím či německému nadčlovčenství dojem nadsázky a nebezpečně se přiblížily skutečnosti. O úpadku a nebezpečí západního světa se horlivě rozepisoval na stránkách svého cestopisu *Zájezd na Rus*²⁹⁵ z konce 19. století. Varováními proti blížícímu se úpadku nešetřil ani v knize *Selství*²⁹⁶.

V *Zájezdu na Rus* se promítl Holečkův postoj k západní kultuře. Děj rozsáhlé knihy je prostoupen prognózami o úpadku Západu a Evropy vůbec. Zajímavá je Holečkova myšlenka o vystřízlivění Západu z opojení ze sebe samého, ze své geniálnosti. Naznačoval, kam Evropu postupně dovede mechanizace výroby a pokrok vědy a techniky. A Evropa již nemohla změnit směr svého vývoje, svůj charakter a čekala ji neodvratná katastrofa.

Jakoby Holeček viděl mnohem dál a pronikavěji. Ve svých dopisech příteli Antonínu Řezáčovi psal Holeček o svých dojmech: „Vše jak je nyní, dlouho nebude, věci se zamotávají a není jiného východiska, tuším naprostou změnu, tento stávající vývoj se mi zdá nemožný.“ Jinde Holeček poznamenal: „Západní Evropa se dala na loupežný výboj do všech dílů světa. Tím nerozšíří svou kulturu po vší zeměkouli, nýbrž vykope jí hrob. Ta katastrofa se blíží, snad už začíná.“²⁹⁷

Soudobá kritika posuzující *Zájezd na Rus* hodnotila Holečkův pesimistický postoj k pokroku evropské civilizace, který prostupuje jeho cestopis, jako příliš zachmuřený, ačkoliv Holeček si přál, aby se národ dokázal dívat správným směrem a vybral si to nejlepší z novodobého vývoje.²⁹⁸

A pro vnímavého současného čtenáře je jistě zajímavé sledovat, kolik Holečkových „jasnozřivých prorocství“ o budoucnosti světa byla naplněna, a která byla mylná. Holeček poskytl v *Zájezdu na Rus* vlastní pohled na budoucí vývoj Evropy i světa. Na úpadku západní společnosti se podle jeho názoru podílí především přístup

²⁹⁵ Josef HOLEČEK, *Zájezd na Rus*, Praha 1896, 647 s.

²⁹⁶ TÝŽ, *Selství*, Praha 1928, 460 s. Kniha, kterou napsal, aby usnadnil výklad celého eposu *Naši*. Její ideologický základ.

²⁹⁷ LA PNP, fond Josef Holeček, dopisy J. Holečka Antonínu Řezáčovi z let 1908 – 1928. Antonín Řezáč na základě společné korespondence vydal knihu *Vzpomínky na Josefa Holečka*, Praha 1930.

²⁹⁸ Jan VOBORNÍK, *Josef Holeček*, Praha 1913, s. 59. „Já tou knihou skutečně chtěl řezat a pálit, k čemuž mě pudilo zoufalé rozhořčení nad duchovním stavem našeho národa v době přítomné. Chtěl jsem jej násilně vytrhnouti z orgie se Západem, která jej naplňuje tolikerým uspokojením, že je sám sebou okouzlen, moha se pokládati za otrocké vojsko Západu. V tom vidím jeho propast, bezcestí a záhubu. Avšak mám víru, že dospějí k poznání vlastního úkolu v člověčenství, úkolu, který jest na něm spolu se Slovanstvem. Úkolem tím je korigovati chyby západní kultury a její přílišnosti.“

Výtky k některým částem knihy měl T. G. Masaryk. Se zájmem četl Holečkův *Zájezd*, sám ve stejném roce 1887 jel poprvé do Ruska. Masaryk především nesouhlasil s Holečkovým chápáním humanity a humanitního ideálu. Cítil z toho jistou polemiku s jeho teoriemi. Blíže LA PNP, fond Josef Holeček, dopis T. G. Masaryka Josefu Holečkovi z 3. srpna 1899.

člověka k přírodě: „Mysl západního člověka byla pohlcena velkolepostí strojů a pokrokem vědy i průmyslu. Člověk je přesvědčen, že překonal přírodu.“²⁹⁹

V *Selství* z roku 1928 opět opakoval, že přespříliš sebevědomá západní civilizace kráčí k chaosu rozpoutaným mnohými ideály, např. bolševictvím a socialismem. Dále pak odklonem od národních tradic k evropanství a přílišné důvěře v cizí státy. Podle jeho úvah se malé národy neměly s důvěrou upoutávat k vděčnosti a lásce velkých států. V tomto ohledu se jeho slova naplnila v okamžiku vypuknutí první světové války a o pár let později v září 1938 při podepsání Mnichovské dohody.

V březnu 1939 dávali někteří zhrzení Češi Holečkovi za pravdu. „Dnes vidíme, jak ohromnou pravdu měl Holeček, když ve svém závěrečném díle vyřkl, že se řítíme do tmy.“³⁰⁰ V roce 1938 - 1939 se politická situace v Evropě zdála být Holečkovou vyplněnou předtuchou.

V roce 1941 byl ve veřejném projevu Miloslava Hýska srovnáván s historickými postavami českých dějin - s Janem Husem nebo Tomášem Štítným, pro své úvahové pasáže, které provázejí snad všechny jeho knihy. Holečkovu dílo a jeho jednotná myšlenka byla ztotožňována s husitskou tradicí českého národa, ke které se sám hlásil.

Tento způsob interpretace lze chápat jako poplatný době druhé světové války, kdy český národ hledal oporu, sebevědomí a národní hrdost. *Naši* byli cenným zdrojem národní hrdosti a statečnosti, kterou Holeček u příslušníků českého národa často postrádal. V období Protektorátu ji v odkazu velkých českých spisovatelů hledali i samotní Češi. Ani Emanuel Chalupný nezapomněl (s osobním zaujetím, nutno podotknout) upozorňovat na smutnou nevděčnost a nedocení Holečkova díla, které si v obtížných válečných letech žádalo čím dál větší pozornost pro svou nenadálou aktuálnost.

Nebyla to jediná interpretace z dob Protektorátu Čechy a Morava. Jeden z dalších pohledů nabídl nechvalně známý *Árijský boj* v roce 1942. V rubrice *Okénko do německého a českého kulturního života*³⁰¹ byl uveden článek o povaze Holečkova vztahu k Židům. Ten byl označen za ryze antisemitský, ačkoliv důkazy jsou v tomto případě značně zpochybnitelné. Doslova bylo napsáno: „Přesto ukázal autor obou citovaných děl, že i když nevystupoval na veřejnost jako zapřísáhlý odpůrce všeho židovského, v nitru svém byl přesvědčeným protižidovcem a že z hloubi duše neměl

²⁹⁹ Josef HOLEČEK, *Zájezd na Rus*, Praha 1896, s. 117.

³⁰⁰ Národní listy, 5. března 1939.

³⁰¹ *Árijský boj*, 7. březen 1942.

Židy rád. Radíme tudíž Josefa Holečka mezi antisemitské autory právem.³⁰² Autor článku z roku 1942 si při interpretaci Holečkova vztahu k Židům počínal nepokrytě propagandisticky. Při této úvaze vycházíme z předpokladu, že ve větší či menší míře nebyl antisemitismus v české literatuře po celé 19. století ničím neobvyklým.³⁰³ Holeček měl blízko k extrémní pravici. Sám stál u založení první české fašistické organizace Klubu červenobílých v roce 1922.³⁰⁴ Ve dvacátých letech 20. století byla hranice mezi nacionalismem a českým fašismem téměř nerozeznatelná. Svou tradicionalistickou povahou mohl v českém fašistickém proudu vidět brzdu modernizačních tendencí, které považoval za cestu k evropskému civilizačnímu úpadku.

5. EMANUEL CHALUPNÝ A JOSEF HOLEČEK; KONCEPCE JIHOČEŠSTVÍ

Josef Holeček se přes své mnohostranné celoživotní dílo dostal do encyklopedií a slovníků díky *Našim*. Kniha psaná s myšlenkou na jihočeskou krajinu si získávala složitě přízeň. Útěchou a radostí spisovateli bylo, že v ní Jihočeši nacházeli popis svého domova, jak jej znali. Jižní Čechy byly připomínány jako místo, kde se vyhranil český národní charakter pod vlivem důležitých dějinných událostí. Ne každý s touto myšlenkou souhlasil. Dnes ji radíme k mýtům 19. století. V oné době našla své odpůrce například mezi těmi, kteří nevnímali husitství a učení Petra Chelčického za vrchol českých dějin. Ale Josef Holeček se stal pro českou kulturní veřejnost neodmyslitelně typickým jihočeským rodákem, silným a neochvějným. Co to však znamenalo? Čím se takový rodák vyznačoval? Proč? Vydatně k tomuto rázovitému Holečkovu obrazu přispěl Emanuel Chalupný s koncepcí o jihočešství.

5.1 Emanuel Chalupný

Emanuel Chalupný se narodil 14. prosince 1879 v Táboře. Navštěvoval tábořské gymnázium. Následovalo studium na Právnické a Filozofické fakultě v Praze. Promoval

³⁰² Árijský boj, březen 1942. V článku rozebíral autor příběhy o Židech žijících na jihočeském venkově. Podkladem mu byli *Naši V.* (1930) a kniha *Selství* (1928).

³⁰³ Josef HOLEČEK, *Zájezd na Rus*, Praha 1896, 647 s. Ironicky kupříkladu kritizoval snahu židovského majitele penzionu napodobit velkoměstský styl hotelů v západní Evropě. Koberce v hotelovém pokoji mají zakrýt jen špinu a šváby, luxusní pohovka s bílým přehozem jen schovává díry a dlouhá „panská“ záclona jen zakrývá pavučiny kolem oken. Dále se v této knize hanlivě vyjadřoval o polských Židech.

³⁰⁴ ³⁰⁴ Alexandr BRUMMER, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, Brno 2012 (disertační práce), s. 76.

na doktora práv, od roku 1910 provozoval advokátní praxi v Táboře. Toto město a celý jihočeský kraj hrál významnou úlohu v jeho vědeckých koncepcích.³⁰⁵ Emanuel Chalupný patří k zakladatelům české sociologie, byl spoluzakladatelem československé Masarykovy sociologické společnosti (později i jejím předsedou). V roce 1936 byl jmenován mimořádným profesorem na univerzitě v Brně – obor sociologie. Stěžejní je jeho sedmisvazková vědecká práce *Sociologie*³⁰⁶. Nelze opomíjet, že přispěl k hlubšímu poznání velkých osobností české kultury, např. Josefa Jungmanna, Karla Havlíčka, Františka Bílka, Ladislava Klímu, a Josefa Holečka.

Chalupný vytvořil koncept regionality. Věcný obsah této koncepce je sociologický, nikoliv filozofický. Chalupný vymezoval pojem *regionální sociologie*, který pracuje s pojmem *region*.³⁰⁷ Region je pak místem, které determinuje povahový typ člověk, celkovou osobnost. U něj je vliv regionu pozorován po psychologické stránce. Krajina (krajiny) determinuje osobnost člověka, duševní i duchovní povahu. Tímto směrem můžeme dojít k pojmu mentalita. Regionalitu vymezuje jako dějinně nutnou protiváhu světové centralizace. V průběhu českých dějin souviselo tážení se po regionalitě s pocitem ohrožení národní identity.³⁰⁸ Ve svém pojetí regionální sociologie vychází z poznání reálných vztahů přírody a člověka. Určuje národní povahu a povahu příslušníků konkrétních subregionů. Jedním z nich byl jihočeský kraj.

Emanuel Chalupný byl prvním a hlavním teoretikem jihočeské národní povahy.³⁰⁹ V roce 1906 se poprvé snažil vědecky stanovit několik typů českého národa podle krajů.

„Jihočešství v jeho podání bylo jevem velice složitým a zdaleka ne jednostranným.“³¹⁰ Ve dvacátých letech 20. století se jeho aplikace a vědecké využití stalo diskutabilním. Platí to i dodnes.³¹¹ Například filozof Václav Černý byl ochoten

³⁰⁵ Josef ZUMR, *Život a dílo Emanuela Chalupného*, in: Josef Zumr (ed.), Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor, Praha 1999, s.13.

³⁰⁶ Emanuel CHALUPNÝ, *Sociologie*, Praha 1916 – 1941.

³⁰⁷ Blíže v Miroslav PAUZA, *Pojem regionu u Emanuela Chalupného*, in: Josef Zumr (ed.), Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor, Praha 1999, s. 80.

³⁰⁸ Miloš HAVELKA, *Emanuel Chalupný a problém národní povahy*, in: Josef Zumr (ed.), Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor, Praha 1999, s. 91.

Emanuel Chalupný byl jedním z těch, který v době ohrožení českého národa během druhé světové války, opakovaně upozorňoval na Josefa Holečka a další.

³⁰⁹ Emanuel CHALUPNÝ, *Národní povaha česká*, Praha 1907.

³¹⁰ Jirí DVOŘÁK, *Emanuel Chalupný a Národohospodářský sbor jihočeský*, in: Josef Zumr (ed.), Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor, Praha 1999, s. 235.

³¹¹ Na jihočešství je pohlíženo z hlediska historického, sociologického a filozofického. Na otázku, proč je stále problém sociologický koncept regionality přijmout či zcela odmítnout, hledal odpověď Miroslav PAUZA, *Pojem regionu u Emanuela Chalupného*, in: Josef Zumr (ed.), Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor, Praha 1999, s. 86. „Chalupného regionální sociologie češství je svou

uznat specifičnost jižních Čech a jiných krajů, ovšem ohrazoval se slovy, že nechce „přestovat mystiku lokálních bůžků“.³¹² Připouštěl, že vznikaly natolik specifická díla (v tomto případě *Naši*), která by mohla svou povahou vypovídat o jisté originální typovosti.

Ve svých pracích se Chalupný zaměřil obecně na jihočešství nebo se věnoval typickým představitelům jihočešství. Mezi ně patřil Josef Holeček, kterého Chalupný považoval za typického představitele jihočešství – dokonalý typ jihočeské osobnosti. Holeček se stal výrazným typem osobnosti, protože jeho vystupování nebylo považováno za obvyklé a zarputilost, s jakou orientoval svoji tvorbu na balkánské Slovany nebo prosazoval své názory, překvapovala. Převážná část Chalupného teorie o jihočeské národní povaze je inspirována Holečkovými názory a spisy. Velikou inspirací mu byla Holečkova stať *Husův kraj a lid*³¹³, ve které se věnoval povaze jihočeského lidu.

„... s Holečkem se seznámil zřejmě roku 1913, kdy četl jeho knihy, které ho velmi zaujaly. Obrátil se proto na Holečka s dotazy k jeho tvorbě a následovala vzájemná korespondence a přátelství. Chalupný psal o Holečkovi články a studie. Holeček mu posléze svěřoval recenze svých knih.“³¹⁴ Epopej *Naši* interpretoval pouze z ideového hlediska. Svou pozorností zaměřenou na Holečka, se snažil celou jeho činnost a dílo interpretovat z nového úhlu pohledu. Nejde přehlédnout, že při bližším srovnávání měli Holeček a Chalupný ledacos společného, co je spojovalo. Oba pocházeli z jižních Čech. Jejich práce usilovala o šířku a zároveň celistvost. Stejně jako Holeček, Chalupný sdílel názor, že Čechy a Češi jsou svým způsobem něčím výjimeční v porovnání s regiony východní a západní Evropy. Při hodnocení a popisování reality bylo pro oba muže nejdůležitější její podrobné a soustavné pozorování. Prezentovali se přímostí ve svém jednání. Emanuel Chalupný nebyl příliš oblíbený v akademických a politických kruzích. Svoji *Sociologii* musel neustále hájit.

povahou a postupy aplikací fenomenologicko-strukturálního přístupu ke zkoumání jistého konkrétního věcného regionu sociálně historické povahy. Každá z takových aplikací je natolik diskutabilní, že se stále vrací otázka, zda je vůbec možná.“

³¹² Ondřej KOLÁŘ, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, in: Vodňany a Vodňansko 7, Vodňany 2007, s. 115-116.

³¹³ Josef HOLEČEK, *Husův kraj a lid*, in: Kamil Krofta – Josef Hanuš (edd.), *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915, s. 61 – 79.

³¹⁴ Hana KLÍNKOVÁ, *Písemná pozůstalost E. Chalupného v Literárním archivu Památníku národního písemnictví v Praze*, in: Josef Zmr (ed.), *Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor*, Praha 1999, s. 54. „Z rozsáhlé korespondence mezi E. Chalupným a Josefem Holečkem jsou ve fondu bohužel pouze dva dopisy. Další korespondence je prozatím neznáma (v dopise O. Girgalovi se Chalupný zmiňuje o 55 ks korespondence, kterou zamýšlel vydat).“

Pouštěl se do ostrých sporů a polemik. Vystoupil proti T. G. Masarykovi a proti Janu Herbenovi, šéfredaktorovi časopisu *Čas*. Postupem let mnohé z jeho sociologických studií zastaralo a dnes je sám Chalupný pro některé zapomenut.

5.2 Jihočešství a Jihočeši

Ve dvacátých letech 20. století probíhala diskuze o tzv. jihočeské národní povaze a její základní rysy byly shrnovány pod pojmem *jihočešství*. Po profilování jednotlivých regionů docházelo k jejich „sebeuvědomování“, tedy k rozvoji *regionalismu*³¹⁵.

„Jihočeský regionalismus se od ostatních liší propracovanou ideologií, postavenou na teorii o národní povaze jihočeské a na souhrnu národohospodářských a v širším slova smyslu politických představ, vyjádřených dokonce institucionálně (především Národohospodářský sbor jihočeský)“.³¹⁶ Emanuel Chalupný považoval Jihočechy za potomky jižního kmene ze dvou původních kmenů Čechů, který se usadil v regionu jižních Čech. Čechy se tito členové jižního kmene teprve stávali.

Jihočeský kraj se stal centrem zájmu několika regionalistů a odborníků vzhledem ke své komplikované hospodářské, ekonomické a národnostní situaci.³¹⁷ V porovnání s celkovou hospodářskou situací v českých zemích v polovině 19. století hospodářství jihočeského regionu zaostávalo. Průmysl byl v této oblasti málo rozvinut, rozmach nastal až koncem 19. století. Sítila tendence upozornit na problematiku jihočeského regionu, např. formou zakládání spolků věnujících se všestrannému pozvednutí tohoto kraje, dále jihočeští rodáci upozorňovali formou svých příspěvků na specifika tohoto kraje a všeobecně se prosazoval zvýšený zájem o kraj, jeho historii, kulturu. „Tzv. jihočeská otázka byla oficiálně formulována a stala se hlavním bodem

³¹⁵ Alexandr BRUMMER, *Dějiny v díle sociologa Emanuela Chalupného. Výklad na půdorysu Masarykovy filosofie českých dějin*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Brno 2007 (diplomová práce), s. 38 – 46. „Regionalismus podle Chalupného nabízí recepti svérázných výtvarů jednotlivých kultur „obrození“ vyčerpané západní kultury, která podle něj bývá chybně ztotožňována s lidstvem. Východisko z její krize spočívá v inspiraci východními duchovními hodnotami a následné syntéze východu a západu, regionalismu chápaném jako pozitivní příspěvek svérázu lidstva („poznat, docenit, uchovat a rozvinout všechny svérázné a plodné výtvary jednotlivých kultur“).“

³¹⁶ Ondřej KOLÁŘ, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, in: Vodňany a Vodňansko 7, Vodňany 2007, s. 116.

³¹⁷ O podobě hospodářství, průmyslu a zemědělství v jihočeském regionu na přelomu 19. a 20. století blíže Jan BRUŽEK, *Pojetí jihočešství v díle prof. dr. Emanuela Chalupného*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, České Budějovice 1990 (diplomová práce), s. 1 – 11.

politického života oblasti druhé poloviny 19. století.³¹⁸ Regionalismus měl podle jeho teoretiků (např. I. A. Bláha, E. Chalupný) přispívat k současnému rozvoji kraje.³¹⁹ V roce 1926 vyšla *Jihočeská čítanka*, do které přispěl také J. Holeček, o rok později vyšel *Hospodářský průvodce jihočeský*, v roce 1937 byla vydána kolektivní práce *Jižní Čechy*. Je s podivem, že v podobném výčtu běžně nenalezneme Holečkovo nejrozsáhlejší dílo *Naši* vydávané od roku 1898 do roku 1930. Ačkoliv je celou svou „povahou“ zasvěcené jihočeskému kraji. V úvodní kapitole *Jak u nás žijou i umírají*³²⁰ prvního dílu *Našich* směřoval Holeček pozornost k jihočeskému člověku, jeho způsobu života, tradicím a především povaze.

Podobně učinil ve výše zmíněné stati *Husův kraj a lid* z roku 1915. Svůj výklad jihočeské povahy zakotvil v hluboké minulosti českého národa. Vycházel z údajné existence dvou českých „národů“, jižního a severního. Severní kmen přinášel zemi svou povahou a činností kulturní a hospodářský rozkvět. Oproti tomu lidé usazení v jižních Čechách, konkrétně kolem Netolic a Doudleb, se ve srovnání se severem země zdáli „naivní, prostodušší, váhaví, nemají čilosti, pružnosti a podnikavosti; pomalu se chápou novot... zaměření do vnějšího světa... jsou rozjímavější, dumanější a málomluvnější“³²¹. Přes barvitě popisy jihočeské krajiny, jejíž výjimečnost spočívá v „neostrosti a nepřikrosti“, ve vážnosti a pomyslém tichu, se Holeček dostal k závěru, že „každá země vrozuje své vlastnosti lidu, který v ní obývá“³²². Jako ona krajina je zádumčivá a klidná, takoví jsou její obyvatelé.

Podle Holečka jsou jižní Čechy zemí rolníků, mužů a žen, kteří jsou spjati s přírodou. Jsou sice konzervativní, nikoliv zaostalí. Při rozmýšlení jsou klidní, chladní, nemají rádi výstřednosti a „vzletné fantazie“. Nejvyšší hodnota je pro ně pravda, hledání pravdy a nebojí se za ni bojovat.

Jejich život je prostoupen niternou religiozitou. Podle Holečka je ojedinelá v tom smyslu, že si při přechodu z pohanství ke křesťanství uchovala své typické prvky. Dokonce uvažoval nad tím, že jihočeský lid pozvolna a samovolně přecházel díky své hloubavosti od pohanství ke křesťanství, aniž byl nucen. Ve víře jsou prostí, upřímní a

³¹⁸ Jan BRŮŽEK, *Pojetí jihočešství v díle prof. dr. Emanuela Chalupného*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, České Budějovice 1990 (diplomová práce), s. 6.

³¹⁹ TAMTÉŽ, s. 13. „Regionalismus je krajinné vlastenectví. Jako každé vlastenectví má dvě stránky: duchovní a hmotnou. Význam jeho je ve snaze obě stránky ty, nebo některou z nich zachovat a zvelebit...“

³²⁰ Text *Jak u nás žijou i umírají* vznikl jako samostatný příspěvek a uveřejněn byl v roce 1888 jako literární prémie pražské *Umělecké besedy*.

³²¹ Josef HOLEČEK, *Husův kraj a lid*, in: Kamil Krofta – Josef Hanuš (edd.), *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915, s. 61.

³²² TAMTÉŽ, s. 63.

čistí. Jejich víra je naplňuje klidem, proto nepřijali fanatičnost nebo mystičnost. Odmítali dogmata katolické církve. Nelibují si v přílišné okázalosti a obřadnosti. Proto je bezprostředně jihočeský člověk spojován s husitstvím.³²³ Hledají boha a usilují o jeho poznání četbou a znalostí evangelií, hledají víru v Boha svou vlastní cestou. Jen v takovém kraji se podle Holečka mohly narodit takové osobnosti, jakými jsou Jan Hus, Jan Žižka či Petr Chelčický. O náboženských tématech se dokázali lidé na jihočeském venkově hádat a besedovat, dokud se neunavili. Učili tím své potomky vlastnímu úsudku. Jejich přemýšlivost z každého Jihočecha činí zajímavou individualitu. Ve víře nalézali oporu, ztráta ani zoufalství je nedokázalo zlomit. Celou jejich selskou společnost spojuje křesťanská morálka, která ji činí sociálně harmonickou a rovnovážnou. Utvářela jejich vztah ke skupinám lidí, které se nějakým způsobem v jejich venkovské společnosti vymezovaly – žebráci, Židé, Němci. V jejich postoji se mísil soucit a smysl pro křesťanskou pomoc bližnímu.³²⁴

Josef Holeček přistupoval ke svému rodnému kraji z pozice člověka, který se v tomto kraji narodil a byl s ním nerozlučně spjat. Mnohé jihočeské tradice a zvyky poznal jako malý chlapec. Svě znalosti o Jihočesích prohluboval studiem dějin, jazyka a textů husitských reformátorů.

Jak tomu bylo u Emanuela Chalupného z pozice jihočeského rodáka a sociologa? Jaké vlastnosti přisuzoval Jihočechům a z čeho tyto závěry vyvozoval?

Chalupný svou studii o *Národní povaze jihočeské* vydal oficiálně v roce 1926. Od zveřejnění Holečkova příspěvku *Jak u nás žijou a umírají* uplynulo tedy 38 let. Při podrobném srovnání jeho textů s Holečkovými se lze těžko ubránit dojmu, že se E. Chalupný jen volně inspiroval dílem Josefa Holečka. Naopak, plně z něj těžil. Zaměřil se na rozbor stati *Husův kraj a lid*.

Podobně jako Holeček odkazoval původ Jihočechů k prastarým českým kmenům rozprostřené na severním a jižním území české země. Poukazoval na skutečnost, že jižní kmen se vlivem zeměpisných podmínek projevoval skromněji už v předhistorické době, např. jeho hmotná kultura byla méně zdobná než kultura severního kmene.

³²³ Arne NOVÁK, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Brno 1995, s. 788. Arne Novák nesouhlasil s domněnkou, že by Holečkova náboženská víra byla spjata čistě s husitskou tradicí jihočeského kraje. „Ač Holeček důrazně a odmítavě kritisoval pobělohorské katolictví protireformační, nelze mluvit v jeho názoru o vědomém navazování na husitskou a českobratrskou tradici.“

³²⁴ LA PNP, fond Josef Holeček, rukopisy, Holečkův článek *Žebráci*, s. 6. „Já si z rodné vsi přinesl do Prahy prostou socialnou lásku k žebrákům.“

Základem jihočeské povahy byla pro Chalupného jihočeská krajina, jenž se vyznačuje vyšší nadmořskou výškou, drsností, chladem, menší úrodností.

„Typ jihočeský kloní se značně k dumavosti, hloubavosti, mystice, v praxi k vášnivě energii; nepostrádá české vnímavosti pro rozmanité vlivy, ale tíhne, nejvíce z typů českých k prostotě a velkým liniím, jsa tak nejbližší typu slovensko-moravskému...“³²⁵ Typickými rysy Jihočechů jsou samorostlost, samobytnost a následné narážení na nepochopení ve svém okolí.

Jihočechem jsou skromní, nezištní. Závažným znakem jihočeské povahy je religiozita plynoucí z drsného podnebí, vedoucí k tomu, že Jihočechem mají zájem spíše o vlastní nitro než o hmotné statky. Z toho vyplývá i jejich skromnost.³²⁶

Religiozita vyplývá z povahy a ta zase z prostředí. Jejím povahovým podkladem je vážnost, zadumanost. Tyto charakterové vlastnosti se v různých formách a za působení dalších faktorů objektivizují, v tomto případě v náboženství.³²⁷ „Vyvozoval spojitost mezi husitství a jihočeskou povahou.“³²⁸

V roce 1943 Emanuel Chalupný shrnul stručněji ještě jednu poznatky o jihočeském typu ve studii *Jihočechem*³²⁹. Byl si vědom toho, že jeho teorie o jihočešství má své zastánce i odpůrce.³³⁰

Opět zdůraznil, že jižní Čechy jsou jednotný zeměpisný celek a jeho přírodní prostředí působilo a působí na jeho obyvatele, a ještě dále je geograficky vymezuje a určuje zvláštnosti této oblasti oproti jiným částem země. Jihočechem je ten, kdo se v jižních Čechách narodil a vyrostl tam. Jde o svérázný typ, těsnější organickou skupinu (jihočeští rodáci), spojenou s krajem povahou či duševními vlastnostmi. Jsou tvrdí, neústupní a paličatí, rozumářští, mají sklon k samostatnosti, svéráznosti a důslednosti.³³¹ Antropologické a biologické důkazy pro tyto teze neměl.

³²⁵ Emanuel CHALUPNÝ, *Národní povaha česká*, Praha 1907, s. 43-44.

³²⁶ TÝŽ, *Národní povaha jihočeská*, České Budějovice 1926, s. 4-8.

³²⁷ Emanuel CHALUPNÝ, *Národní povaha jihočeská*, České Budějovice 1926, s. 3-4.

³²⁸ Blíže v Alexandr BRUMMER, *Dějiny v díle sociologa Emanuela Chalupného. Výklad na půdorysu Masarykovy filosofie českých dějin*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Brno 2007 (diplomová práce).

³²⁹ Emanuel CHALUPNÝ, *Jihočechem*, Praha 1943.

³³⁰ Teorii o jihočešství odmítl T. G. Masaryk. Blíže v T. G. Masaryk, *Jan Hus*, Praha 1896. Blíže Ondřej KOLÁŘ, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, in: *Vodňany a Vodňansko 7*, Vodňany 2007, s. 120.

³³¹ Emanuel CHALUPNÝ, *Jihočechem*, Praha 1943, s. 5.

5.3 Josef Holeček, typický Jihočech?

Při vymezení povahových vlastností Jihočechů, konkrétně Holečkových, používal Chalupný komparace. Hovořil o snaze uplatňovat sociologický a psychologický přístup.³³² Snažil se dokázat vliv společnosti a kultury určitého prostředí na osobnost člověka. Byl často popisný a své poznatky aplikoval na konkrétní jihočeské rodáky. Vytvořil celou „galerii Jihočechů“. Neposledně se však zabýval i otázkou, zda na počátku 20. století jde určit a nalézt jihočeský typ.

Holečka považoval za tvůrce charakteristiky jihočeského lidu. Podle Emanuela Chalupného vytvořil Josef Holeček v eposu *Naši* ideální prototyp Jihočecha. *Naše* považoval za jedno z největších děl české i světové literatury. Odmítal připustit, že celý národ Holečka neuznal jako velikána české literatury. Bojoval za všeobecné uznání jeho spisovatelské a myšlenkové originality. Chalupný nazýval nedostatečné ocenění Holečkova díla a jeho samotného „národním dluhem“. Na jeho adresu nešetřil obdivem a uznáním.

V kapitole *Veřejný obraz Josefa Holečka* bylo uvedeno, že Chalupný srovnával Holečka s Jaroslavem Vrchlickým, a dále s Aloisem Jiráskem, T. G. Masarykem. Tímto způsobem vytyčoval základní vlastnosti jihočeského člověka „Holeček je typický Jihočech z kmene Husova, Chelčického a Žižkova: tichý, skromný, nenáročný, prostý, samozřejmý, hloubavý, v sebe ponořený... Masaryk naproti tomu je typický Slovák z kmene Kollárova a Štefánikova: při vši vědecké kritičnosti a střízlivosti plný vzletu, velkých hesel a plánů, touhy po veřejnosti, ctižádosti a vysokého sebevědomí.“³³³

V tomto pojetí se Chalupnému ztratil mladý Holeček, se všemi minulými činy. Náladový, těžce snášející kritiku, tvrdohlavý a neústupný. Hloubavým a ponořeným se stal. Zjistil, nakolik je těžké se prosadit, pokud bude kolem sebe „křičet“ pravdu. Životní starosti na něj doléhaly jako na kohokoliv jiného a naučil se je brát jako nutnou součást života. Tuto zkušenost se pak snažil předávat svým dětem.

Podle Chalupného měl Holeček představovat typ soudobého dokonalého Jihočecha. Jeho osobnost a vlastnosti v mnohém ztotožňoval s *Našimi*. Viděl v nich „obraz jeho duše a jeho bytosti“.³³⁴ Chalupný rád používal „velká a silná“ slova. *Naši* jsou víc obrazem jihočeské minulosti, jihočeského sedláka, kterým se sám Holeček nikdy nestal. Holečkův otec se zdál být tím rozvázným a mírným člověkem. Ale

³³² Emanuel CHALUPNÝ, *Jihočechové*, Praha 1943, s. 6.

³³³ TÝŽ, *Dílo Josefa Holečka*, Praha 1926, s. 147 – 148.

³³⁴ TAMTÉŽ, s. 68.

Holeček od dětství překvapoval své rodiče názory a chováním. V postavě Bartoně prožívajícího jedno dobrodružství za druhým, chtěl Chalupný vidět samotného Holečka. Není se čemu divit, když Holeček ve svých vzpomínkách vyprávěl o dětském toulání po kraji. Svě zážitky z dětství vkládal do postav dětí.

V *Našich* je svět člověka prostoupen starobylou moudrostí a zkušeností. Sedlák Kojan představuje typ jihočeského hloubavého sedláka, který věří svému rozumu. Když se ve svých úvahách vracel k době poroby českého národa, „kdy mu vládl národ německých pohanů, protože Češi přijali křesťanství mnohem dřív – Němci vraždili, loupili, pálili a drancovali... a nejvíc i za pány trpěli sedláci pro pobavení Němců a předkové to nesli hrdě, nevydávali ani hlásky při mučení“, pak z něj promlouvala historická zkušenost jeho předků. Zdá se, že Emanuel Chalupný nereflektoval to, na co upozornil Ondřej Macura. *Naši* ve své komplexnosti nejsou jen ideologickým, historickým a časovým projektováním světa, ale i prostorem s mytologickou a nadčasovou perspektivou.³³⁵ Mnohem více vystupuje Holečkova osobnost v úvahových pasážích knih, kde se zabývá českou minulostí či budoucností národa. Např. Kapitola *Nezemřel, ale živ jest v Našich II.* je založena na otázkách po českém obrození a české šlechtě. Totožné téma, které Holeček zpracoval ve spisku *Česká šlechta*, a závěry byly stejné. Skeptické vůči existenci skutečné „české šlechty“. Ačkoliv Bartoň má představovat Josefa Holečka, Kojan je ten, kdo tlumočí Holečkovy úvahy.

Chalupný hledal v Holečkových literárních postavách výjimečné jihočeské vlastnosti. Někteří spisovatelé přehnanou idealizaci Jihočechů³³⁶, ba mýtizaci samotného spisovatele, odmítali. Spisovatel Jakub Deml, který vydal *Mé svědectví o Otokaru Březinovi*³³⁷, vzpomínal na údajná kritická Březinova slova na adresu Josefa Holečka. „Holeček, autor *Našich* je venkovan a nezná města a jeho významu, tak jako nezná důležitosti a významu šlechty. Je básníkem selství a řeší dnešní sociální otázku a krisi tím, že chce každého člověka proměnit v sedláka.“³³⁸ Mnohem více je z ostrého tónu výroku pravděpodobné, že z něj promlouvá sám Jakub Deml. Holečka měl za naivního sedláka. Jakub Deml nepopíral, jak negativně smýšlí o Holečkovi, „neboť jest

³³⁵ Ondřej MACURA, *Holečkovi Naši mezi poezií a ideologií*, in: Ondřej Macura (ed.), Jaroslav Vrchlický a Josef Holeček (1853-2003). Sborník ke 150. výročí narození dvou protichůdců, Praha 2004, s. 159.

³³⁶ Výše uvedená poznámka o Otokaru Březinovi, s. 72.

³³⁷ Z hlediska Emanuela Chalupného byl O. Březina další „vzorový Jihočech“. Osobně se s ním znal a přednášel o jeho díle. Zpracovával také Březinovu korespondenci. Emanuel CHALUPNÝ, *Dopisy a výroky Otokara Březiny*, Praha 1931.

³³⁸ Ondřej KOLÁŘ, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, in: Vodňany a Vodňansko 7, Vodňany 2007, s. 120.

produktem hnusného mythu, který se nazývá ‚Jihočeský‘. Nám aspoň se obrací žaludek, kdykoli toto slovo slyšíme.“³³⁹

Ovšem není s podivem, že vznikla také druhá skupina lidí ztotožňující se s teorií Emanuela Chalupného. Holečka si spojovali se silnými sedláky, kteří se nepoddávali jakékoli nepřízni osudu. Do určité míry se už jednalo o přejímání stereotypu.

Holeček se prezentoval jako individualista, který se po celý život musel vyrovnávat s nedostatečným zájmem kritiky, nakladatelů a čtenářů. Emanuel Chalupný tento Holečkův boj prezentoval jako jednu z ctností jihočeského člověka. Spatřoval v jeho chování patřičnou „samorostlost“. Protože „každý jedinec je pro sebe ohraničenou individualitou“³⁴⁰. V románové autobiografii *Pero* přiznával, že si nikdy nepřál být zařazován do určitých literárních skupin. V soukromých dopisech své budoucí manželce přiznával, že nikdy nedovedl patřit do spisovatelských spolků. Uváděl mnoho důvodů, proč tomu tak bylo. Odmítal přejímat západní vzory literatury, nechtěl se podřizovat mínění druhých, chtěl psát o černoohorské tematice, která se některým spisovatelům a novinářům zdála z hlediska čtenářského zájmu vyčerpaná. Jednak se prezentoval jako člověk, který neustupuje ze svých názorů a nedokáže jednat nečestně. Tudíž to bylo jeho svobodná volba a ne dědičné předurčení, stát se ohraničenou individualitou. Je otázka, nakolik jej až životní zkušenosti přesvědčily o tom, že zůstane osamocen ve svém smýšlení a konání. S odstupem času si dozajista uvědomoval, jakých nerozvážností se dopouštěl v mládí. Rozhodně do svých třiceti let neoplýval trpělivostí a klidem, která je vlastní jihočeskému člověku a jejímž zdrojem je „oddanost boží vůli“³⁴¹. Teprve se musel učit být trpělivý. Odmítal být oddaný vůli osudu, přel se a hádal. Jak tehdy hodnotil sám sebe? „Mně hádky o otázkách literárních a politických byly tehdy živlem, kterým jsem jediné žil. Byl jsem přesvědčen, že mám pravdu, kromě níž není pravdy, a nikterak mi nešlo do hlavy, že tak milí druzi a lidé mohou smýšlet jinak... Vznikl mi v duši pocit osamělosti. Sám jediný proti všem.“³⁴² Svůj životní cíl zaměřil na oslovování čtenářů, kteří mu chtěli rozumět. Nalezl cestu, jak se vymanit z pocitů odmítnutí. Lze se jen hypoteticky domnívat, zda v jeho životním postoji nebyla také touha zúčtovat s těmi, kteří mu nechtěli porozumět. Kritikou Němců, katolické církve, spisovatelů, kteří nepíší pro blaho národa, ale pro zisk.

³³⁹ Ondřej KOLÁŘ, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, in: Vodňany a Vodňansko 7, Vodňany 2007, s. 120-121.

³⁴⁰ Josef HOLEČEK, *Naši I.*, Praha 1926, s. 10.

³⁴¹ TÝŽ, *Naši I.*, Praha 1926, s. 10.

³⁴² TÝŽ, *Pero III.*, Praha 1924, s. 158.

Holeček se v závěru života dočkal oslavných projevů a velkých gest. Stereotypně pojmenovávali Holečka jako „Jihočecha z Vodňanska, ze selského rodu“³⁴³, patriarchu zakotveného nerozlučně v rodné půdě. Opatrně hodnotí jeho celoživotní práci. V lichotivých vyjádřeních je citelná skutečnost, že jeho dílo nebylo přijato širokou čtenářskou vrstvou. Byl oslavován pro rozsáhlost a hloubku svého díla, ale málokdy pro jeho pochopení. Takové dílo je buď předurčeno k zapomenutí, nebo ke znovuobjevení. Naše kultura byla v oné době unášena jinými myšlenkami, ve kterých jihočeští sedláci a slovanská vzájemnost ztráceli na přitažlivosti. Se smrtí Josefa Holečka se vytrácelo povědomí o *Našich*. Ačkoliv se Holeček svou dlouholetou činností zapojoval do dění v české kultuře, dnes je v učebnicích literatury Josef Holeček a jeho dílo omezeno na pár řádků, zcela bezelstně zařazeno do žánru vesnických kronik a románů. Bez ohledu na jeho literární dílo, etnografickou znalost jihočeského kraje nebo Balkánu, je mezi současnou širší veřejností zcela neznámý.³⁴⁴

³⁴³ Národní listy, 7. března 1929.

³⁴⁴ Přes Holečkovy osobní postoje a zaujetí, mohou být jeho spisky o Balkáně zdrojem etnografického poznání. Jinak tomu není ani v případě *Našich* a *Selství*, které se prezentuje obsáhlou znalostí tradičních prvků jihočeského venkova.

ZÁVĚR

Josef Holeček vyrůstal v prostředí jihočeských sedláků. Své dětství strávil v přirozeném prostředí venkova, který začínal ve druhé polovině 19. století ztrácet svoji původní podobu. O ní slýchal vyprávět od svých rodičů a příbuzných. Mládí, které prožíval na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 19. století, bylo spjato s úsilím o uznání práv českého národa. Naivně horoval se svými přáteli pro revoluce a boj za vlast. To má souvislost s jeho zájmem o slavné jihočeské předky, kteří byli vyzdvihováni jako bojovníci za svobodu. Také chtěl být slyšen, a proto si zvolil povolání básníka a spisovatele. Věřil, že jen v takovém postavení může svým slovem něco změnit. Jestliže v takovém chování bylo z počátku něco romantického, v průběhu prvních let pobytu v Praze si utvořil nový názor na českou společnost. Dostavovala se u něj skepse a zklamání z českých poměrů. Dokázal se situaci přizpůsobit, ale nepodleh jí. Možná právě tato zkušenost ho posunula ke kritickým úvahám a snaze zachytit ve vlastních knihách svět, který by podle něj mohl být lepší. Bohužel, pozice spisovatele, tak jak ji Holeček chápal, se proměňovala. Lidé odmítali spisovatele – kazetele/vychovatele a doba žádala spisovatele – svobodného umělce.

Josef Holeček se přes monumentalitu svého desetidílného eposu *Naši* mýjel a bude mýjet se čtenáři. Jak napsal Jiří Trávniček, z tohoto díla se stala jen literárněhistorická floskule o patriarchálnosti, moudrých sedlácích, selství a konzervatismu. Nic hlubšího si pod ním nepředstavíme, ani v případě kdy si přečteme více než jen jediný díl.

Během svého života si byl Josef Holeček vědom skutečnosti, že jeho dílo je vystaveno nejedné zkoušce. Aby byl vůbec schopen jej publikovat, musel jej vydávat sám, než se o jeho knihy začal zajímat František Topič. Úmyslně se odmítal začleňovat do literárních kruhů, protože se nechtěl vzdát svých plánů a především myšlenek. Tvrdohlavý byl již od mládí, a když si uvědomil, že svou svéhlavostí a tvrdohlavostí nemůže uspět, upoutal se k cíli bez přestání a s rozvahou pracoval na svých knihách, bez výraznější podpory české literární společnosti. Ta pravděpodobně s podivem přihlížela a nechápala, z čeho čerpá své odhodlání pro věc. Rozhodně mu situaci neulehčovala skutečnost, že nebyl tolik inzerován a prosazován u čtenářů jako jiní čeští spisovatelé. Neobklopovaly ho nadšené ovace. Stále zůstával pro veřejnost více Holečkem-žurnalistou než Holečkem-beletristou. Dlouhodobá práce pro redakci *Národních listů* mu zajišťovala nutné finanční zázemí.

Někteří recenzenti jeho knihy oceňovali, ale nevyhýbali se neustálým připomínkám na jeho spornou šíři a jinakost. Jako by čtenářům říkali, že jeho knihy jsou zajímavé, leč příliš náročné. Přesto ho sama považuji za zajímavého představitele určitého kulturního proudu v naší společnosti na přelomu 19. a 20. století. Pokud jej posuzujeme dále z hlediska jeho dobové oblíbenosti, je zřejmé, že příliš neuspěl, ačkoliv úspěch byl Holečkovým cílem. Bylo by pošetilé tvrdit, že tomu tak nebylo. Otázkou zůstávalo, co sám Holeček vnímal pod pojmem úspěch. Opravdu chtěl získat jen pochopení a tím třeba jen úzkou čtenářskou popularitu? Pravděpodobně ano. Dílčí úspěchy v jihoslovanském prostředí a u Jihočechů jej těšily. V závěru života jím přesto otrásaly obavy, zda skutečně svého „úspěchu“ dosáhl.

Typická pro něj byla snaha porozumět mnoha společenským a historickým jevům. Ale zdá se, že čím více se snažil poznat podstatu věcí a dění, tím více ztrácel schopnost vidět i jiné možnosti. Svými výroky se uchyloval k černobílému vidění skutečnosti, přestože disponoval tolika znalostmi. Způsob, kterým vyjadřoval své mínění, se nezdál vždy vybíravý. V textech zaměřené na společensko-politické prostředí českých zemí volil slova plná cynismu a ironie, snad i vymyšlených dialogů. Jimi pak buď obviňoval, nebo naopak jimi hájil. Holečkova tvrzení, která se zdála přehnaná, našla ve své době pochopení či odmítnutí. Jeho texty jej přiváděly až do soudní síně nebo byl donucován k veřejným omlouvám, které stále nebyly skutečnou kající omlouvou. Spíše se jejich prostřednictvím snažil vysvětlovat své postoje. Jen s odstupem mnoha let mu dnes někteří dají za pravdu. V současné kulturní a politické situaci mohou jeho výroky někomu připadat jako vyplněním předpovědí. Zdá se být aktuální.

Mezi Holečkovi příznivce se zařadil svým dílem sociolog Emanuel Chalupný. V Holečkově osobnosti a způsobu sebe prezentace našel dokonalý sociologický typ Jihočecha. Nebojím se říct, že velebil jeho dílo a usiloval o jeho rozšíření mezi českou veřejností. Postavy v díle *Naši* se mu staly protředníkem pro formování jeho konceptu „jihočeské povahy“. Zároveň Chalupný chápal toto monumentální dílo jako odraz povahy samotného Holečka, což je přístup, který je v dnešní době naopak literárními teoretiky víceméně odmítán. Snažíme se interpretovat spisovatele a jeho dílo jako dvě oddělené individuality nezávisle existující na sobě. Zjednodušeně řečeno by bylo mylné tvrdit, že vše, co Josef Holeček do *Našich* vložil, je zároveň odrazem jeho psychologického obrazu. Pokud ale srovnáváme jeho osobní korespondenci a několik dalších textů beletristické či žurnalistické povahy, jistá kontinuita je v jeho tvorbě patrná. Tou prostupuje tendence přidržovat se stále stejných témat. Mezi nimi je to

otázka povahy českého národa a slovanstva, přístup Čechů ke knihám a ke spisovatelům, pohled na německý národ a kulturu jako součást naší národní minulosti. Jedná se o samotnou otázku české národní minulosti, která prostupuje většinu jeho knih. V jeho způsobu psaní je patrná vytrvalost, zatvrzelost, trvání na svém jediném správném názoru. Literární historik Jiří Trávniček nesouhlasí s oddělováním Holečka-epika a Holečka-kazatele v eposu *Naši*, aby nenarušil celistvost a kontinuitu celého díla. Ale právě Holeček-kazatel je tím, kdo prostupuje celou jeho tvorbou. Někde v této Holečkově poloze se odráží jeho psychologický obraz. Pro obhajobu názorů, které již pozbyly aktuálnosti, začínal připomínat konzervativního patriarchu. Otázka, zda je toto dostačující ukázka prototypu jihočešství, je na další diskuze. Stále bychom mohli polemizovat, do jaké míry byly Holečkovy názory ovlivněny rodným prostředím nebo bohatými životními zkušenostmi. Víme jen, že ke svému rodišti byl vázán po celý život, nacházel v jeho prostředí rovnováhu a chuť pracovat. Výchova jeho rodičů v něm zakořenila hlubokou úctu ke svým předkům. Poskytla mu systém morálních hodnot, který se odrazil v *Našich*. Paradoxně kvůli tomuto systému hodnot se mohl některým lidem zdát jako příliš moralizující typ muže, který jej sám svými ironickými texty porušuje.

Své soukromí si Josef Holeček sřezil. Od mládí udržoval důvěrné přátelství s Františkem Heritesem, které přetrvalo až do Holečkovy smrti. Shodou náhod se dokonce Heritesova vnučka Marie provdala za Holečkova synovce Franka, který se narodil ve Spojených státech amerických. S rodným domovem ve Stožicích byl Holeček stále v kontaktu a rodinné vztahy byly naplněny vzájemnou úctou. Jinak tomu nebylo ani v případě jeho vlastní rodiny, kterou založil se Zdenkou Zemanovou. Poskytovala mu potřebné zakotvení a zázemí, které mu scházelo v mládeneckém způsobu života. V manželce našel lásku a oporu. Oceňoval u ní inteligenci a vzdělání. Starala se o domácnost, výchovu dětí a zároveň mu pomáhala v malém soukromém nakladatelství. On ji opatroval, když bývala nemocná a přecitlivělá, jako byla její matka. V tomto ohledu přeci jen nenaplnovala představu jihočeské silné ženy.

Pyšný byl na své tři děti. Jeroným, Darja a Jelena Holečkovi mu přinášeli radost. Vysokoškolsky vzdělané, umělecky zaměřené děti si svého otce nesmírně vážily. Možná byl často vážný a zadumaný, ale to patřilo k jeho psaní. Uměl být starostlivý a něžný. Dbal na to, aby jeho děti vnímaly svět kolem sebe všemi smysly. Málokdo si představí přísného Holečka jako otce, který se svými dětmi pozoroval přírodu a snažil se, aby jí porozuměly a našly v ní sílu. Aby naslouchaly hudbě a hledaly v ní význam.

Po otcově smrti se snažily uchovávat jeho památku. Sám se pozastavoval nad myšlenkou, že možná jeho čas sláva přijde až po smrti. Svůj život považoval za boj plný starostí, který přestál se ctí a byl jednou velkou zkouškou. Jako každý rodič si pro své děti si přál, aby život prožily bez menších útrap.

Za vykonané dílo byl závěr Holečkova života provázen velkými slovy a gesty. Po smrti byl Holeček zahrnut oslavnými projevy. Řečníci na pohřbu obdivovali hloubku a šíři spisovatelova díla. Nic z toho nestačilo k tomu, aby se někdo chtěl dál zabývat jeho knihami, které pomalu upadly v zapomnění.

SOUPIS PRAMENŮ A LITERATURY

I. PRAMENY

1. Archivní prameny

Literární archiv Památníku národního písemnictví, osobní fond Josef Holeček.

LA PNP, osobní fond František Herites, korespondence.

LA PNP, osobní fond Otakar Mokrý, korespondence.

LA PNP, osobní fond Svatopluk Čech, korespondence.

LA PNP, osobní fond Adolf Heyduk, korespondence.

SOA Třeboň, Sběrka jihočeských farních matrik, FÚ Vodňany, kniha č. 36 (matrika narozených 1848–1888).

SOA Třeboň, Sběrka jihočeských farních matrik, FÚ Vodňany, kniha č. 38 (matrika zemřelých 1784-1912).

2. Publikované prameny

a. Paměti

BARÁK, Josef, *Vzpomínky Josefa Baráka*, Praha 1912.

HELLER, Servác, *Z minulé doby našeho života národního, kulturního a politického. Upomínky a zápisky*, Praha 1916.

HERBEN, Jan, *Knihy vzpomínek*, Praha 1936.

HERITES, František, *Vodňanské vzpomínky*, Praha 1941.

KLÁŠTERSKÝ, Antonín, *Vzpomínky a portréty*, Praha 1934.

LOUŽENSKÝ, Jiří (ed.), *Vodňanské paměti a vzpomínky Františka Heritese*, Tribun 2009.

ŘEZÁČ, Antonín, *Vzpomínky na Josefa Holečka*, Praha 1930.

b. Periodika

Árijský boj 1942.

Časopis Musea království Českého 1866.

Časopis Rodopisné společnosti v Praze 1943.

Český jih 1926.

Fronta 1929.

Květy 1879, 1855, 1898.

Lumír 1874, 1877, 1913, 1911.

Náš domov 1933.
Naše doba 1899.
Národní listy 1888, 1917, 1927, 1928, 1929, 1933, 1939.
Otavan 1921, 1922, 1923, 1924, 1928, 1929.
Pestrý týden 1928, 1943.
Slovanské listy 1879.
Sokol 1923.
Světobzor 1875, 1871.
Venkov 1939.
Zlatá Praha 1913.

c. Vlastní dílo Josefa Holečka

Černá Hora, Praha 1876.
Černoohorské povídky, Praha 1880.
Podejme ruku Slovákům!, Praha 1880.
Zrcadlo naší národní společnosti, Praha 1881.
Junácké kresby černoohorské, Praha 1884.
Jak naši žijou i umírají, Praha 1888.
Ruskočeské kapitoly, Praha 1891.
Kalevala 1894.
Zájezd na Rus, Praha 1896-1903.
Bosna a Hercegovina za okupace, Praha 1901.
Naši I - X, Praha 1901-1913.
Husův kraj a lid, in: Kamil Krofta – Josef Hanuš (edd.), *Mistr Jan Hus v životě a památkách českého lidu*, Praha 1915, s. 61 – 79.
Česká šlechta, Praha 1918.
Pero I - IV, Praha 1922-1925.
Prvé tříletí Československé republiky, Praha 1922.
Sokolovič, Praha 1922.
Selství, Praha 1928.
Mráz čili rok 1916, Praha 1929.

d. Sborníky a almanachy

CHALOUPKA, Adolf (ed.), *Holečkův večer*, Praha 1923.

KÁLAL, Josef – DUNOVSKÝ, Jan – HERITES, František, *Anemonky*. Básně omladiny jižních Čech, Praha 1871.

TÁBORSKÝ, František, *Josef Holeček*, in: *Almanach České akademie věd a umění*, Praha 1930, s. 106-122.

Padesát let života Jaroslava Vrchlického, Praha 1903.

II. LITERATURA

1. Encyklopedie, slovníky, příručky

Encyklopedie literárních žánrů, Paseka 2004.

CHALOUPKA, Otakar, *Příruční slovník české literatury od počátků do současnosti*, Praha 2005.

Lexikon české literatury A–G, Praha 1985.

Lexikon české literatury H–J, Praha 1993.

Lexikon teorie literatury a kultury, Brno 2006.

Národní album. Sbírká podobizen a životopisů českých lidí prací a snahami vynikajících a zasloužilých, Praha 1899.

NOVÁK, Jan Václav - NOVÁK, Arne, *Přehledné dějiny literatury české od nejstarších dob až po naše dny*, Praha 1995.

Ottův slovník naučný 8, Praha 1894.

Slavné osobnosti v dějinách Prahy 5, Praha 2006 - 2010, s. 148-150.

Slovník pseudonymů v české a slovenské literatuře, Praha 1973.

VLČEK, Jaroslav, *Z dějin české literatury*, Praha 1960.

2. Ostatní literatura

BLAŽÍČEK, Přemysl, *Mrtvé dílo?*, *Literární noviny* 2, č. 7, 1991, s. 4-5.

BLAŽÍČEK, Přemysl, *Epičnost a naivita Holečkových Našich*, Praha 1992.

BLÜMLOVÁ, Dagmar, *Sto tváří z jihočeské kulturní historie*, Pelhřimov 2000.

BRUMMER, Alexandr, *Dějiny v díle sociologa Emanuela Chalupného. Výklad na půdorysu Masarykovy filosofie českých dějin*, Masarykova univerzita v Brně, Filozofická fakulta, Brno 2007 (diplomová práce).

BRUMMER, Alexandr, *Slovanství a slovanská tradice v meziválečném Československu 1918–1938*, Brno 2012 (disertační práce).

- BRŮŽEK, Jan, *Pojetí jihočešství v díle prof. dr. Emanuela Chalupného*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, České Budějovice 1990 (diplomová práce).
- ČMEJRKOVÁ, Vladimíra, *Josef Holeček-publicista*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, Historický ústav, České Budějovice 1994.
- DOUBEK, Vratislav, *T. G. Masaryk a česká slovanská politika 1882-1910*, Praha 1999.
- HAMAN, Aleš, *Trvání v proměně. Česká literatura 19. století*, Praha 2007.
- HLAVAČKA, Milan, *Jubilejní výstava 1891*, Praha 1991.
- HODROVÁ, Daniela (ed.), *Poetika míst*, Praha 1997.
- HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ, Jelena, *O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi. Výbor ze vzpomínek*, Vodňany 2008.
- HÝSEK, Miloslav, *Naši*, *Naše doba* 6, 1899, s. 73-77.
- HÝSEK, Miloslav, *Josef Holeček*, *Naše doba* 30, Praha 1923, s. 332-337.
- HÝSEK, Miloslav, *O Josefu Holečkovi. O bratrech Mrštících; dva proslovy*, Praha 1941.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Úkol českého národa*, Praha 1910.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Jihočešové*, Praha 1943.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Dílo Josefa Holečka*, Praha 1926.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Josef Holeček*, Praha 1926.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Husovo rodiště a jihočeská sociologie*, Praha 1924.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Národní povaha jihočeská*, České Budějovice 1926.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Národní povaha česká*, Praha 1907.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Z národní a slovanské filosofie Josefa Holečka*, Praha 1923.
- CHALUPNÝ, Emanuel, *Sociologie*, Praha 1916 – 1941.
- JANÁČKOVÁ, Jaroslava, *Idylická epopej a její osud*, in: *Román mezi modernami*. Praha 1989, s. 121-161.
- JEDLIČKOVÁ, Jana, *Zobrazování Židů v protektorátních časopisech Arijský boj, Přítomnost, Roj*, Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií, Brno 2006.(diplomová práce)
- KALETA, Petr, *Josef Holeček a Rusko*, *Vodňany a Vodňansko* 5, 2002, s. 131-139.
- KAUTMAN, František, *Josef Holeček a česká šlechta*, *Sborník prací filosofické fakulty brněnské university* 46, 1998, č. 44, s. 25-32.
- KOLÁŘ, Ondřej, *K dobovému ohlasu tzv. jihočešství v díle Josefa Holečka*, *Vodňany a Vodňansko* 7, 2007, s. 115-121.

- KRAMÁŘ, Karel, *Na obranu slovanské politiky*, Praha 1926.
- KUBÁT, Petr, *Přátelé mu přezdívali Rubyvratič*, Mladá fronta Dnes 20, č. 57.
- LEHÁR, Jan – STICH, Alexandr, *Česká literatura od počátků k dnešku*, Praha 2006.
- MACURA, Ondřej (ed.), *Jaroslav Vrchlický a Josef Holeček (1853-2003). Sborník ke 150. výročí narození dvou protichůdců*, Praha 2004.
- MACURA, Ondřej, *Naši Josefa Holečka. Jihočeská selská epopěj a její literárněhistorické souvislosti*, Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Praha 2005 (rigorózní práce).
- MACURA, Vladimír, *Znamení zrodu*, Praha 1995.
- MÁLEK, Tomáš, *Odras balkánské války 1875 – 1876 v českém tisku*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, České Budějovice 2000.
- MASARYK, Tomáš Garrigue, *Jan Hus*, Praha 1896.
- OLEJNÍK, Jan, *Stožický grunt Josefa Holečka a jeho předků ve světle pozemkových knih*, Výběr 40, 2000, s. 324-325.
- PÁNEK, Jaroslav – TŮMA, Oldřich, *Dějiny českých zemí*, Praha 2008.
- POLANSKÝ, Václav, *O Josefu Holečkovi*, Praha 1940.
- PUTNA, Martin, *Česká katolická literatura 1848 – 1918*, Praha 1998.
- RAK, Jiří, *Bývali Čechové. České historické mýty a stereotypy*, Praha 1994.
- SAK, Robert, *Anabáze. Drama československých legionářů v Rusku (1914-1920)*, Praha 1995.
- SEDLÁČKOVÁ, Beáta, *Kariéra českého žurnalisty a spisovatele druhé poloviny 19. století: Josef Holeček, Pero*, in: J. Macháčová – J. Matějček (edd.), *Studie k sociálním dějinám 4*, Opava – Kutná Hora 1999, s. 197-201.
- STARÝ, Václav, *Josef Holeček a Holečkov*, Vodňany a Vodňansko 4, 1997, s. 112-125.
- STEHLÍK, Ladislav, *Dvě krajanské tváře*, Vodňany 1979.
- SVOJSÍK, Antonín Benjamin, *Základy junáctví*, Praha 1912
- ŠALDA, František Xaver, *Josef Holeček a jeho selský epos*, in: *Kritické projevy 13*, Praha 1928, s. 336-341.
- ŠALDA, František Xaver, *Sedmdesátiletý Holeček*, in: *Kritické projevy 12*, Praha 1923, s. 194-195.
- ŠALDA, František Xaver, *Zápisník II.*, Praha 1930, s. 250 – 251.
- ŠTOLFOVÁ, Barbora, *Cestopis o Balkáně (v letech 1864 - 1950)*, Masarykova univerzita, Filozofická fakulta, Ústav slavistiky, Brno 2006.

- TESAŘOVÁ, Veronika, *Obraz Ruska v české meziválečné literatuře*, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Filozofická fakulta, Ústav bohemistiky, České Budějovice 2010. (bakalářská práce)
- TRÁVNÍČEK, Jiří, *Dva, kteří se našli: Josef Holeček a Přemysl Blažíček*, Tvar 4, 1993, č. 27-28, s. 10.
- URBAN, Otto, *Česká společnost 1848 – 1918*, Praha 1982.
- VLČKOVÁ, Lucie, *Dokonalí venkované v rajské zemi. Idyla obrazu české krajiny*, Dějiny a současnost, roč. 30, 2008, č. 6, s. 37-40.
- VOBORNÍK, Jan, *Josef Holeček*, Praha 1913.
- VOBORNÍK, Jan, *Josef Holeček, z „Našich“*, Praha 1925.
- VOTAVA, Karel, *Čtyři typy slavných studentů píseckého gymnásia. Josef Holeček*, in: *Stosedmdesát let píseckého gymnásia 1778 – 1948*, Písek 1948.
- VŠETIČKA, František, *Počátek Holečkova cyklu Naši*, in: *Ruralismus. Jeho kořeny a dědictví*, Semily 2005, s. 39-43.
- ZUMR, Josef (ed.), *Emanuel Chalupný, česká kultura, česká sociologie a Tábor*, Praha 1999.

III. INTERNETOVÉ ZDROJE

- <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=8443> (11. října 2012)
- <http://digi.ceskearchivy.cz/DA?lang=cs&menu=3&id=8445> (11. října 2012)
- <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/Welcome.do>
- <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?it=0&id=10771429&picp=&idpi=27141258> (přístupné 13. listopadu 2012)
- <http://archiv.ucl.cas.cz/>
- <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=Tvar/4.1993/27-28/10.png> (9. srpna 2012)
- <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/MShowPageDoc.do?id=3253116&mcp=&s=djvu&author=> (20. října 2012)
- <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/2.1991/7/4.png> (7. září 2012)
- www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml (27. února 2012)
- http://is.muni.cz/th/64980/ff_m/ (9. srpna 2012)
- http://is.muni.cz/th/64980/ff_d/Dizertace_88915.pdf (20. listopadu 2012)
- <http://stozice.cz/osobnosti> (1. prosince 2012)
- <http://www.icpisek.cz/docs/cz/gymnazium230let.xml?style=printable> (1. prosince 2012)

<http://umeleckabeseda.cz/history.php> (1. prosince 2012)

<http://stozice.cz/fotogalerie> (5. prosince 2012)

Seznam zkratk

LA PNP – Literární archiv Památníku národního písemnictví

SOA – Státní oblastní archiv

NL – Národní listy

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1

Rodný dům Josefa Holečka ve Stožicích v současnosti.

Zdroj: <http://stozice.cz/fotogalerie> (přístupné 5. prosince 2012)

Příloha 2

Vojtěch Holeček a jeho první manželka Anna.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 3

První básně Josefa Holečka otisknuté v časopise Světozor v roce 1871.

Zdroj: <http://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=LitNIII/2.1991/7/4.png> (přístupné 7. září 2012)

Příloha 4

Výtisk Slovanských listů.

Národní knihovna Praha, Centrální depozitář Hostivař, konzervační fond 19. století – periodika.

Příloha 5

Josef Holeček na fotografii z roku 1882.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 6

Legitimace ke vstupu na Národopisnou výstavu v Praze 1895.

LA PNP, fond Josef Holeček, osobní dokumenty.

Příloha 7

Rukopis Josefa Holečka, Naši VII.

LA PNP, fond Josef Holeček, rukopisy.

Příloha 8

Fotografie Josefa Holečka.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 9

Josef Holeček s manželkou a dětmi na fotografii pořízené u Vodňan v roce 1901.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 10

Fotografie Jeronýma Holečka, syna J. Holečka.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 11

Fotografie Jeleny Holečkové-Dolanské z roku 1968.

HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ, Jelena, *O Josefu Holečkovi, mém tatínkovi. Výbor ze vzpomínek*, Vodňany 2008.

Příloha 12

Fotografie J. Holečka s jeho typickým vousem.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 13

Karikatura Josefa Holečka ze Zemědělských novin jako ilustrace k anekdotám.

Příloha 14

Dopis o rozhodnutí přejmenovat Stožické předměstí.

LA PNP, fond Josef Holeček, korespondence přijatá.

Příloha 15

Fotografie Jana Holečka.

LA PNP, fond Josef Holeček, fotografie rodinné.

Příloha 16

Vyznamenání knížete Danila I.

LA PNP, fond Josef Holeček, osobní dokumenty.

Příloha 17

Oznámení o úmrtí Josefa Holečka.

LA PNP, fond Josef Holeček, osobní dokumenty.

Příloha 18

Vstupenka na pohřeb Josefa Holečka.

LA PNP, fond Josef Holeček, osobní dokumenty.

Příloha 1

Příloha 2

Z básní Josefa Holečka.

I

Pan baron.
Pan baron zryval za žera
svým venem čelo jezera.
Plynul — nepřijal samotou;
divná jako jaral den
seděla jeho na boku —
konalo ji plávo ve člnu.
kouzlem se skrýva slátná tráta
a kouzlem vanul vlasť slát.
Pan baron ustal. Posledně
zašeplo veslo besedně.
A bylo ticho. Mléčce
ukrylo v úsaku se líce
a s dalekého obzoru
zapadla hvězda za horn.

Starý čas — však má první krok,
a než se nadá, přejde rok.
Na hradech mají hloučny píse,
pan baron sláti slánek duse.
Nevěsta drží v objetí —
muži dva přijdou — přiletí:
„My v jesáře jsme lovili,
rybné jeno divnou lapili.
Nesť to ryba — lileč
vední to v plácn rozkvěti.
Nesť to lile — dívky tráti
ubledě, jako liny záti.
Polapili jsme rybátka,
rybátka — malé dětská...“
Pan baron náhle v sítnu sbléd,
oko se káti, chvíle ret.
Pan baron náhle stráti smích,
jak by v něm prociť starý křič.

Pane máj, buďe kadrylla!
Nus buďe prosa má zlá!
A zase vědně, jak by nic,
hlas vyřine se s panáckých plíc:
„Vykopejte jim na břehu
ku vědnému krob nedečba,
a pije na mō na sdravi —
všaky tráti pán vsť zapravi.“
A dáť jež sse tance rej:
„Bůh doťy pána zachovej!“

II

Pozdní jezdec.
Oj jede noč za žera
jezdec po břehu jezera
a zemelenému kř otví
témuto slovy hovoří:
„Zrychl, konič, zrychl krok,
všaky nesť se me tak drůňy rok —
musť posadit ty mi ježdě duse —
pak odpocínem, buďe píse.“
Všyleh' mu pláuse ze oka
a duhy vzedchly z hluboka,
co po lůvě se zřikaly;
a kvily v mechu pláskaly.
„Hož zdvihni, zdvihni hlava meloni! —
Deset let trpim ranou slovo,
všaky astra boule zřekně,
srde, od dívky mlčeně.“
Všyleh' mu pláuse ze oka
a vody vzedchly z hluboka,
co na kři strasy se pravě
metaly pěny bílavě.
„Tvůj krvácí už, koni, bok —
muš zrychlí teď, zrychlí krok!
Dose ježdě k Márci doježdě,
pak veselí mif budeme.
Všyčky má mlá škala,
kdýž v náruči mase chovala:
„Živote mého žerona,
sýš, co má srdece šepotí,
jest-li mae zradit, opostíš,
tam u jezera více svit,
tam u jezera laký krob — — —“
Nus píse tu stezku, koni, hup!
Valět se stozky slápnem
na duhy mocně havran,
byli, síl horé, byli ži.
Na stezce lesní podle kři
belať se vidí jezdec kat:
„Jen píse to, koni, vem té kat!
Jde kři — a do té hromady
sděšenou noubou zaváti.
Sát se tu bílý odhrne
a v jezdec srdece ostrne:
lobka tu líhák, kolý káti — — —“
Havran v amičku: „Chcō to znát?“
Všyleh' mu pláuse ze oka
a zalak srdece z hluboka:
„Všyčky Márcje škala,
kdýž v náruči mase chovala:
„Jest-li mae zradit, opostíš,
tam u jezera více svit — — —“
A já té, Márcje, nazradití
já písačky sýe v duši kryl,
jim láska byla pančeství — — —
a moubou sřel jsem cizou zem,
a moubou lebeť v prach jsem skial —
dostí, můj koni, nejdem dál.
Srděck mých písačk, věčný bůh,
zři, že i ted jsem věrný druž — — —
Tím jeť v pláči libaly —
i kvily v mechu pláskaly.
— — — — —
Sam, kři se dále potáť,
zemleť je, z boží kvíleť,
dostodně pánu do smrti — — —
nuť, ať i jeť smrt potřít!

Václav Horák.

(Předoběra na straně 433.)

Václav Emanuel Horák, ředitel kůru a
výtečný skladatel církevní hudby, narozen 1. ledna
1800, v Lobči u Měna z rodičů pesnárných. Vác-
lav z devíti dětí byl jediný sluhkem huděbním
daný hoch. Otec chtěje mítí tedy z něho učitele,
dal ho do cviku mēnskému učitelci Josefě Šuhrťovi.
Tu vedle literárních počátků učil se s velikou chuťí
i hudbě a kdýž nabyl jistě hotovosti ve zpěvu,
houslích, klavíru a generálbasu, dovedla ho matka
do Prahy. Čeněk Mašek, chorregent u sv. Mikla-
láše, přijal nadaného hochu za sopránista pro svůj
kūr. Navštěvuje farní školu již komponoval některé
menší písně pro školu. Záhy také hrával na var-
hany dosti obratně. Brzy ale zatoužil po dākia-
dnějším vzdělání u některého mistra varhanika. Cho-
diti od jednoho ke druhému, všude prosil, však řá-
dný hoch nymotni se nechtěl. Konečně smíloval
se nad ním svého času dobrý učitel Kuchař. Po
dvou letech bylo však konce učení, an Kuchař
zemřel. Odázka byvši ku theoretickým prácm,
vrhl se se silou vědoměchtivě duse na knihy, studoval
a porovnávaj nepřestávaje nikoli na jediném díle
učeni. V krátce byl již v literatuře hudební jako
duma. Z partitur Brixiovy, Mozarta a Haydna učil
se kompositci. Z lét dvacátých datují první jeho
práce: překrásné a dojímavé „Salve“, první „Te
Deum“ a mše, pak každému známé „Animas fide-
lium“, kteréž se, na padesátý rok vůbec zpívá o
kabbých requiích.

Při tom studoval Horák s prospěchem výte-
čným školy latinské, živě se namáhavě hodinami
po domích. Po odbyti obligátů tehdy filosofie na-
stoupil na studia právní. Po dvou letech opustil i
tato, neradiv v nich něčeho do budoucnosti. Věnoval
se celé hudbě. Vyhřoval mu byly hodiny a stro-
vudho čas, jenž mu po tčtchto zryval, učil i k svému
dalšmu vzdělání i ke komponování.

Poněvadž všecka jeho finanční kompositaí smě-
fovala jen k hudební církevní, ucházal se o místo
chorregentů při knzele některém, aby takto na-
šed svoje pole, mohl nacele se věnovat dávno sobě
oblíbenému vnešenému odvětví. Podlé starého copu
musel ale být prvě varhaníkem, aby si zásluh do-
byl o kotel; po třech letech doasen skutečně za
ředitelce kůru u panny Marie sočně (1836). Od-
tud po sedmnácti letech přesazen k sv. Vojtěchu.
Mezi tím působil některý čas o učitel harmonie
na varhanické škole za ředitelství Vítáškova. Roku
1859. obdržel kūr u Panny Marie před Týnem,
kdež až do své smrti působil.

Horák jest jeden z těch mnohých lidí, kterým
osud nic nedal zadarmo. Všeho si musel dobytí
prací tělesnou a dlouhou a ani při tom nedařilo
se mu vždy jakby byl zasluhoval. Kdýž se r. 1852.
místo kaplanika u kathedrály sv. Štěpána ve Vídní
uprázdnilo, pronikl Horák svým mš tak důrazně,
že z 42 kompetentů navržen k onomu světlému
místu prvím. Intrika a rozličné šmejdý neměly
však zde tak veliké práce. Horákova chyba i pře-
nosť byla odjektivní ta, že rád stál až přilízi v kouzku
netlače se nikdy do popředí. Nedotral se tedy
mnoho a tačné místo dostal jiný. Jej odbyti ně-
jakou libou výmluvou.

Čeně práce Horákovy jsou v každě příčině
od prvni až do poslední noty umělecké díla. Nej-
větší cenu do sebe mají ovšem mše, které jsou
opravdu prosty všech zovnějšních efektů a planých
theatrálních šperků, jak to tak často slycháme.
Každě jeho mše jest vážná, ulehčtilá prosba k ne-
besám. A při tom ta lahoda melodií spojena s onou
jednoduchostí jimá každě srdce. O sobě tvoří každá
z nich organický celek, jedna část jak druhá, jakoby
z jednoho lity. Horák dovede v několika tónech po-
védit velmi mnoho, a to jest právě, čím tolik vyniká.

Často ho porovnávali s Mozartem a Haydnem;
neal však obou těch mistrů sprostý nášlapník. Steje
na rozhraní dvou period dějia hudebních sluhcuj
ovšem ve svých pracích sloh starý s moderním,
jde však svou vlastní cestou. Jeho instrumentace
je vkusná a bohatá a všude charakterisující. Ne-
hromadí nikde zbytečných obtěží, ba velmi často
přilíhí ku prostředkům obmesným. Proto jsou
jeho mše praktické a to je říci tak vůbec hleda-
telný. Věť provozovaly se nejednou u dvora zpl-
něny. Věť provozovaly se nejvyšš je často i jiné
vány prvimi silami operními, slyšš je často i jiné
o slavnostech ba i v daleké cizině nejsou nezna-
mány. Mešni jsou u nás stále na repertoiru. Pro
jejich praktičnosť hledě je často i učitel na prosti-
žku kručtu veselského kostelčeka. Z Bavor a Vár-
temberska najmé často se o ně do Prahy lási.

Na této pověšvané kritice Horákových mš lze
něm tím spíše přestatí, ana jest každá krásná a
veleběná umělecké dílo, na němž mistr mnohá léta
přívola, než je poslal na svěcio boží. Všude tón
harmonie, jednota a krásna pospolu.

Z 18 mš jest 12 vydáno tiskem. Veliko-
lepeho skladu jsou mše s čísly 2, 4, 6, 9 a 12,
které nestojí u velikosti kompositce a provedení
thematu za řádnou tčh nejvšlechť mistrů. Ostatní
jsou menší a hledě k potřebě obyčejnější a k pro-
středkům skřovnějším. I v nich je při vši krátkosti
táž velikost a velebnost slohu zachována.

Mimo tyto větš práce máme od Horáka troje
requiem, z nichž jedno pro mšský sbor se při
každě příležitosti zpívá. Druhé bylo letos tiskem
firmy Em. Starý a spol. latinsky i čechy.

Z čestných gradůlá a efferitů upocřrnějeme
na ono do Es, jež začíná slovy „O Maria“. Je to
solo tenorové znamenité krásy a lahodnosti, ješ
však se každě dovede zazpívat. K rozličným cir-
kevním potřebám napsal četné hymny vespery v slohu
vážném, žalmovém. Mnoho menších věcí ještě ne-
vydáno, ad v sterých opisech skvělení v jeho zá-
pisoch psal Horák mnohá česká písně a čverořpěvy
mužské. Zde ebedil Horák tak šťastně v charakter
národní, že jeho písně mnohé úplně znarodily a
všude se zpívají. Potřebí jen vzpomennoti na Ko-
rálěk, píseň při dram. Sám a jiná. Větš jež
k opěti česká. Právem se do něho nadíti mážeme,
že by byla čísti národní, zcela náša.

Horák byl i výtečný učitel zpěvu. Hleděť vždy
k jasné realisaci a jeho „škola zpěvu pro soprán
a alt i bas“, kterouž na základěch své mnoholeté
zkušenosti před létý vydal tiskem, svědčí o výte-
čnosti jeho nčené a metody.

Co skladatel byl Horák náš, ůch tělem duš
a pčec v cizině dříve si ho vadžil, nežli u nás do-
káž jakéhož uznání. Slavný a výtečný baštíky kom-
ponista církevní Kemptner věnoval svou velikou mši
Horákovu na díkás čety. Mozartem Solnohradské
jmenoval ho čestným svým členem. U nás dalo
vzpomenutí na sebe trochu dlouho čekati, čímž
ovšem neposlušně valně skládělosti. Jisté nevážno
marš se hlásiť staříký mistr o meccitate, jenž by
sial se díla theoretického, o němž dlouhá díla pra-
coval. Je to „nauka o harmonii, systematicky vy-
vedena na základě harmonické progresse“. Pokud
nám bylo lze v manuškript nabídněti, je to dílo
naučné i polemisující pospolu, které četnými do-
klady a příklady ted bčně náhledy a věty v har-
monické vědě poráti. Vydaté jeho by vyovalo po-
lemiku jistě, proč je litovati, že autor ješť před
koncem dnů svých nemoži uhájiti nové své náhledy.
Než do dnešního dne rokáno nadarmo. Kěť by tyto
naše řádky přispály k tomu, aby odtěm Horáko-
vým psykntuata byla pomoc k vydání toho díla.

I v rodinném kruhu bylo Horákovy záští mnoho
trpělivě chvilí. Rok 1848. vyrazil mu z národně na-
lásku a odvíkři ho před očima zděšeného otce a
polomrtvé matky. Jiný muž v nejněžnějších o-
dech až do Anglie. Noc tato mu urvala chů a
pečlivá matka malým ješť dětem sklela v předčá-
sný krob.

Horák byl povaha přímá a potvire skrz na
skrz. Škřonost byla jeho hlavní cnotí, proto se
vždy všemu hluku vyhýbal.

Umřím Horákovým utrplá hudební naše litera-
tura včec přede všim ale hudeba církevní stráni
nenabraditelnou. Díla jeho potrají věčně, budou
ale vždy buditi bolnou tonbu: kěť by byl mistr
jejich ješť děte působil a ješť více krásných mistr
plodť zaslechali!

Rodina jezevčků.

(Vypozvání na stránce 433.)

Krásné skupení toto vyobrazuje nám úbě
pěti štědřaty, samými to nadějnými jezevčky, v roz-
položení věru idyllickém. Tráť matčin jeví něčnou
lásku a do dalky upřené prozrazuje péči o své
miláčky, kteří, jak se podobá a na předním z nich
již patrně javí, chystají se po dlouhém dovídění
ku krátkému odpočinku. Ačkoliv někdeť beseta-
rostně pohližeť do světa, předece promkává z tvář
jejich pesy vyznamenařaví; taktěť sonditi lze v krát-
kých a širokých čenich a z medvědích nos na
slis a neobroženost budoucích lovů jezevčů a kou-
sarych lísek, pro které vlastnosti zasluhaje celě
pokolení jamníků zvládnutého poživnuti.

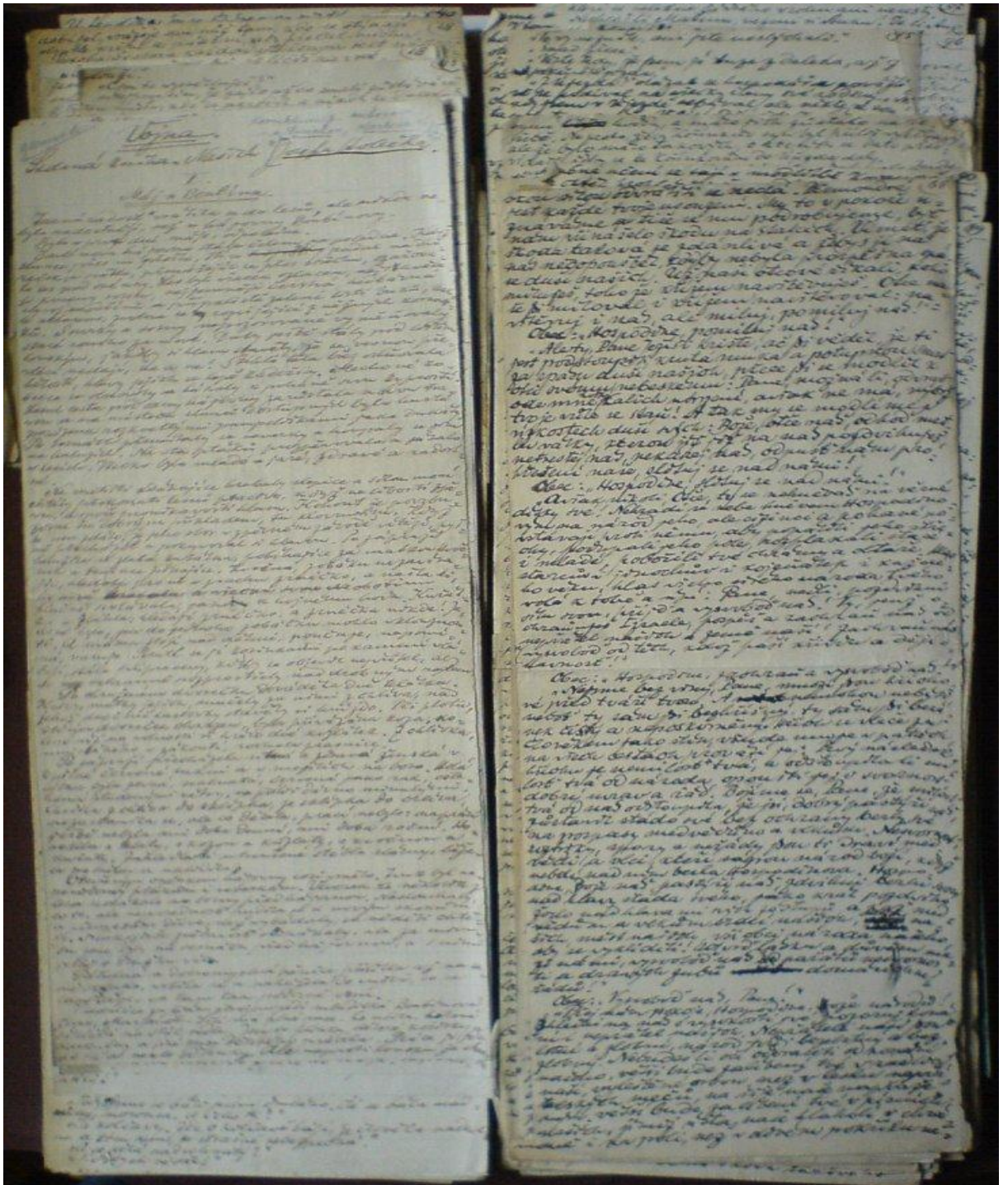
Právě pes jezevčí má jak známě tělo tině
a vlákovité s hrčtem prohloubeným, velikou hlavu
se silnou tlamou a ješť silnější hrčpem, veliké
svislé uši a hrubou ačkoliv hladkou a těsně k tělu
přiléhající srst. Nejvýznamnějším znamením pravého
jezevčika jsou však jeho krátké, silné a křivé přední
noby, jejichž klouby zápestati tak jsou do vitě za-
hanuté, že se bezmála až vzájemně dotýkají, ačkoli
prsty samy opč se od sebe vzdalají. Noby tyto
jsou velice způsobitě k hrabání, méně však k běhu

Příloha 5

Příloha 6

Příloha 8

Příloha 9

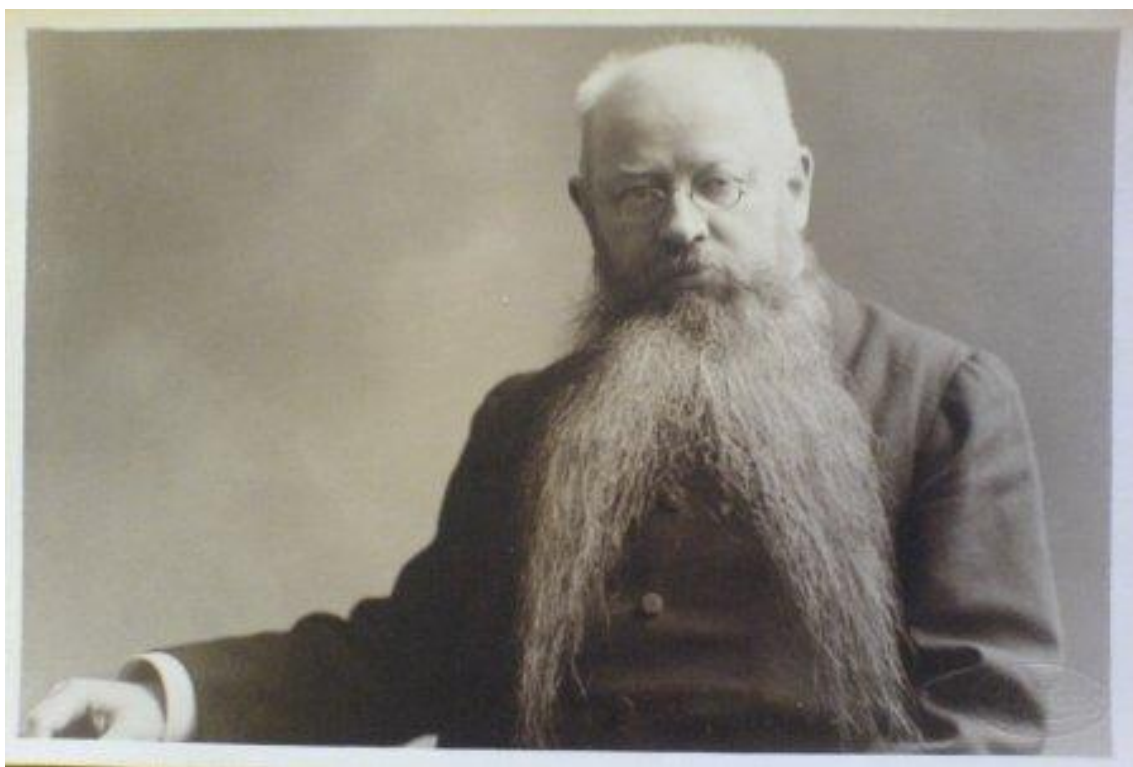
Příloha 10

Příloha 11

Příloha 12

do nena pustit:

„Člověče, vy jste mi včera dal! Víte, že jsem v noci na dnešek oka nezamhouřil?“

„A proč, prosím vás,“ podivil se Čapek-Chod.

„Ale proč! Nikdy jsem na to nemyslel, kam při spani dá-

vám fousy, ale vy jste mne tak popletl, že jsem opravdu sám nevěděl, co s nimi.“

Načež mu starý dobrák Čapek-Chod řekl:

„A tak víte co? Rekněte doma, aby vám na ty vousy ušili cejchu. Budete z toho mít pěkný polštář pod hlavu.“

☆

Josef Holeček sloužil také na vojně, v Praze u osmadvacátníků, a bral tu vojnu nesmírně vážně.

V té době chodíval do rodiny Vítězslava Háška, který

Příloha 14

Čís. jed. 475.

J e h o S l o v u t n o s t i

panu J O S E F U H O L E Ā K O V I, spisovatelí atd.,

na S M Ī C H O V Ě

Karlova ulice.

V uznání Vašich spisovatelských zásluh a na důkaz všeobecné oddanosti zdejšího občanstva obecní výbor města Vodňan usnesl se ve schůzi dne 24. ledna 1919, aby Vaším jménem pojmenována byla dosavadní Stožické předměstí našeho města.- Doufajíce ve Vaš souhlas projevujeme Vám svoji oddnou úctu.

Městský radní:

Starosta města:

Příloha 15

Божиею милостию
Ми Никола I.
Князь Черниговский

Боевой дину Юзефу Давидку

Аудиторский Вайтми Драл.

За особые услуги Внше указание црно
корекции народу и Нама нашим сло се посубени
однаковати Вис Суденск истреки Савана

Князя Данила I.

установили за позачисств Црно Форс, кожен
Вис макове обих сароводино.

Канцлер Суденск
Министр Иностранн Дел

К.С. Давидку

№ 2125
38
В Чернигову, в Младенца 1878

Příloha 17

C E S K Á A K A D E M I E V E D A U M E N I

podává truchlivou zprávu, že ve středu dne 6. března 1929 v Praze
zesnul její řádný člen a předseda literárního odboru IV. třídy, pan

JOSEF HOLEČEK,

spisovatel atd.

Pohřeb koná se v sobotu dne 9. března 1929 o 3. hod. odp.
z Pantheonu Národního musea do krematoria na hřbitově olšanském.

V Praze, dne 7. března 1929.

VSTUPENKA DO PANTHEONU NÁR. MUSEA

K POHŘBU

SPISOVATELE **JOSEFA HOLEČKA**

(27. II. 1853 – 6. III. 1929)

V SOBOTU 9. BŘEZNA 1929 VE 3 HODINY